

ზურაბ ლიბარტიას
ნაზი გვარამია, ელისო ლანჩავა

ეკონომიკური ანალიზი

ნაწილი II

ეკონომიკური ანალიზის
პრაქტიკური

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
აფხაზეთის ეკონომიკისა და სამართლის აკადემია

ზურაბ ლიპარტია
ნაზი გვარამია, ელისო ლანჩავა

ეკონომიკური ანალიზი

ნაწილი II

მიკროეკონომიკური ანალიზის
პრაქტიკუმი

გამომცემლობა „ანკავა“
თბილისი 2007

ლიპარტია ზ., გვარამია ნ., ლანჩავა ე. – ეკონომიკური ანალიზი: ნაწილი მეორე, მიკროეკონომიკური ანალიზის პრაქტიკუმი / სახელმძღვანელო. – თბილისი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, – თბ., 2007 წ. – 494 გვ.

წინამდებარე სახელმძღვანელო წარმოადგენს ეკონომიკურ მეცნიერებათა ერთ-ერთ საკვანძო სასწავლო საგნის ეკონომიკური ანალიზის მეორე ნაწილის – მიკროეკონომიკური ანალიზის პრაქტიკუმს.

სახელმძღვანელოში განხილულია ბიზნესის მართვის სისტემის ურთიერთდაკავშირებული ფუნქციების: ბუღალტრული (ფინანსური და მმართველობითი) აღრიცხვის; ეკონომიკური ანალიზის; მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებისა და დაგეგმვა-პროგნოზირების მახასიათებელი ინფორმაციების მსოფლიო პრაქტიკაში დამკვიდრებული მეთოდურ-პრაქტიკული დამუშავების ასპექტები. ასევე შემოთავაზებულია საქმიანი სიტუაციების, სავარჯიშოების, ტესტებისა და ამოცანების ამოხსნისა და საკონტროლო-საგამოცდო დავალებების (ტესტების, ამოცანების) საკითხები.

მიკროეკონომიკური ანალიზის პრაქტიკუმი ორიენტირებულია ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების პროფილის საბაკალავრო და სამაგისტრო საგანმანათლებლო პროგრამების ასათვისებლად. იგი ასევე სასარგებლო იქნება თანამედროვე ფინანსური მენეჯმენტის პრაქტიკოს მუშაკებისათვის ეფექტიანი სამეწარმეო საქმიანობის უზრუნველსაყოფად.

იბეჭდება ფაკულტეტის აკადემიური კომისიისა და „აეს“-ს სამეცნიერო საბჭოს გადაწყვეტილებით, ოქმი №6, 2007 წლის 12 იანვარი.

მეცნიერ-რედაქტორები: ეკ.მეც. დოქტორი, პროფ. გიორგი ცაავა
ეკონ. დოქტორი, ასოც. პროფ. ნანული ძიმცეიშვილი
ეკონ. დოქტორი, ასოც. პროფ. მერაბ ჯიქია

რეცენზენტები: ეკონ. დოქტორი, ასოც. პროფ. ნანა სრესელი
ეკონ. დოქტორი, ასოც. პროფ. დავით ჯაღალონია
ეკონ. დოქტორი, ასოც. პროფ. ნინო ქეცბაია

© გამომცემლობა „უნივერსალი“ (2007).

© ზურაბ ლიპარტია. ეკონომიკური ანალიზი – ნაწილი პირველი (2003).

© ზ. ლიპარტია, ნ. გვარამია, ე. ლანჩავა. ეკონომიკური ანალიზი, პრაქტიკუმი (2007).

**СУХУМСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
УЧЕБНО-НАУЧНАЯ АКАДЕМИЯ ЭКОНОМИКИ И ПРАВА
АБХАЗИИ**

З.Ш. ЛИПАРТИЯ, Н. ГВАРАМИЯ, Э. ЛАНЧАВА

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Часть II

Практикум по микроэкономическому анализу

**Издательство "УНИВЕРСАЛ"
Тбилиси
2007**

633 (UDC) 330.101.542

L – 652

З. Ш. Липартия, Н. Г. Гварамия, Э. З. Ланчава. Экономический анализ: Часть вторая - Практикум по микроэкономическому анализу / Учебник. Тбилиси. Издательство "Академия наук Абхазии", 2007, 494 стр.

В данном пособии представлены вторая часть базового учебного курса экономического анализа - практикум по микроэкономическому анализу. В труде особое место отведено рассмотрению места и роли бухгалтерского (финансового и управленческого) учета в системе информационного обеспечения финансового менеджмента. В практической плоскости финансовая отчетность корпорации составленных по международным стандартам бухгалтерского учета (МСБУ) рассматривается как основа для реализации взаимосвязанных управленческих функции анализа, планирования и контроля на данном коммерческой организации.

Учебник содержит один из вариантов рабочей программы (силабуса) университетского курса по экономическому анализу, финансовые таблицы и основные формулы, необходимые для решения задач, а также приводятся примеры решения типовых задач, тесты, материалы для аудиторной работы и другие материалы, необходимые для практических занятий.

Учебный курс - практикум по микроэкономическому анализу ориентирован для преподавателей и студентов (бакалавриата, магистратуры) экономических вузов. Материалы книги могут использоваться практическими работниками в сфере бизнеса, которые решили самостоятельно разобраться в финансовых лабиринтах.

Научный редактор: Д.Э.Н., проф. Георги Цаава
Д.Э., проф. Нанули Дзимцейшвили
Д.Э., проф. Мераб Джикия

Рецензенты: Д.Э., проф. Нана Сресели
Д.Э., проф. Давид Джалагония
Д.Э., проф. Нино Кецбая

© Издательство "Универсал" (2007)

© Сухумский государственный университет (2007)

© Учебно-научная Академия экономики и права Абхазии (2007)

ISBN 978-9941-12-025-1

**SOKHUMI STATE UNIVERSITY
ACADEMY OF ECONOMY AND JUSTICE OF ABKHAZIA**

**ZURAB LIPARTIA
NAZI GVARAMIA, ELISO LANCHAVA**

ECONOMIC ANALYSIS

PART II

**PRACTICAL WORK OF MICROECONOMIC
ANALYSIS**

**Publishing House "UNIVERSAL"
Tbilisi
2007**

UDC 330.101.542

L – 652

Lipartia Z., Gvaramia N., Lanchava V. – Economic Analysis: Part II, Practical Work of Economic Analysis / Manual. – Tbilisi, Publishing House "UNIVERSAL", - Tbilisi, 2007 – p. 494.

This manual presents the second part - Practical Work of Microeconomic Analysis - of one of the basic subjects - Economic Analysis.

The manual covers the following related functions of the system of business management: accounting (financial and managerial); economic analysis, managerial decision-making and information characteristic to planning and forecasting, and the aspects of their methodical and practical processing approved by the world's practice .It includes working situations, exercises, tests and pre-tests, tasks and assignments for examinations.

Practical Work of Microeconomic Analysis is oriented on bachelor's and master's courses majoring in Economic and Business Administration. It will also help those people who are connected to modern financial management to provide efficient entrepreneurial activities.

Scientific Editors: Doctor of Economic Sciences, Prof. Giorgi Tsaava
Doctor of Economy, Prof. Nanuli Dzimtseishvili
Doctor of Economy, Prof. Merab Jikia

Reviewers: Doctor of Economy, Prof. Nana Sreseli
Doctor of Economy, Prof. David Jalagonia
Doctor of Economy, Prof. Nino Ketsbaia

© Publishing House "UNIVERSAL" (2007)

© Zurab Lipartia. *Economic Analysis* – Part I (2003)

© Zurab Lipartia, Nazi Gvaramia, Eliso Lanchava. *Economic Analysis* – Part II, *Practical Work of Microeconomic Analysis* (2007)

ISBN 978-9941-12-025-1

შინაარსი

შესავალი	15
----------------	----

ბანაჟოზი პირველი. ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ინფორმაციების როლი და ადგილი საწარმოს (კორპორაციის) მენეჯმენტის ციკლში

თავი I. ბუღალტრული აღრიცხვა და ფინანსური ანგარიშგება ბასს-ით – ეკონომიკური ანალიზის საფუძველი	18
---	----

1.1. ბუღალტრული აღრიცხვის ელემენტები და ძირითადი პრინციპები	18
1.2. კლასიკური საბალანსო თეორიების დახასიათება	25

თავი II. საწარმოს (კორპორაციის) ბუღალტრული აღრიცხვის ციკლი	37
--	----

2.1. მმართველობითი და ფინანსური აღრიცხვის მახასიათებლები	37
2.2. კორპორაციის ბუღალტრული აღრიცხვის ციკლის ეტაპები	44

თავი III. ბასს-ით ფინანსური ანგარიშგების სრული პაკეტის დახასიათება	56
--	----

3.1. კორპორაციის ბუღალტრული ბალანსის მახასიათებლები	56
• კორპორაციის აქტივები – რესურსები	75
• კორპორაციის ვალდებულებები და საკუთარი კაპიტალი – დაფინანსების წყაროები	93
3.2. მოგებისა და ზარალის ანგარიშგება	101
3.3. ანგარიშგება ფულადი სახსრების ნაკადის მოძრაობის შესახებ	108
3.4. ანგარიშგება საკუთარ კაპიტალში ცვლილებების შესახებ	120
3.5. ფინანსური ანგარიშგების ახსნა – განმარტებითი შენიშვნები	126

3.6. შუალედური ფინანსური ანგარიშგება	130
3.7. კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება	133

თავი IV. გუდალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების ძირითადი საკითხები ტმსტმპში, საპარჯიშომბსა და ამოცანებში	136
---	-----

**ბანაყოფი მმორპ. საწარმოს (კორპორაციის) საქმიანობის
ფინანსური ინფორმაციების მიკროეკონომიკური ანალიზის
მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები**

თავი V. საწარმოს (კორპორაციის) საქმიანობის მმართველობითი (მმმმმმრული) ანალიზის ასკმმტმპი	210
5.1. საწარმოს საქმიანობის მენეჯერული ანალიზის მეთოდია	210
5.2. მმართველობითი ანალიზის ძირითადი საკითხები ტესტებსა და ამოცანებში	235

თავი VI. საწარმოს (კორპორაციის) ფინანსური ინფორმაციების (ანგარიშგების) ანალიზის მმთოდურ-პრაქტიკული ასკმმტმპი	254
6.1. საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის – ბალანსის მუხლობრივი ანალიზი	254
6.2. საწარმოს საქმიანობის შედეგის – მოგება ან ზარალის უწყისის ანალიზი	256
6.3. საწარმოს ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგების ანალიზი	260
6.4. ფინანსური ინფორმაციების ზოგადი და ფარდობითი ანალიზის ძირითადი მახასიათებლები	268
6.5. კორპორაციის ფინანსური ანალიზის კოეფიციენტების ძირითადი ჯგუფები და დიაგნოსტიკის თავისებურებანი	290
6.6. ფინანსური ანალიზის ძირითადი საკითხები ტესტებში, სავარჯიშოებსა და ამოცანებში	310

**ბანაყოფი მმსამმ. მმართველობითი გადაწყვეტილებების
მიღებისა და ფინანსური დაგეგმვა – პროგნოზირების
თავისებურებანი**

თავი VII. მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღების საფუძვლები	349
7.1. მიკროეკონომიკური დაგეგმვის მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები	349
თავი VIII. საწარმოს (კორპორაციის) საინვესტიციო საქმიანობის ეფექტურობის შეფასება	378
8.1. ინვესტიციების შესაძლო ვარიანტების შერჩევა და ეფექტურობის შეფასება	378
თავი IX. ფინანსური დაგეგმვა და პროგნოზირების თავისებურებანი	400
9.1. ფინანსური დაგეგმვა კორპორაციის მართვის სისტემაში	400
9.2. ეკონომიკური პროგნოზირების პრაქტიკა და დარგობრივი პროგნოზირების თავისებურებანი	407
თავი X. გადაწყვეტილებების მიღებისა და ფინანსურ დაგეგმვა-პროგნოზირების ძირითადი საკითხები სავარჯიშოებსა და ამოცანებში	411
რეზიუმე რუსულ ენაზე	435
რეზიუმე ინგლისურ ენაზე	458
გამოყენებული და რეკომენდირებული ლიტერატურის სია	460
დანართები:	
▪ დანართი I – სასწავლო კურსის პროგრამა	464
▪ დანართი II – დისკონტირების ძირითადი ცხრილები და ფორმულები	481
▪ დანართი III – საბამო ცდო საკითხების, საკურსო საბაკალავრო და სამაგისტრო ნაშრომების (პროექტების) თემატიკა	486

Содержание

Введение	15
РАЗДЕЛ ПЕРВЫЙ. МЕСТО И РОЛЬ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И ФИНАНСОВОЙ ИНФОРМАЦИИ В ЦИКЛЕ МЕНЕДЖМЕНТА ПРЕДПРИЯТИЯ (КОРПОРАЦИИ)	
ГЛАВА I. БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ И ФИНАНСОВАЯ ОТЧЕТНОСТЬ ПО МСБУ ИСТОЧНИК ИНФОРМАЦИИ ДЛЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА	18
1.1. Элементы и основные принципы бухгалтерского учета	18
1.2. Характеристики классической балансовой теории ...	25
ГЛАВА II. ЦИКЛ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ (КОРПОРАЦИЯХ)	37
2.1. Характеристики управленческого и финансового учета	37
2.2. Этапы цикла бухгалтерского учета корпорации	44
ГЛАВА III. ПОЛНЫЙ ПАКЕТ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ ПО МСБУ	56
3.1. Характеристика бухгалтерского баланса корпорации	56
▪ Активы корпорации - ресурсы	75
▪ Обязательства и собственный капитал - источники финансирования	93
3.2. Отчетность о прибылях и убытках	101
3.3. Отчетность о движении потоков денежных средств ..	108
3.4. Отчетность об изменениях собственного капитала ..	120
3.5. Пояснительная записка к финансовой отчетности	126
3.6. Промежуточная финансовая отчетность	130
3.7. Консолидированная финансовая отчетность	133
ГЛАВА IV. ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ В ТЕСТАХ, В УПРАЖНЕНИЯХ И ЗАДАЧАХ	136

РАЗДЕЛ ВТОРОЙ. МЕТОДИКО-ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МИКРОЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ФИНАНСОВОЙ ИНФОРМАЦИЕЙ О ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ (КОРПОРАЦИИ)

ГЛАВА V. УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ (КОРПОРАЦИИ)	210
5.1. Методика управленческого анализа деятельности предприятия	210
5.2. Основные вопросы управленческого анализа предприятия в тестах и задачах	235

ГЛАВА VI. МЕТОДИКО-ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ АНАЛИЗА ФИНАНСОВОЙ ИНФОРМАЦИИ (ОТЧЕТНОСТИ) ПРЕДПРИЯТИЯ	254
6.1. Анализ финансового состояния (статейный анализ баланса предприятия	254
6.2. Анализ финансовых результатов (ведомости о прибылях и убытках) предприятия	256
6.3. Анализ движений денежных потоков предприятия ..	260
6.4. Характеристики общих и относительных методов анализа финансовой информации (отчетности)	268
6.5. Основные группы финансовых коэффициентов и особенности финансовой диагностики корпорации .	290
6.6. Основные вопросы финансового анализа в тестах и задачах	310

РАЗДЕЛ ТРЕТИЙ. ОСОБЕННОСТИ ПРИНЯТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО РЕШЕНИЯ И ФИНАНСОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ-ПРОГНОЗИРОВАНИЯ

ГЛАВА VII. ОСНОВЫ ПРИНЯТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ ..	349
7.1. Методико-практические аспекты микроэкономического планирования	349

ГЛАВА VIII. ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (ПОЛИТИКИ) ПРЕДПРИЯТИЯ (КОРПОРАЦИИ)	378
8.1. Выбор возможных вариантов инвестиции и оценки ее эффективности	378

ГЛАВА IX. ФИНАНСОВОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ НА МИКРОУРОВНЕ	400
9.1. Финансовое планирование в системе управления корпорации	400
9.2. Практика экономического прогнозирования и особенности отраслевого прогнозирования	407
ГЛАВА X. ВОПРОСЫ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ ПО ИНВЕСТИЦИОННЫМ ПРОЕКТАМ И В ФИНАНСОВОМ ПЛАНИРОВАНИИ-ПРОГНОЗИРОВАНИИ В ТЕСТАХ И ЗАДАЧАХ ...	411
РЕЗЮМЕ (на русском языке)	435
РЕЗЮМЕ (на английском языке)	458
СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ И РЕКОМЕНДОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	460
ПРИЛОЖЕНИЯ:	
▪ ПРИЛОЖЕНИЕ 1. УЧЕБНАЯ ПРОГРАММА (СИЛАБУС) КУРСА	464
▪ ПРИЛОЖЕНИЕ 2. ТАБЛИЦА ДИСКОНТИРУЮЩИХ МНОЖИТЕЛЕЙ	481
▪ ПРИЛОЖЕНИЕ 3. ВОПРОСЫ ДЛЯ ПОДГОТОВКИ К ЭКЗАМЕНУ, ТЕМАТИКА КУРСОВЫХ, ДИПЛОМНЫХ ПРОЕКТОВ (БАКАЛАВРИАТА, МАГИСТРАТУРЫ)	486

CONTENT

Introduction	15
UNIT 1. ROLE AND PLACE OF ACCOUNTING AND FINANCIAL INFORMATION IN THE CYCLE OF ENTERPRISE (CORPORATION) MANAGEMENT	
CHAPTER I. ACCOUNTING AND FINANCIAL STATEMENT UNDER IAS (INTERNATIONAL ACCOUNTING SATNDARDS) - BASIS OF ECONOMIC ANALYSIS	
1.1. Elements and Basic Principles of Accounting	18
1.2. Description of Classical Balancing Theories	25
CHAPTER II. ENTERPRISE (CORPORATION) ACCOUNTING CYCLE ..	37
2.1. Characteristics of Managerial and Financial Statement .	37
2.2. Stages of Corporation Accounting Cycle	44
CHAPTER III. CHARACTERISTICS OF FULL PACKET OF FINANCIAL STATEMENT UNDER IAS	
3.1. Characteristics of Corporation Balance Sheet	56
• Corporation Assets – Resources	75
• Corporation Oblbligations and Equity Capital Sources of Funding	93
3.2. Income and Losses Statement	101
3.3. Cash Flow Statement	108
3.4. Statement on Changes of Equity Capital	120
3.5. Explanatory Notes of Financial Accounting	126
3.6. Intermediate Financial Accounting	130
3.7. Consolidated Financial Accounting	133
CHAPTER IV. MAIN PROBLEMS OF ACCOUNTING AND FINANCIAL STATEMENT IN TESTS, EXERCISES AND TASKS	136
UNITE 2. METHODICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF MICROECONOMIC ANALYSIS OF FINANCIAL INFORMATION OF ENTERPRISE (CORPORATION) ACTIVITIES	
CHAPTER V. ASPECTS OF MANAGERIAL ACTIVITIES OF ENTERPRISE (CORPORATION) ACTIVITIES	
5.1. Methods of Managerial Analysis of Enterprise Activities	210
5.2. Main problems of Managerial Analysis in Tests and Tasks	235

CHAPTER VI. METHODOICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF ANALYSIS OF FINANCIAL ACTIVITIES OF ENTERPRISE	254
6.1. Analysis of Financial State – Balance of Enterprise	254
6.2. Analysis of the Result of Enterprise Activities – Notice of Profit or Losses	256
6.3. Analysis of Cash flow state	260
6.4. Basic Characteristics of General and Relative Analysis of Financial Information	268
6.5. Main Groups of Coefficient of Corporation's Financial Analysis and Features of Financial Diagnostics	290
6.6. Main problems of Financial Analysis in Tests, Exercise and Tasks	310
 UNIT 3. MANAGERIAL DECISION-MAKING AND FINANCIAL PLANNING - FEATURES OF FORECASTING	
CHAPTER VII. BASIS OF MANAGERIAL DECISION-MAKING	349
7.1. Methodical and Practical Aspects of Microeconomic Planning	349
CHAPTER VIII. EVALUATION OF EFFICIENCY INVESTMENT POLICY OF ENTERPRISE (CORPORATION)	378
8.1. Choosing of Possible Versions of Investment and Evaluation	378
CHAPTER IX. FINANCIAL PLANNING AND PECULIARITIES OF FORECASTING	400
9.1. Financial Planning in Enterprise Management System ..	400
9.2. Practice of Economic Forecasting and Peculiarities of Sectoral Forecasting	407
CHAPTER X. MAIN PROBLEMS OF DECISION-MAKING AND FINANCIAL PLANNING AND FORECASTING IN EXERCISES AND TASKS	411
RESUME IN RUSSIAN	435
RESUME IN ENGLISH	458
BIBLIOGRAPHY USED AND RECOMMENDED	460
APPENDIXES:	
• APPENDIX I – SYLLABUS OF THE COURSE	464
• APPENDIX II – TABLES AND FORMULAS OF DISCOUNTING ..	481
• APPENDIX III – ISSUES OF PREPARING FOR EXAMINATIONS, THEMES OF COURSE WORKS (PROJECTS) FOR BACHELOR'S AND MASTER'S COURSES	486

შესავალი

საქართველოს ეკონომიკის საბაზრო ტრანსფორმაციის დასაჩქარებლად მნიშვნელოვანია მიკროდონეზე ახალი ტიპის მმართველობის-მენეჯმენტის პრინციპების ფორმირება, სამარკეტინგო აზროვნების განვითარება, თანამედროვე მენეჯმენტის მიერ ანალიტიკური ინსტრუმენტარიების ათვისება და მათი მეწარმეობითი საქმიანობის პრაქტიკაში დამკვიდრება.

წინამდებარე ნაშრომში განხილულია მიკროეკონომიკური სუბიექტების ეკონომიკური ანალიზის მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები, რომლებიც აპრობირებულია მსოფლიოს მაღალგანვითარებული ქვეყნების მმართველობითი ფუნქციების პრაქტიკაში, და, რომელთა ინტერპრეტაციები ეროვნული ეკონომიკის სპეციფიკურობის გათვალისწინებით, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვან ადგილს დაიკავებს საქართველოში სამეწარმეო საქმიანობის აღორძინებისათვის.

მეცნიერული მრავალმხრივი ანალიზის მეთოდის გამოყენებით მიიღწევა ეკონომიკური სუბიექტის სამეწარმეო, საინვესტიციო საქმიანობის ობიექტური შეფასება. მაგალითად, საოპერაციო ანალიზის - „დანახარჯები-მოცულობა-მოგების“ (ინგლ. Costs-Volume-Profit) მეთოდის გამოყენებით შესაძლებელი ხდება პროდუქტის ერთეულზე ცვალებადი დანახარჯების (CV), მუდმივი დანახარჯების (CF), ფასის (P) და რეალიზაციის მოცულობების (TS) ცვალებადობის პირობებში უფრო მომგებიანი კომბინაციების ძიება.

მიკროეკონომიკური ანალიზის პროცესში „მინი-მაქსი“ მეთოდის გამოყენებით („წაუგებლობის წერტილის“) შესაძლებელი იქნება საწარმოს შედეგების ცვლილებაზე სასაქონლო (ასორტიმენტული) სტრუქტურის, რეალიზაციის მოცულობების ზრდისა და ცვალებადი დანახარჯების გავლენის მახასიათებლების (ერთობლივი მარჟის კოეფიციენტი, ფინანსური სიმტკიცის მარჟის მაჩვენებელი) გათვლები, რომელთა ანალიზით შესაძლებელია განისაზღვროს საწარმოში ყველაზე რენტაბელური ნაკეთობა, შეიცვალოს ასორტიმენტული პოლიტიკა და განისაზღვროს საწარმოს საბაზრო ქცევის ეკონომიკური პოლიტიკა საწარმოს საბოლოო მიზნის -

მაქსიმალურად შესაძლებელი მოგების ან კრიზისულ სიტუაციაში თვითგადარჩენის მისაღწევად.

მიკროეკონომიკური თეორიის საკითხების ანალიზი თანამედროვე ეტაპზე განსაკუთრებით აქტუალურია, როდესაც მიმდინარეობს წარმოების პროცესში განახლებადი რესურსების მზარდი ტემპებით ჩართვა, როცა იცვლება მიდგომები კონკურენციის, ეკონომიკური რაციონალიზმის ჩამოყალიბებული პოსტულატების მიმართ, განსაკუთრებულ დატვირთვას იძენს ინსტიტუციური პრობლემები და პოლიტიკური პროცესების ეკონომიკურ რაკუსში განხილვის, მათი ანალიტიკური შეფასების აუცილებლობა.

წინამდებარე სახელმძღვანელო ეკონომიკური ანალიზის მეორე ნაწილი - „მიკროეკონომიკური ანალიზის პრაქტიკაში“ შემდეგი სტრუქტურით არის წარმოდგენილი. პირველ განაყოფში - „ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ინფორმაციების როლი და ადგილი საწარმოს – კორპორაციის მენეჯმენტის ციკლში“ არის შემოთავაზებული მმართველობითი და ფინანსური აღრიცხვის ძირითადი პრინციპები და ბუღალტრული აღრიცხვის ციკლის ეტაპები. ფინანსური ანგარიშგების სრული პაკეტი – ბასს-ით განიხილება, როგორც ბიზნესის მმართველობითი და ფინანსური ინფორმაციების ფორმირებისა და ანალიზის ჩატარების საფუძველი. პირველი განაყოფის მეოთხე თავში წარმოდგენილია ფინანსური აღრიცხვის, ანგარიშგების მახასიათებლების ტესტ-ამოცანების ამოხსნის მეთოდური მითითებანი, პრაქტიკული სავარჯიშოები, საკონტროლო დავალებებისა და საგამოცდო საკითხების თემატიკა.

სახელმძღვანელოს მეორე განაყოფში ასახულია „საწარმოს – კორპორაციის სამეურნეო-საფინანსო საქმიანობის ინფორმაციების მიკროეკონომიკური ანალიზის მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები“. კერძოდ, მეხუთე თავში განხილულია მენეჯერული ანალიზის მეთოდოლოგია, საკონტროლო დავალებანი, ტესტები და ამოცანები, მმართველობითი ანალიზის საწარმოებლად. მეექვსე თავში წარმოდგენილია: ბალანსის მუხლობრივი ანალიზი; მოგება და ზარალის უწყისის ანალიზი; საწარმოს ფულადი ნაკადების ანალიზი; ფინანსური ინფორმაციების ზოგადი და ფარდობითი ანალიზის ძირითადი სახეები; კოეფიციენტების ანალიზის ძირითადი ჯგუფები და ეკონომიკური დიაგნოსტიკის თავისებურებანი. განხილულია ფი-

ნანსური ანგარიშგების ანალიზის პრაქტიკული ასპექტები: ტესტები, სავარჯიშოები, ამოცანები, საკონტროლო დავალებების ვარიანტების თემატიკა.

„მიკროეკონომიკური ანალიზის პრაქტიკუმის” მესამე განაყოფში საფუძვლიანად არის წარმოდგენილი მენეჯერული გადაწყვეტილებების მიღების საფუძვლები, ინვენსტიციების შესაძლო ვარიანტების შერჩევა და ეფექტურობის შეფასების, მიკროეკონომიკური დაგეგმვის (ბიზნეს-გეგმის) მეთოდურ-პრაქტიკული ასპექტები. ფინანსური დაგეგმვა – პროგნოზირების თავისებურებანი განხილულია სავარჯიშოებში, ტესტებსა და ამოცანების პირობებში.

სახელმძღვანელოს დანართები მოიცავს: სასწავლო კურსის – ეკონომიკური ანალიზის საბუთო პროგრამას („სილაბუსს”), დისკონტირების ცხრილებსა და ძირითად ფორმულებს, რომლებიც გამოიყენება სამეწარმეო პრაქტიკაში ეკონომიკური ანალიზის წარმოებისა და მმართველობითი გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში.

ავტორების აზრით, წინამდებარე სახელმძღვანელოს გამოყენება მნიშვნელოვან დახმარებას გაუწევს საწარმოების, ეკონომიკური ორგანიზაციების სხვადასხვა დონის მენეჯერთა ჯგუფებს, მარკეტოლოგებს და მეცნიერ-მკვლევარებს ეკონომიკურ-პოლიტიკურ ფაქტორთა ანალიზისა და შედეგების განზოგადების უნარ-ჩვევების ფორმირება-დამკვიდრებაში, მმართველობითი მონიტორინგისა და ფინანსური აღრიცხვის (ანგარიშგების) საერთაშორისო სტანდარტების (ფასს) ძირითადი პრინციპების საფუძვლიან გათვითცნობიერებაში.

წინამდებარე გამოცემა მომზადებულია თავისავე სამშობლოში დროებით დევნილობაში მყოფი აფხაზეთის უმაღლესი სკოლის პროფესორის მიერ. ბუნებრივია, პატივცემული მკითხველი წიგნში **აღმოაჩენს** ნაკლოვანებებს, ცალკეულ უზუსტობებს და ა.შ. კეთილმოსურნე კოლეგების საქმიანი შენიშვნები, რჩევები და წინადადებები უდრემის მაღლიერების გრძნობით იქნება მიღებული. უმორჩილესად გთხოვთ, მოგვაწოდოთ თქვენი თვალსაზრისი, დროებით მისამართზე: თბილისი, საბურთალო, ჯიქიას ქ. №4 და №9 (სოხუმის უნივერსიტეტი ან/და აფხაზეთის ეკონომიკისა და სამართლის აკადემია „აესა”).

ღრმა პატივისცემით,

ავტორები **ზურაბ ლიპარტია, ნაზი გვარამია, ელისო ლანჩავა**
ქ. თბილისი, აგვისტო, 2007 წ.

განაყოფი პირველი.
ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური
ინფორმაციების როლი და ადგილი საწარმოს
(კორპორაციის) მენეჯმენტის ციკლში

თავი I. ბუღალტრული აღრიცხვა და ფინანსური ანგარიშგება ბასს-ით – ეკონომიკური ანალიზის საფუძველი

I.I ბუღალტრული აღრიცხვის ელემენტები და ძირითადი პრინციპები

*„საბუღალტრო აღრიცხვა არის თითოეული
საწარმოს წარსულის შეუცდომელი მსაჯული,
აწმყოს აუცილებელი ხელმძღვანელი და
მომავლის საიმედო მრჩეველი.“*

*ი.შერი
(შვეიცარიელი ეკონომისტი)*

*„ბუღალტერიის პრინციპი – ორადი ჩაწერა
– ადამიანის გონების ერთ-ერთი უმშვენიერესი
აღმოჩენა“*

გოეთე

ბუღალტრული აღრიცხვის თეორიიდან ცნობილია, რომ ორ-
განიზაციას ფუნქციონირებისათვის გააჩნია:

ა) შრომის საშუალებები ანუ შრომის იარაღები და ბ) შრო-
მის საგნები ანუ შრომის ობიექტები.

შრომის საშუალებებს (იარაღებს) და შრომის საგნებს (ობი-
ექტებს) ეკონომიკაში უწოდებენ სამეურნეო საშუალებას, რომე-
ლიც დანიშნულებით იყოფა:

ა) ძირითად საშუალებად; ბ) საბრუნავ საშუალებად; გ) და-
ნახარჯებად (ანუ დაუმთავრებელ წარმოებად).

ბუღალტრული აღრიცხვის პრინციპებიდან გამომდინარეობს
ის, რომ ორგანიზაციაში არსებული სამეურნეო საშუალებები და

მათი ყოველგვარი მოძრაობა აისახება მათსავე წყაროებთან მჭიდრო კავშირში.

სამეურნეო საშუალებათა წყაროები ორ ძირითად ჯგუფად არის წარმოდგენილი:

ა) საკუთარ საშუალებათა წყაროები და ბ) მოზიდულ საშუალებათა წყაროები.

ბალანსი წარმოადგენს ბუღალტერიის მეთოდს, რომელიც მოცემული თარიღისათვის სამეურნეო საშუალებების სახეებსა და წყაროებს ორმხრივად აჯგუფებს და გამოხატავს გამაერთიანებელი ფულადი საზომით (ლარებით).

ბუღალტრულ ბალანსში სამეურნეო საშუალებები მათი სახეების და წყაროების მიხედვით ცალ-ცალკე, ურთიერთმჭიდრო კავშირსა და დროში უწყვეტლივ აისახება, რათა დროის ყოველ მონაკვეთში არსებობდეს ინფორმაციები იმის შესახებ თუ:

1) რა სახის და რა ღირებულების სამეურნეო საშუალებები გააჩნია ორგანიზაციას;

2) საიდან არიან წარმოშობილი და რა დანიშნულება აქვთ მათ.

ბუღალტრულ ბალანსს (Balance sheet) აქვს ორი მხარე: - მარცხენა – აქტივი (Assets) და მარჯვენა – პასივი: ვალდებულებები და საკუთარი კაპიტალი – (Liabilities and equity).

ბალანსში რესურსები (საშუალებები) განლაგდება აქტივის მხარეს, ხოლო მათი არსებობის წყაროები – პასივის მხარეს.

აქტივის საწყისი ნაშთები და პასივის საწყისი ნაშთები ტოლი უნდა იყოს.

აღრიცხვის პრაქტიკაში ოთხი ტიპის სამეურნეო ოპერაციას გამოყოფენ, რომლებიც ბალანსზე მოქმედებენ ოთხი მიმართულებით, კერძოდ:

I ტიპი - იცვლება ბალანსის მხოლოდ აქტივის მხარე;

II ტიპი - იცვლება ბალანსის მხოლოდ პასივის მხარე;

III ტიპი - ოპერაცია ადიდებს ბალანსის აქტივს და პასივს;

IV ტიპი - ოპერაცია ამცირებს ბალანსის აქტივს და პასივს.

იმისათვის, რომ ესა თუ ის სამეურნეო ოპერაცია ჩაიწეროს ბუღალტრულ ანგარიშებში (დავთრებში), საბალანსო მეთოდის დაცვით, საჭიროა თითოეული სამეურნეო ოპერაცია აისახოს ამა

თუ იმ ანგარიშის დებეტში და ამა თუ იმ ანგარიშის კრედიტში თანაბარი თანხებით.

განვიხილოთ მაგალითები:

პირველი ტიპის სამეურნეო ოპერაციები ეხება ბალანსის აქტივის მხარეს, სადაც ერთი რომელიმე მუხლის შემცირება იწვევს იმავე თანხით მეორე მუხლის გადიდებას.

მაგალითად, საწარმოს ანგარიშსწორების ანგარიშიდან სალაროში შემოტანილია 22000 ლარი. ეს ოპერაცია აქტივში შეამცირებს ანგარიშსწორების ანგარიშზე არსებულ თანხას – 22000 ლარით, ამასთანავე სალაროს მუხლი გაიზრდება 22000 ლარით. ბალანსის ჯამი უცვლელი დარჩება.

მეორე ტიპის სამეურნეო ოპერაციები ეხება ბალანსის პასივის მხარეს, სადაც ერთი რომელიმე მუხლის შემცირება იწვევს იმავე თანხით მეორე მუხლის გადიდებას და პირიქით.

მაგალითად, საწარმოს მოკლევადიანი სესხი (ერთწლიანი ვადით) 5000 ლარი, დაფარვის ვადით გახანგრძლივებულია 5 წლამდე. შესაბამისად, სესხის მოკლევადიანი ანგარიშიდან გადატანილ იქნა გრძელვადიანში. მაშასადამე, შემცირდება ბანკის მოკლევადიანი კრედიტების მუხლი 5000 ლარით და გაიზრდება ბანკის გრძელვადიანი კრედიტის მუხლი იმავე თანხით. ბალანსის ჯამი არ შეიცვლება.

მესამე ტიპი ოპერაციებისა თანაბრად აღიძვრს ბალანსის აქტივსა და პასივს, ბალანსის ჯამიც თანაბრად იზრდება.

მაგალითად, საწარმომ მიიღო ბანკის მოკლევადიანი სესხი 10000 ლარი, რაც ჩაირიცხა ანგარიშსწორების ანგარიშზე. ეს ოპერაცია აქტივში გააღიძვრს ფულად საშუალებებს ანგარიშსწორების ანგარიშზე, ხოლო პასივში გააღიძვრს მოკლევადიანი კრედიტის მუხლს, რადგან საწარმოს გაეზარდა ფული 10000 ლარით, მაგრამ ვალიც ბანკის წინაშე გაუდიდდა იმავე თანხით. ბალანსის ჯამიც თანაბრად გადიდდება.

მეოთხე ტიპი ოპერაციებისა ამცირებს ბალანსის აქტივსა და პასივს თანაბრად, ბალანსის ჯამიც თანაბრად მცირდება.

მაგალითად, საწარმომ გადაურიცხა საგადასახადო ინსპექციას საშემოსავლო გადასახადი 1000 ლარი. ეს ოპერაცია აქტივში გამოიწვევს ანგარიშსწორების ანგარიშზე არსებული ფულის 1000

ლარით შემცირებას. ამასთანავე, პასივის მხარეს ჩაწერილი ვალი ბიუჯეტის წინაშე ამავე ოდენობით შემცირდება. ბალანსის ჯამიც თანაბრად შემცირდება.

როგორც ბალანსს, ბუღალტრულ ანგარიშსაც აქვს ორი მარჯვენა და მარცხენა მხარე. ბალანსის აქტიური და პასიური მუხლების შესაბამისად აღრიცხვის პრაქტიკაში განიხილავენ აქტიურ და პასიურ ანგარიშებს:

აქტიური ანგარიშების დახასიათება

დებეტი	ანგარიშის ნომერი (კოდი)	კრედიტი
საწყისი ნაშთი (ბალანსის აქტივიდან)		საშუალებათა სახეების შემცირება (-)
საშუალებათა სახეების მატება (+)		
დასკვნითი ნაშთი (საღდო)		

აქტიურ ანგარიშებში პირველი ჩანაწერი აღინიშნება მარცხენა მხარეს (დებეტში), რადგან აქტიური ანგარიშები გამოდინარეობენ ბალანსის აქტივის მხრიდან.

პასიური ანგარიშების დახასიათება:

დებეტი	ანგარიშის ნომერი (კოდი)	კრედიტი
საშუალებათა წყაროების შემცირება (-)		საწყისი ნაშთი (ბალანსის პასივიდან)
		საშუალებათა წყაროების მატება (+)
		დასკვნითი ნაშთი (საღდო)

პასიურ ანგარიშებში პირველი ჩანაწერი აღინიშნება მარჯვენა მხარეს, რადგანაც პასიური ანგარიშები გამოდინარეობენ ბალანსის პასივიდან.

დასკვნითი ნაშთები (საღდო) აქტიურ ანგარიშებზე გამოვლინდება დებეტში და პასიურ ანგარიშებზე - კრედიტში.

მსჯელობა ბუღალტრული ანგარიშების შესახებ მთლიანად დაყრდნობილია ბუღალტრული ანგარიშების ერთიან გეგმაზე და მათ ნუმერაციასა და დასახელებაზე, ამიტომ ბუღალტერიის უკეთ

შესწავლისათვის თავიდანვე კარგად უნდა ავითვისოთ მათი დასახელებანი ნუმერაციებით.¹

ბუღალტრული აღრიცხვა თავისებური ნიშან-თვისებებითა და **პრინციპებით** ხასიათდება. აღრიცხვის არსებითი თვისება მის **შეზღუდულობაში** აისახება, რაც განპირობებულია შემდეგით:

1. ზოგიერთი უმნიშვნელო მოვლენა შეუძლებელია გამოისახოს ფულადი ფორმით;
2. საანგარიშგებო პერიოდი ფიქსირებულ ინტერვალში მოიცავს განუსაზღვრელობას გარიგებების დაუმთავრებლობის გამო;
3. ფინანსური ანგარიშგების მონაცემები დამოკიდებულია აღრიცხვის კონცეფციაზე;
4. ბუღალტრული აღრიცხვა არ არის სპეციალური მსჯელობა, მისი წესები წინასწარ განსაზღვრულია სალი გონებით.

აღრიცხვის კონცეფცია აყალიბებს პირველადი ბუღალტრული ჩანაწერების ფინანსურ ანგარიშგებად გარდაქმნის წესს. ეს წესი ემყარება **აღრიცხვის ისეთ ზოგად პრინციპებს**, როგორიცაა: ორმხრივობის, ფულადი შეფასების, საწარმოს ავტონომიურობის, უწყვეტობის, თვითღირებულების, კონსერვატიზმის, მატერიალურობის, რეალიზაციისა და შესაბამისობის პრინციპები.

ორმხრივობის პრინციპის თანახმად საწარმოს ქონება წარმოგვიდგება შემდეგი ტოლობის სახით:

$$\text{აქტივი} = \text{ვალდებულება} + \text{კაპიტალი}$$

ფულადი შეფასების პრინციპი ითვალისწინებს ბუღალტრულ აღრიცხვაში იმ მონაცემების გამოყენებას, რომელიც შეიძლება ფულადი შეფასდეს. ვინაიდან ბუღალტრული აღრიცხვა და ფინანსური ანგარიშგება ორიენტირებულია მხოლოდ იმ მონაცემებზე, რომელთაც ფულადი ღირებულება გააჩნია, იგი ვერ იძლევა ამომწურავ პასუხს საწარმოს მდგომარეობის შესახებ. **"ფინანსური ანგარიშგება** პასუხობს მომხმარებელთა უმრავლესობის საერთო მოთხოვნებს. თუმცა, ფინანსური ანგარიშგება არ იძლევა ამომწურავ ინფორმაციას, რომელიც სჭირდება მომხმარებელს გადაწყვეტილების მისაღებად, ვინაიდან ანგარიშგებაში წარმოდგენილია მხოლოდ გასული

¹ უფრო ვრცლად იხილეთ სახელმძღვანელო, გივი თოდუა – ბუღალტრული აღრიცხვის თეორია (საერთაშორისო სტანდარტებით). თბილისი 2002.

საანგარიშგებო პერიოდის ფინანსური შედეგები და ამასთან, ყოველთვის არ შეიცავს არაფინანსურ ინფორმაციას" – განმარტებულია ბასს-ის სტრუქტურულ საფუძველში (პუნქტი 13ა).

საწარმოს ავტონომიურობის პრინციპის თანახმად საწარმოს ფინანსურ ანგარიშგებაში აისახება ინფორმაცია მხოლოდ საწარმოს ფინანსური ოპერაციების შესახებ.

უწყვეტობის პრინციპი ემყარება მოსაზრებას, რომ საწარმო იფუნქციონირებს განუსაზღვრელი დროის განმავლობაში. უწყვეტობის პრინციპი გარკვეულწილად კავშირშია ფინანსური ანგარიშგების შედგენის ძირითად დაშვებასთან – "ფუნქციონირებადი საწარმო". ბასს-ის განმარტებით (სტრუქტურული საფუძვლები, პუნქტი 23) "ფინანსური ანგარიშგების მომზადების დროს, ჩვეულებრივ იგულისხმება, რომ საწარმო ფუნქციონირებს და თავის საქმიანობას გააგრძელებს უახლოეს საპროგნოზო მომავალშიც".

თვითღირებულების პრინციპი გულისხმობს საშუალებების აღრიცხვას შეძენის, ან დამზადების თვითღირებულებით და არა მისი საბაზრო ღირებულებით. ამიტომ ბუღალტრული აღრიცხვა არ ფლობს ინფორმაციას მოცემულ მომენტში საშუალებების რეალური ღირებულების შესახებ.

კონსერვატიზმის პრინციპის მიხედვით ბუღალტრული აღრიცხვა არ უნდა იძლეოდეს ფინანსური მდგომარეობის გაუმართლებელ ოპტიმისტურ შეფასებას. ეს პრინციპი მოიცავს ორ პირობას: 1. ქონების ზრდის აღიარება ხდება მხოლოდ მაშინ, როცა იგი წარმოადგენს სრულიად განსაზღვრულ მოვლენას და 2. ქონების შემცირების აღიარება ხდება მხოლოდ მაშინ, როცა იგი წარმოადგენს სრულიად შესაძლებელ მოვლენას.

მატერიალურობის (არსებითობის) პრინციპის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ბუღალტრულ აღრიცხვაში მხედველობაში არ მიიღება არაარსებითი ფაქტი. არსებითად ითვლება ოპერაცია, რომლის შედეგად იცვლება საწარმოს ფინანსური მდგომარეობა. თუმცა, ოპერაციების არსებითად და არაარსებითად დაყოფა სუბიექტურია, მაგრამ გასათვალისწინებელია ის ფაქტი, რომ ფინანსური ანგარიშგება უნდა ასახავდეს ყველა არსებით ფაქტს. "ინფორმაცია ითვლება არსებითად, თუ მისი გამოტოვება, ან დამახინჯება გავლენას მოახდენს იმ მომხმარებელთა ეკონომიკურ გადაწყვეტილებებზე, რომელიც ეყრდნობა ფინანსურ ანგარიშგებას" (ბასს 1 პ.3)

ამრიგად, მატერიალურობის პრინციპს ორი ასპექტი გააჩნია:

ა) უმნიშვნელო მოვლენების უგულებელყოფა,

ბ) ყველა მნიშვნელოვანი მოვლენის ასახვა.

რეალიზაციის პრინციპის შესაბამისად საწარმოს მიერ შემოსავლები აღირიცხება აქტივის მყიდველზე გადაცემის, ან მომხმარებლისათვის მომსახურების გაწევის დროს. ბასს-ი განმარტავს, რომ (ბასს 18, პუნქტი 14): "საქონლის გაყიდვის შედეგად მიღებული ამონაგების აღიარება ხდება მაშინ, რომესაც დაკმაყოფილებული იქნება ყველა ქვემოთ ჩამოთვლილი პირობა:

ა) საწარმო გადასცემს მყიდველს საქონლის ფლობასთან დაკავშირებულ ყველა მნიშვნელოვან რისკს და სარგებელს,

ბ) საწარმოს გაყიდულ საქონელზე აღარ აქვს საქონლის ფლობასთან დაკავშირებული რაიმე ადმინისტრაციული უფლება და რეალური კონტროლის განხორციელების ბერკეტი,

გ) თუ შესაძლებელია ამონაგების თანხის საიმედოდ განსაზღვრა,

დ) თუ მოსალოდნელია, რომ მოცემული ოპერაციიდან საწარმო მიიღებს ეკონომიკურ სარგებელს,

ე) თუ მოსალოდნელია, რომ მოცემულ ოპერაციასთან დაკავშირებული უკვე გაღებული ან მომავალ პერიოდში გასაწევი ხარჯები განისაზღვროს საიმედოდ".

შესაბამისობის პრინციპი არეგულირებს გასავლების ხარჯებად აღიარებას. მისი არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მოცემულ საანგარიშგებო პერიოდში ის გასავლები მიიჩნევა ხარჯებად, რომელიც მონაწილეობს ამ პერიოდის შემოსავლების მიღებაში. ბასს-ში მითითებულია (ბასს 18, პუნქტი 19), რომ "ერთი და იმავე ოპერაციასთან დაკავშირებული ამონაგებისა და ხარჯების აღიარება-ასახვა ხდება ერთდროულად. ამ პროცესს უწოდებენ ამონაგების და ხარჯების შესაბამისობის პრინციპს... არ შეიძლება ამონაგების აღიარება-ასახვა შესაბამისი ხარჯების საიმედოდ განსაზღვრის გარეშე".

საქართველოს ეკონომიკაში საბაზრო ფუძემდებლური პრინციპების დამკვიდრების ერთ-ერთი ძირითადი გზა იმ ცივილიზებული ქვეყნების გამოცდილების შესწავლაა, სადაც ბუღალტრულ აღრიცხვას ("ბიზნესის ანბანი და ენა") ფრიად მნიშვნელოვანი ადგილი აქვს დამკვიდრებული მენეჯმენტის თეორიისა და პრაქტიკის სრულყოფის საქმეში. ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ ბუღალტრული აღრიცხვის ელემენტების განხილვის შემდეგ ჩამოვაყალიბოთ ფინანსური აღრიცხვისა და ანგარიშგების ძირითადი მახასია-

თებლები, **ბუღალტრული აღრიცხვის სართაშორისო სტანდარტების საფუძველზე**, კერძოდ: ბუღალტრული ბალანსი, მოგება-ზარალის უწყისი, ფულადი სახსრების მოძრაობის უწყისი, საკუთარი კაპიტალის ცვლილებების ანგარიში, სააღრიცხვო პოლიტიკის ფორმირების პრინციპები და ა.შ. ასევე, **ფინანსურ მენეჯმენტში** ეკონომიკური ინფორმაციების მოპოვების, დამუშავების ანალიზის მეთოდოლოგიური და მეთოდური ასპექტები.

1.2. კლასიკური საბალანსო თეორიების დახასიათება

ცნობილია, რომ ბალანსის კლასიკური თეორიები განსხვავდებიან ბალანსის შედგენის მიზნიდან გამომდინარე, მაგრამ გვიქმნიან წარმოდგენას თუ როგორ უნდა გაფორმდეს სამართლებრივი ბალანსი.

საბალანსო თეორიები საბალანსო არსის, ამოცანებისა და შინაარსის ასახვის თვალსაზრისებია. ყველა ამ თეორიას ერთი მიზანდასახულობა აერთიანებს – განისაზღვროს ბალანსის მთავარი მიზანი და გამოკვლეულ იქნას მიზანზე ორიენტირებული საბალანსო ღირებულებები. ბალანსის განსხვავებული ამოცანები განაპირობებენ სხვადასხვა საბალანსო თეორიებს. მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანია შემდეგი:

ა) სტატიკური (ქონებაზე ორიენტირებული) საბალანსო თეორიები;

ბ) დინამიკური (მოგების განსაზღვრაზე ორიენტირებული) საბალანსო თეორია;

გ) ორგანული საბალანსო თეორიები.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

ა) სტატიკური (ქონებაზე ორიენტირებული) საბალანსო თეორიები

სტატიკური საბალანსო მოძღვრების თანახმად ბალანსი ემსახურება ქონების სწორად დადგენას*. მოგება კი არის „ქონების მატება“. მთავარი ყურადღება ექცევა დროის გარკვეული მომენტი-

* გამოყენებულია: ბალანსის შედგენის პრინციპები, სახელმძ., შპს „ნორმა“ თბ. 1996 წელი თარგმნილი გერმანულიდან. გვ.179-188

სათვის ქონებისა და ვალების შემადგენლობის განსაზღვრას. მოგებისა და ზარალის გაანგარიშება სტატიკურ საბალანსო თეორიაში მნიშვნელობას მოკლებულია. ხოლო დინამიკური საბალანსო თეორიები ორიენტირებულია დროის გარკვეული პერიოდის განმავლობაში შედეგის შემადგენელი კომპონენტების ცვლილებაზე და მათი ინტერესის სფეროს უმეტეს წილად წარმოადგენს პერიოდული ანგარიშგების მიერ შედეგის გამოხატვის უნარი.

როცა ვეხებით სტატიკურ საბალანსო თეორიებს, სულაც არ კვულისხმობთ ყველა წვრილმანის თვალსაზრისით მონოლითურ საბალანსო თეორიას. არსებობს სხვადასხვა სტატიკური მიმართულება. სტატიკური საბალანსო თეორია თავის დასაბამს იღებს გასული საუკუნის ბოლოსათვის არსებული საბალანსო თვალსაზრისებიდან, რომელიც ახასიათებდა მაშინდელ კომერციულ სიმართლეს. იმ დროს პრაქტიკაში გავრცელებულ თვალსაზრისს სასამართლო წარმოებაში ლიკვიდაციის სტატიკას უწოდებდნენ. ამგვარი საბალანსო თვალსაზრისი ამოდის ბალანსის შედგენის თარიღისათვის არსებული ფიქტიური გაკოტრების მდგომარეობიდან და ბალანსში ასახულ ქონებას განიხილავს როგორც კრედიტორთათვის ხელმისაწვდომს (სალიკვიდაციო ქონება), თუ საჭირო იქნება საწარმოს ლიკვიდაცია. ლიკვიდაციის სტატიკაში აქტივდება ქონების მხოლოდ ისეთი პოზიციები, რომლებიც გაკოტრების ვითარებაში შეიძლება ფულად იქცეს, მაშასადამე, მიმოქცევის უნარი აქვს. შეფასების დროს განმსაზღვრელია საბაზრო ღირებულებები. ლიკვიდაციის სტატიკის მიზანია ვალების დაფარვის კონტროლი. ბალანსის შედგენის მეშვეობით უნდა შემოწმდეს, ექნება თუ არა უნარი მეწარმეს საწარმოს სავარაუდო ლიკვიდაციისას დაფაროს ყველა არსებული ვალი. „არსებულ ვალად” ჩაითვლება არსებული ვალდებულებები გარეშე პირთა მიმართ. შიდა ვალდებულებები არ წარმოადგენენ ლიკვიდაციის შემთხვევაში დასაფარ ვალებს.

ჰერმან ვიეტ სიმონმა განავითარა „საქმის გაგრძელების“ სტატიკა. ბალანსის შედგენის დროს უნდა ამოვიდეთ წარმოების უწყვეტობის პრინციპიდან. თუ დაბალანსების საფუძველი იქნება წარმოების უწყვეტობის პრინციპი, მაშინ წარმოების საშუალებათა ღირებულება გადააჭარბებს გასხვისების პოტენციურ ღირებულებას.

წარმოების საშუალებების შეფასებისათვის განმსაზღვრელია წარმოებითი ღირებულებები, რომელშიც გამოვლინდება ნივთის სპეციფიკური მნიშვნელობა მოცემული საწარმოსათვის (მეწარმისათვის). ამით სიმონს სურს დაადგინოს მეწარმის ინდივიდუალური ქონება; შეფასების საწყის ეტაპზე ორიენტაცია აღებულ უნდა იქნეს შეძენის ხარჯებზე. შედეგის შეფასება (მაგალითად, ჩამოწერის გაშიფრვა) კი ორიენტაციას იღებს საწარმოსათვის ინდივიდუალურად არსებულ გაუფასურების პროცესებზე. **სიმონის მოძღვრება** წარმოებითი ღირებულების შესახებ განვითარებული ფორმით კვლავ იჩენს თავს საშემოსავლო საგადასახადო სამართლის წილობრივი ღირებულების თანამედროვე კონცეფციაში.

აქტივაციის უნარი წარმოების უწყვეტობის პრინციპზე აგებულ ბალანსში აქვს ყველა იმ ქონებრივ ღირებულებას, რომლებსაც დადებითი წვლილი შეაქვთ შემოსავლებში. ამდენად აქტივის წრე გაფართოვდება. სიმონი ახდენს აქტივების ობიექტივაციის შეპირობებულ ტიპიზაციას და წმინდა სამეურნეო სიკეთეთა დაბალანსებას შემოფარგლავს ფულით შეძენილი ქონებრივი ღირებულებებით.

სიმონის შეხედულების თანახმად სამართლის თვალსაზრისით, პასივაციის უნარი გააჩნია ვალებსაც. სტატიკოსები ძირითადად უარყოფენ დანახარჯებისათვის ანარიცხების ფართო პასივაციას. სარემონტო სამუშაოებისათვის განხორციელებული ანარიცხები სტატიკურ საბალანსო თეორიებისათვის ზედმეტი ტვირთია, რადგან განუხორციელებელი სარემონტო სამუშაოები ისედაც გაითვალისწინება მოცემულ საწარმო საშუალებათა შეფასებაში.

სიმონმა ხაზი გაუსვა ზარალის მუქარისათვის რეზერვის შექმნის მნიშვნელობას, რადგანაც დაუმთავრებელი გარიგების მიმართ არსებული ვალდებულებებიდან პასივაციაში წარმოჩენილი ნამეტი სამართლებრივი თვალსაზრისით წარმოადგენს ვალს..

ახალი სტატიკური საბალანსო თეორიის წარმომადგენლებად, უპირველეს ყოვლისა, ითვლებიან ნიკლიში და ლე კუტრე. ნიკლიში განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა ქონებრივი ღირებულებების ამსახველი ანგარიშგებისა და შედეგის ანგარიშგების ურთიერთკავშირს. ბალანსს, რომელიც გაიგება, როგორც არსებული ქონებისა და კაპიტალის შემადგელობების ბალანსი, გვერდში უდგას

მოგებისა და ზარალის გაანგარიშება, როგორც პერიოდული ღირებულებების ბალანსი. მოგებისა და ზარალის ანგარიშებაში ხდება გარკვეულ პერიოდში გამოყენებული მატერიალური ფასეულობებისა და გაწეული შრომის შეპირისპირება ტრანსფორმირებულ შემოსავლებთან.

ახალი სტატისტიკური საბალანსო თვალსაზრისისათვის დამახასიათებელია საბალანსო პოზიციების შეფასება შეძენის ღირებულებით. თუ სიმონი დასაშვებად თვლიდა საბრუნავი კაპიტალის შეფასებას უფრო მაღალი საბაზრო ღირებულებებით, ახალი სტატისტიკის წარმომადგენლები ძირითად ორიენტაციას შეძენის ღირებულებაზე იღებენ. ბალანსი გაგებულია, როგორც კაპიტალის დეპოზიციური ანგარიში. გარდა ამისა ლე კუტრე ერთიან საბალანსო თვალსაზრისში ხაზგასმულია ფართო დანაწევრების მნიშვნელობა.

ფართო საბალანსო თვალსაზრისი შეიცავს მოძღვრებას სისტემური დანაწევრების შესახებ, რომელიც აწარმოებს კაპიტალის სტრუქტურის წარმოდგენას. სხვადასხვა კრიტერიუმების (მაგ. ფუნქციების, რისკის, სამართლებრივი კავშირების) მიხედვით ცხადად უნდა ჩანდეს რა გამოყენება ჰპოვა წარმოებაში ჩართულმა კაპიტალმა ცალკეულ შემთხვევაში.

ადვილად აღსაქმელი უნდა იყოს საწარმოო ინვესტიციების სახეობები. ლე კუტრე ბალანსის შედგენის ფაქტობრივ სარგებლობას ხედავს წარმოების მართვის პროცესების გაუმჯობესებაში. საჭიროა ყურადღება მიექცეს შემდეგი მიზნების განხორციელების თანმიმდევრობას: საწარმოების შესწავლა და საწარმოს შესახებ წარმოდგენის შექმნა; წარმოების გაძღოლა, განსაკუთრებით დისპოზიცია; საწარმოების ზედამხედველობა; ანგარიშგება.

ბ) დინამიკური (მოგების განსაზღვრაზე ორიენტირებული) საბალანსო თეორია

დინამიკური მოძღვრების თანახმად ბალანსის შედგენის ძირითად მნიშვნელობას უპირველეს ყოვლისა წარმოადგენს მოგებისა და ზარალის დადგენა. მოგება და ზარალის გაანგარიშება განსაზღვრავს ბალანსის შინაარსს და არა პირიქით. დინამიკური საბალანსო თეორიის ფუძემდებლად ითვლება ევგენი შმალენბახი, რო-

მელიც 1819 წელს დაუპირისპირდა სტატიკოსების თვალსაზრისს იმ საკითხებში, რომ მოგება განეხილა, როგორც ქონების გაზრდა. დინამიკური ბალანსის თეორიის თანახმად **მოგება** წარმოადგენს რაიმე საქმიანობის რენტაბელობის გამოხატვას. მოგების დინამიკამ მეწარმეს უნდა უჩვენოს, რა მიმართულებით წარმართება წარმოების ეკონომიკური სიტუაცია. უმაღლეს მიზანს წარმოადგენს საწარმოს მართვა. შედეგის დინამიკური ანგარიშგების საშუალებით მეწარმე ღებულობს ინდიკატორებს რენტაბელობის კონტროლისათვის და ამაზე დაყრდნობით შეუძლია დროულად მიიღოს საჭირო ღონისძიებანი საქმიანობის ოპტიმალურად გაძლიერებისათვის. შმაღენბახის თავდაპირველად დინამიკური ბალანსი ესმოდა როგორც შედეგის შიდა ბალანსი. შემდგომ, დინამიკური ბალანსი შესაბამისობაში უნდა ყოფილიყო მოქმედ საბალანსო სამართალთან, რადგანაც ინფორმაცია საწარმოს ეკონომიკური მდგომარეობის შესახებ კარგ სამსახურს უწევდა კრედიტორებსაც.

დინამიკური ბალანსის არსი ორი ძირითადი პრინციპით განისაზღვრება:

- პერიოდის შესაბამისი, მოგების ექსტრემალური განსაზღვრა;
- შედარების პრინციპი.

დინამიკური საბალანსო თეორიის ძირითად პუნქტს შეადგენს პერიოდების შესაბამისი შემოსავლებისა და გასავლების შეპირისპირება მოგებას და ზარალის ანგარიშში. მოგებისა და ზარალის ანგარიშება ამავე დროს ბალანსის შინაარსს განსაზღვრავს.

ბალანსი, დინამიკური ინტერპრეტაციის მიხედვით, სხვა არაფერია, თუ არა დიდი მოცულობის გამმიჯნავი ანგარიში. ერთის მხრივ მასში ნაჩვენებია გასავლები მომავალი პერიოდისათვის, რომელსაც შედეგი ჯერ არ გამოუღია (ტრანზიტული პოზიცია) და მეორეს მხრივ, მომავალი პერიოდის მოსალოდნელი ზარავების დამზღვევი პოზიციები (ანტიციპალური პოზიციები).

დინამიკური ბალანსის მოკლე ფორმას წარმოადგენს შემდეგი სქემა:

აქტივი	პასივი
1. ლიკვიდური საშუალება (მაგ. სალარო); 2. გასავალი, მაგრამ ჯერ არაა დახარჯული (მაგ. ცვეთადი ძირითადი კაპიტალი ან მისაღები, ან აქტივებული შემოსავალ-გასავალის გამმიჯნავი პოზიციები); 3. გასავალი, მაგრამ ჯერ არ არის ამოგებული (მაგ. გარანტირებული სესხი ან უცვეთი ძირითადი კაპიტალი); 4. შემოსავალი, მაგრამ არ არის მიღებული. მოთხოვნა კლიენტის მიმართ ავანსად ან შემოსავლები ძირითადი კაპიტალის სადავოთო ღირებულებაზე მაღალ ფასებში რეალიზაციიდან.	1. საკუთარი კაპიტალი 2. ხარჯები, მაგრამ ჯერ არ არის გაწეული (მაგ. საგარანტიო ანარიცხები ფონდში და ანარიცხები სხვა ხარჯებისა და ვალდებულებებისათვის); 3. მიღება, მაგრამ არ დაბრუნება (მაგ. მიღებული სესხები ან ბრუნვის გადასახადის ვალდებულებები); 4. მიღება, მაგრამ ჯერ კიდევ არაა შემოსავალი (მაგ. კლიენტებისაგან ჩანარიცხები ან პასივებული შემოსავალ-გასავალის გამმიჯნავი პოზიციები).

ბალანსის შედგენისათვის არა აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა რა არის სახეზე, მატერიალური ფასეულობა თუ ვალი. საბალანსო პოზიციები ემსახურება მხოლოდ შემოსავლის და გასავლის სწორად განაწილებას ე.ი. პერიოდების მიხედვით მათი შესაბამისობის უზრუნველყოფას. სტატიკურ საბალანსო თეორიასთან შედარებით აქტივის პოზიციები საგრძნობლად იზრდება. აქტივში შედის ყველა გასავალი, რომლებიც ბალანსის შედგენის შემდეგ წარმოებისათვის ჯერ კიდევ სასარგებლოა და მომავალში შეუძლია შემოსავლის მოტანა, ამასთან არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, შეძენილი იყო თუ არა შესრულებული გასავლებით კრედიტორთათვის ხელშესახები მატერიალური ფასეულობა. ამდენად, დინამიკურ ბალანსში დღევანდელი საბალანსო სამართლის საწინააღმდეგოდ აქტივდება როგორც კვლევასთან, ასევე განვითარებასთან დაკავშირებული გასავლები.

მაგალითი: დინამიური საბალანსო თეორიის მიხედვით გენერალურ და სხვა სარემონტო სამუშაოებზე გაწეული ხარჯები რამოდენიმე სამეურნეო წელზე უნდა განაწილდეს. ამ მიზნით საჭირო გახდებოდა განსაკუთრებული ჩამოსაწერი პოზიციის შექმნა. შემდგომ განაწილებოდა ანარიცხი მომავალი სარემონტო სამუშაოებისათვის (წინასწარგანაწილება). სტატიკური თეორიის მიხედვით ძირითადი საშუალებების რემონტის ხარჯები არის ხარჯები, რომლებიც გაიწევა მათი პირვანდელი მდგომარეობის შესანარჩუნებლად და მოგების შემცირებას იწვევენ იმ წელს, როდესაც ხარჯები იქნება გაწეული.

ანარიცხებს დინამიური საბალანსო თეორია უპირველეს ყოვლისა შედარების თვალსაზრისით განიხილავს. პასივაცია განისაზღვრება მხოლოდ მიზნობრივი პრინციპით და მოიცავს ანარიცხების იმ შემთხვევებს, როცა არსებობს ვალი მესამე პირის მიმართ (ხარჯების ანარიცხები). დინამიური ხარჯების ანარიცხები სცილდება სტატიკურის ფარგლებს.

მაგალითი: წარმოების პროცესში საწარმოში შეიძლება აუცილებელი გახდეს

განსაზღვრული საწარმოო ნარჩენების ლიკვიდაცია. ეს ლიკვიდაცია ხდება არა უწყვეტად, არამედ ნახტომისებურად.

მაგალითად, სიმძლავრეების მცირე განტვირთვის დროს დინამიური ბალანსის თვალსაზრისით ერთ პერიოდში გამოწვეული ნარჩენების ლიკვიდაციისათვის საჭირო ანარიცხები სავალდებულო პასივაციას ითვალისწინებენ წინასწარ განსაზღვრული ნარჩენის ლიკვიდაციისათვის საჭირო ხარჯების ოდენობით. სტატიკური თვალსაზრისით, ასეთი ხარჯების ანარიცხები არ უნდა შეიქმნას მესამე პირის მიმართ ვალდებულებების არ არსებობის გამო.

უწყვეტობის პრინციპი განსაზღვრავს შეფასების დინამიურ კონცეფციას. შეფასების მეთოდები უნდა შენარჩუნდეს, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს შედეგების ანგარიშგების შესაძარბობა. შმალენბახი ეწევა **სიფრთხილის** პრინციპის პროპაგანდას, მაგრამ სხვა მიზნიდან გამომდინარე: დინამიურ ბალანსში სიფრთხილის პრინციპი ემსახურება დაუგეგმავი ჩანაწერების თავიდან აცილებას, რომლებიც განსაკუთრებით უშლიან ხელს შედეგების ანგარიშგებაში შესაღარისობას. შმალენბახი იყენებს აგრეთვე **რეალიზაციის**

პრინციპს. მაგრამ ეს პრინციპი არ არის შექმნილი დინამიკური საბალანსო თეორიის მიხედვით, პირიქით იგი ამცირებს კიდევ დინამიკური მოვების მნიშვნელობას.

რეალიზაციის პრინციპი წარმოების ფაქტობრივ განვითარებას განზრახ დიდი დაგვიანებით გვიჩვენებს. თუ გვსურს სრულად წარმოვადგინოთ წარმოების ეკონომიკური მდგომარეობის ცვლილებები, არ უნდა შემოვიფარგლოთ მხოლოდ ერთ სამეურნეო წელს მიღებული შედეგებით. ასევე დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ გარემოებას, თუ რამდენად შეიცვალა საწარმოს დაკვეთების რაოდენობა და მისი ძირითადი კლიენტურის შემადგენლობა.

ვალბა განავითარა შმაღენბახის დინამიკური საბალანსო თეორია საფინანსო-ეკონომიკურ ვარიანტში, იგი ძირითადად განახლებებს ანგარიშების ორ კლასს:

- საანგარიშსწორებო ანგარიშები, რომლებშიც ასახულია ყველა საანგარისწორებო პროცესები.
- საშედეგო ანგარიშები, რომლებიც პირველ რიგში საანგარიშსწორებო ანგარიშების საპირისპირო პოზიციებს ქმნიან. ამასთან საჭირო ხდება საკორექტორო საბუღალტრო ჩანაწერები, რადგან თავდაპირველად აღრიცხული საანგარიშსწორებო ოპერაციები ნაწილობრივ მხოლოდ მომდევნო პერიოდისათვის განკუთვნილი შედეგის პროცენტს წარმოადგენს.

საშედეგო ანგარიშს წარმოადგენს მოვებისა და ზარალის განგარიშება, საანგარიშსწორებო ანგარიში კი ბალანსში აისახება.

საანგარიშსწორებო ანგარიში = ბალანსი

1. პერიოდული ჩარიცხვა 2. პერიოდული შემოსავალი პერიოდული ჩარიცხვების გარეშე. მაგ: ჯერ კიდევ მისაღები შემოსავლები რეალიზაციიდან და პროცენტებიდან 3. პერიოდული გადახდა პერიოდული ხარჯვების გარეშე: მაგ. მარაგისა და დანადგარების შეძენა ნაღდი ანგარისწორებით.	1. პერიოდული გასაღები 2. პერიოდული ჩარიცხვები პერიოდული შემოსავლების გარეშე მაგ: ავანსები კლიენტებისაგან 3. პერიოდული ხარჯები პერიოდული გასაღების გარეშე: მაგ. მოცემულ პერიოდში გამოწვეული ყველა სარეზერვო ანარიცხები. 4. პერიოდული მოვება.
--	--

**საშედეგო ანგარიში = მოგებისა და ზარალის
გაანგარიშებისას**

1. პერიოდული ჩარიცხვა	1. პერიოდული გასავლები
2. პერიოდული ჩარიცხვები პერიოდული შემოსავლების გარეშე	2. პერიოდული შემოსავალი პერიოდული ჩარიცხვების გარეშე
3. პერიოდული ზარჯები პერიოდული გადახდების გარეშე	3. პერიოდული გადახდა პერიოდული ზარჯების გარეშე
4. პერიოდული მოგება	

საანგარიშო მოდუსიდან გამომდინარე, რომ როგორც ბალანსში ისე მოგებასა და ზარალის გაანგარიშებაში მთავარია პერიოდული შედეგის დადგენა. ბალანსი დამატებით მნიშვნელობას იძენს, რადგან იგი იქცევა დამოუკიდებელ საინფორმაციო ინსტრუმენტად. ანგარიშის სქემა გვაძლევს ბალანსის ახსნას, რომელსაც არ სჭირდება მატერიალური ფასეულობების შესახებ სტატისტიკური კონცეფციის გათვალისწინება.

თანამედროვე პრაქტიკაში საბალანსო კანონი გულისხმობს, როგორც სტატისტიკურ, მატერიალურ (ფასეულობაზე ორიენტირებულ) ისე ღინამიკურ (მოგებაზე ორიენტირებულ) ბალანსს, ამასთან უპირატესობა ენიჭება სტატისტიკურ თვალსაზრისს.

გ) ორგანული ბალანსის თეორია

გერმანიაში 1920-ან წლებში სწრაფ ინფლაციაზე რეაგირებას წარმოადგენდა **ფრიც შმიდტის** მიერ შექმნილი ორგანული ბალანსის თეორია. მის ძირითად არსს წარმოადგენს ინფლაციური პროცესები განვითარების გათვალისწინება მატერიალური ფასეულობის ღირებულებისა და მოგების დადგენის დროს.

ერთ წელიწადში ფასების მრუდის რამოდენიმე ასეული პროცენტით მომატების პირობებში (1921, 1922წ.წ.) შესყიდვის ღირებულებაზე ორიენტირებული საბალანსო თეორია ინფორმაციის დეფიციტს განიცდის. ერთის მხრივ, ხდება ძირითადი კაპიტალის მატერიალურ ფასეულობათა შეფასება გაუპართლებელი ფასებით ე.ი. ხდება ღირებულების ექსტრემალური გაუფასურება. მეორეს მხრივ, მოგებისა და ზარალის გაანგარიშებაში მოცემულია მოჩვენებითი მოგებები. მოჩვენებითი მოგება ინფლაციის პერიოდში ყოველთვის

მაშინ ხდება, როდესაც ბრუნვიდან მიღებული ამონაგები მოგებისა და ზარალის გაანგარიშებაში აქტუალური ფასების ღონედ ჩაითვლება, ხოლო ბრუნვიდან მიღებული ამონაგებისათვის საჭირო დანახარჯები კი უფრო დაბალი მოძველებული ფასების ღონეზე შეფასდება. შმიდტს სურდა გამოერიცხა შედეგის ანგარიშებიდან მოჩვენებითი მოგება. ამისათვის, საჭიროა მოგებისა და ზარალის ან გასავლების (ხარჯების) და შემოსავლების ერთი ღონით შეფასება.

ფრიც შმიდტმა მიაღწია ამას, დაუპირისპირა რა ერთი წლის ამონაგებს ხელმეორედ შეძენასთან დაკავშირებული ხარჯები. ყველაზე მნიშვნელოვანი განსხვავებები აღრინდელ მოგებას და ზარალის გაანგარიშებასთან შედარებით კლინდება მაშინ, როცა ჩამოწერის ხარჯები აისახება ხელმეორედ შეძენასთან დაკავშირებული ხარჯების საფუძველზე – (მაგ. მანქანები, ნაგებობები) და როცა მარაგისა და მასალის ხარჯვა ხელმეორედ შეძენის ღირებულებაში დაიანგარიშება.

შმიდტი თავის თეორიას **ორგანულს** უწოდებს, რადგან მეწარმეს, როგორც ნაწილს ერთიანი სახალხო მეურნეობისა, შეუძლია განსაზღვროს თავისი ადგილი ქვეყნის ერთიან ეკონომიკაში, ეს ორგანულმა ბალანსმა უნდა გააკეთოს.

ბალანსის შედგენის საშუალებით შმიდტს სურს შეძლებისდაგვარად სრულყოფილად გადმოსცეს მეწარმის ქონებრივი მდგომარეობა საბაზრო ფასებზე დაყრდნობით. ამისათვის იგი აფართოებს აქტივაციის საზღვრებს და ობიექტივაციის მოთხოვნების გათვალისწინების გარეშე ახდენს არამატერიალური აქტივების აქტივაციას. მატერიალური ფასეულობების ნაწილები ორგანულ ბალანსში აისახება მოცემული დღისათვის არსებული შეძენის ღირებულებით. ამით ირღვევა რეალიზაციის პრინციპის მოთხოვნა.

სხვაობა ბალანსის შედგენის მომენტისათვის შეძენისა და კვლავშეძენის ღირებულებებს შორის ბალანსში აისახება შედეგის მიმართ ნეიტრალურად პასივის პოზიციაში: „ღირებულების ცვლილება ქონების რაოდენობრივი ცვლილების გარეშე”.

ინფლაციით განპირობებული ღირებულების შეცვლა არ ახდენს გავლენას სამეურნეო წლის შედეგზე. შმიდტის მიხედვით სამეურნეო წლის მოგება წარმოადგენს რეალიზაციიდან მიღებული

ამონაგების ნამეტს რეალიზებული პროდუქციის ღირებულებაზე, რომელიც შეფასებულია რეალიზაციის დღისათვის არსებული ფასებიდან გამომდინარე.

ამრიგად, არსებულ საბალანსო სამართალში სისტემურობა ემყარება, უპირველესად ყოვლისა, რეალიზაციის პრინციპსა და იმპარიტეტის (უთანაბრობის) პრინციპის კომბინაციას, ერთის მხრივ, და მეორეს მხრივ, ობიექტივაციის (ნივთის სახით ასახვის) მთელ რიგ პრინციპებს. რეალიზაციის მიზანია განსაზღვროს მოგება სხვადასხვა პერიოდების ბრუნვიდან. იმპარიტეტის პრინციპით მოგება შესაბამისი ბრუნვიდან შესწორდება ცალმხრივად ზარალის ანტიციპაციით (წინასწარი გადახდით მაგრამ სიფრთხილით). ობიექტივაციის პრინციპები უზრუნველყოფენ მოგების განსაზღვრას (დადგენას) კერძო თვალსაზრისის შეზღუდვის გზით უკვე იმის გამო, რომ ამ სისტემას ერთი მიზანი აქვს: სიფრთხილით განისაზღვროს დივიდენდების საორიენტაციო სიდიდე.

ბალანსის აქტივს განსაზღვრავს პრინციპი, რომ მხოლოდ იმ გაცემისათვის (გასვლებისთვის) შეიძლება შეიქმნას საბალანსო პოზიცია აქტივის მხარეს, რომლებისთვისაც არსებობს ბრუნვისათვის მნიშვნელოვანი ექვივალენტი. აქედან კი უშუალოდ გამომდინარეობს, რომ მეწარმეს „თავის“ მატერიალურ ფასეულობად ისეთი ნივთების გატანა შეუძლია ბალანსში, რომელსაც გამოიყენებს ბრუნვაში (რაც იქნება მისი სამეურნეო საკუთრება).

ძირითადი კაპიტალის არამატერიალური ფასეულობისათვის მოქმედებს დაკანონებული ვარაუდი, რომ ქონებრივ-ღირებულებითი სარგებელი იმდენად დაუზუსტებელია, რომ მისი ასახვა სიფრთხილისა და ობიექტივაციის პრინციპზე ორიენტირებულ ბალანსში შეუძლებელია.

მატერიალურ ფასეულობათა შეფასება ხდება შეძენისა და წარმოების ხარჯებით ან უფრო დაბალი ღირებულებით ბალანსის წარდგენის თარიღისათვის. ღირებულების ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე შემცირების დროს უმცირესი ღირებულების პრინციპი ყველა სახის მატერიალური ფასეულობისათვის გამოიწვევს დაუგეგმავ ჩამოწერას ბალანსის წარდგენის თარიღისათვის არსებულ ღირებულებამდე. წარმოების ძირითადი საშუალებების ღირებულების დრო-

ბითი შემცირების დროს სახეზეა ჩამოწერის არჩევანის უფლება (უმცირესი ღირებულების პრინციპის ზომიერად გამოვლენის შემდეგ).

პასივის მხარეს განსაზღვრავს პრინციპი, რომ მხოლოდ კონკრეტული ქონებრივი ტვირთები (ვალდებულებები) აისახება აქ, ამასთან საქმე გვაქვს არა მარტო ფორმალურ-სამართლებრივი ქონებრივი დატვირთულობის (ვალდებულებების) ასახვასთან, ანუ ისეთ იძულებით შესრულებებთან, რომლებსაც მესამე პირთა მიმართ ბალანსის შემდგენი მეწარმე სამეურნეო მიზეზების გამო ვერ გაექცევა. მეწარმის ვალდებულებები საკუთრი თავის მიმართ ზშირ შემთხვევაში არ იწვევს ნამდვილ ქონებრივ დატვირთულობას და ამდენად შეიძლება გამოიწვიოს გასავლებისათვის ანარიცხები.

ქონებრივი დატვირთულობის შეფასებისათვის კი მოქმედებს პრინციპი, რომ ისინი დავთარში პირველი ჩაწერის დროს აისახება შესრულების სავარაუდო თანხით ან ბალანსის შედგენის თარიღისთვის დაფიქსირებული უფრო მაღალი ღირებულებით. შედგენის თარიღისათვის დაფიქსირებული უფრო მაღალი ღირებულება სავალდებულო წესით მაშინ გაითვალისწინება, თუ ქონებრივი დატვირთულობაც ამ თარიღისათვის დაფიქსირებული უფრო მაღალი ღირებულებით დაიფარება.

თავისებურებანი, რომლებიც გააჩნია საწესდებო კაპიტალის მქონე საზოგადოების წლიურ სამეურნეო ანგარიშგებას, არ არის იმდენად მნიშვნელოვანი, რომ მათ შეძლონ ბალანსის შედგენის სისტემის ძირფესვიანი შეცვლა. არსებითად მოქმედებენ იგივე პრინციპები; ასე რომ ბალანსის შედგენის პრიმატული მიზანი ბრუნვიდან მოგების (რომელზედაც ზარალმა იმოქმედა) ფრთხილად დადგენის დროსაც რჩება. ბალანსის დანართი ორიენტაციას იღებს ინფორმაციის მოწოდებაზე (თვალსაჩინოების ფუნქცია) და მისი ამოცანაა აიცილოს თავიდან ბალანსის არასწორი გაგება.

რაც შეეხება საბალანსო თეორიებს, შეიძლება ითქვას, რომ მათ განაპირობეს აუცილებლობა, სისტემაში განგვეხილა ბალანსის შედგენის თვალსაზრისები. სტატიკური (ქონებაზე ორიენტირებული) და დინამიური (მოგების განსაზღვრაზე ორიენტირებული) საბალანსო თეორიები დღესაც განიცდიან განვითარებას, რათა შესაძლებელი გახდეს დაკანონებული ბალანსის შემოწმება იმ თვალსაზრისით, თუ რამდენად ეტყვა ბალანსი ანგარიშგების სისტემაში.

თავი II. საწარმოს (კორპორაციის) ბუღალტრული აღრიცხვის ციკლი

2.1. მმართველობითი და ფინანსური აღრიცხვის მასასიათმებლები

ცნობილია, რომ საწარმოს – კორპორაციის ბუღალტრული აღრიცხვა ორ ქვესისტემად: გარეშე – ანუ ფინანსურად და შიდა – ანუ მმართველობითად შეიძლება იქნეს დაყოფილი. ასეთი დაყოფა შიდა და გარე ბუღალტერიის მიზნებსა და ამოცანებში არსებული განსხვავებით არის განპირობებული (იხ. ცხრილი 2.1). აღნიშნულიდან გამომდინარე ბუღალტრული აღრიცხვა ორ ნაწილად არის დაყოფილი:

- **მმართველობითი აღრიცხვა (managerial accounting)**, რომელიც მიმდინარე ოპერაციების წარმოებას, კონტროლინგის (controlling) ორგანიზაციას, ფასწარმოქმნისათვის ბაზის შემუშავებას (base of price formation), აგრეთვე საგადასახადო პოლიტიკის გახორციელებასა (base for current operations and taxes policy) და მოლაპარაკებების წარმოებას (base for negotiations) ითვალისწინებს,

- **ფინანსური აღრიცხვა (financial accounting)**, რომელიც ფინანსური ანგარიშგების, გამკარგავი ორგანიზაციებისათვის საგადასახადო დეკლარაციისა (tax return) და სხვა ანგარიშგებების (reports) მომზადებას მოიცავს.

მარტივი ხერხი არსებობს იმის შესამოწმებლად, არის თუ არა თქვენს კომპანიაში ის, რასაც ნამდვილად **მმართველობითი აღრიცხვა** უნდა ეწოდოს. აღნიშნულის გამოსავლენად საკმარისია თქვენს თავს რამოდენიმე **კითხვა** დაუსვათ:

- თქვენი საქმიანობის მიმართულებებიდან რომელია ყველაზე მომგებიანი?
- კომპანიის მიერ გასაყიდი საქონლისა და მომსახურების რომელ ჯგუფს მოაქვს რეალიზებული პროდუქციის ერთეულზე ყველაზე დიდი მოგება?
- არსებული კლიენტებიდან რომელია უფრო მეტად პერსპექტიული?

- არის კი ფასწარმოქმნის სისტემა რამდენადმე ფორმალიზებული?
- კომპანიას გააჩნია თუ არა ფინანსური დაგეგმვა?
- კომპანიაში გეგმასა და ფაქტს შორის სხვაობების მონიტორინგი ხორციელდება თუ არა და, ხდება თუ არა მათი მიზეზების ანალიზირება?

განვლილი პერიოდისათვის, თუნდაც ერთი სამუშაო დღის განმავლობაში აღნიშნულ საკითხებზე საჭირო ინფორმაციას თუ მიიღებთ — შეიძლება დავასკვნათ, რომ მმართველობითი აღრიცხვის თქვენი სისტემა ნორმალურად მუშაობს.

თუ კი არა — მაშინ მმართველობითი აღრიცხვის **ეფექტური სისტემის** შესაქმნელად სამი ძირითადი კომპონენტის არსებობა იქნება საჭირო:

- კვალიფიცირებული სპეციალისტების მოზიდვა,
- კორპორაციის უმაღლესი მენეჯმენტის აქტიური მონაწილეობა,
- აღნიშნული ამოცანების გადასაწყვეტად საკმარისი დაფინანსების გამოყოფის შესაძლებლობა.

ფინანსური აღრიცხვა თავის მხრივ, ოპერაციის რეგისტრაციაზე და კომპანიის საქმიანობის შედეგებზე სრულად არის გამახვილებული, რასაც წარსულში ჰქონდა ადგილი. ფინანსური ბუღალტერიის წარმოება საწარმოსათვის, კორპორაციისათვის **სავალდებულოს** წარმოადგენს. ამასთან, **ინფორმაციის მომხმარებლები** ძირითადად საწარმოსადმი მიმართებაში, გამოყენების თვალსაზრისით, გარეშეს წარმოადგენენ, როგორებიცაა სახელმწიფო საგადასახადო ორგანოები, ბირჟები, ბანკები, ფინანსური ინსტიტუტები, მომწოდებლები და მყიდველები, პოტენციური ინვესტორები. ფინანსური ანგარიშგება თავისთავად საწარმოს კომერციულ საიღუმლოებას არ წარმოადგენს, იგი პუბლიკაციისათვის არის ღია და, როგორც წესი, დამოუკიდებელი აუდიტორული ორგანიზაციის მიერ ხდება მისი დამოწმება. ფინანსურ აღრიცხვაში წარმოდგენილი ანგარიშგების ფორმა კანონმდებლობით არის დადგენილი და სავალდებულოა ჩამოყალიბებული პრაქტიკის შესაბამისად და იგი შემოსავლების შესახებ, ბალანსისა და ფულადი სახსრების მოძრაობის შესახებ წლიური ანგარიშგებისაგან შედგება და რომელიც ახსნა-განმარტებითი შენიშვნების ჩამონათვალსაც მოიცავს (მოცე-

მული სახელმძღვანელოს მესამე თავში სრულად არის განხილული ფინანსური ანგარიშგების პაკეტი).

საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების ძირითადი მომხმარებლები არიან ის სუბიექტები, რომლებსაც მასთან მიმართულებაში საქმიანი ურთიერთობები გააჩნიათ. მაგალითად, როგორებიცაა აქციონერები, კრედიტორები და ისინი, ვინც დაფინანსებას უზრუნველყოფენ.

ფინანსური აღრიცხვისა და მმართველობით აღრიცხვას შორის ძირითადი განსხვავებები

ცხრილი 2.1

მასასიათებლები:	მმართველობითი აღრიცხვა	ფინანსური აღრიცხვა
1. მომხმარებლები	შიდა	გარეშე
2. ფორმა	დადგენილი ფორმა არ არსებობს. ხელმძღვანელობის მოთხოვნის შესაბამისად.	ბუღალტრული ბალანსი. შემოსავლების შესახებ ანგარიშგება. ფულადი ნაკადების შესახებ ანგარიშგება.
3. ანგარიშგების წარმოდგენის სიხშირე	საჭიროების მიხედვით	პერიოდულობა განმკარგავი ორგანოების მიერ დგინდება
4. დროის განსახილველი პერიოდი	იმავდროული და მომავლის	განვლილი პერიოდის
5. რეგულირება	მარეგულირებელი ორგანო არ არსებობს	კანონი და განმკარგავი ორგანოები

განვიხილოთ დასავლეთის ქვეყნების პრაქტიკაში გამოყენებული კორპორაციის ფინანსური ანგარიშგება – საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის წინასწარი შეფასება „ბუღალტრული ბალანსის“, „შემოსავლების შესახებ ანგარიშგების“, აგრეთვე „ბუღალტრული ბალანსის დანართის“ მონაცემების საფუძველზე ხორციელდება. შეფასების მოცემულ სტადიაზე კომპანიის საქმიანობის შესახებ საწყისი წარმოდგენის ფორმირება ხორციელდება, საწარ-

მოს ქონებისა და მათი წყაროების შემადგენლობაში ცვლილებები გლინდება, მაჩვენებლებს შორის ურთიერთკავშირები დგინდება. ასეთი სახის ანალიზის ჩატარების მოხერხებულობისათვის ე.წ. შემჭიდროვებული ბალანსი – **ნეტოს** გამოყენება არის მიზანშეწონილი, რომელიც საბალანსო მუხლების ერთნაირი ელემენტების შემადგენლობის მიხედვით შეკრების გზით (საჭირო ანალიტიკურ ჭრილებში მიმდინარე აქტივები, უძრავი ქონება და ა.შ.) ხდება მისი ფორმირება.

როგორც უკვე აღინიშნა, ფინანსური ანგარიშგება კორპორაციის აქტივების, პასივების, კაპიტალის, შემოსავლებისა და ხარჯების შესახებ მონაცემებს მოიცავს. კორპორაცია ამზადებს სამ ძირითად ფინანსურ ანგარიშგებას:

1. ბუღალტრულ ბალანს (Balance sheet) – იგი ფინანსური მდგომარეობის შესახებ ანგარიშგებას წარმოადგენს. ბალანსში მიმდინარე აქტივებსა (ფული, დებიტორული დავალიანება და მარაგები) და საკრედიტო დავალიანებას შორის თანაფარდობას არსებითი მნიშვნელობა აქვს, რომლებსაც შორის სხვაობას მუშა კაპიტალს უწოდებენ.

2. ანგარიშგება შემოსავლების შესახებ (Income Statement) – საქმიანობის შედეგებს ასახავს: ამონაგები და დანახარჯები საანგარიშო პერიოდისათვის. სამეურნეო საქმიანობის შედეგები ბალანსში კაპიტალის ანგარიშზე გროვდება.

3. ანგარიშგება ფულადი ნაკადების შესახებ (Cash Flow) – მისი დანიშნულებაა ფულადი შემოსულობებისა და გადახდების შესახებ ინფორმაციის წარმოდგენა ანგარიშგების პერიოდის განმავლობაში.

როგორც ცნობილია, საანგარიშგებო ბუღალტრული ბალანსი ფინანსურ მდგომარეობას გამოხატავს განსაზღვრული პერიოდისათვის (ყოველი თვის 31 რიცხვისათვის), შესაბამისად, ბალანსში წინა წლის ბოლოსათვის მონაცემებია მოტანილი. ბალანსის ანალიზი ლიკვიდურობის, შემოსავლიანობის, აგრეთვე, ცალკეული ოპერაციების ჩატარებისას რისკის ხარისხის მდგომარეობის განსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევა. ბალანსიდან მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე საკუთარი და მოზიდული სახსრების წყა-

როების, მათი სტრუქტურის განსაზღვრული თარიღისათვის განთავსების გამოვლენა არის შესაძლებელი.

ორმაგი ჩაწერის პრინციპით განხორციელებული ოპერაციის რაოდენობაზე დამოუკიდებლად მათი ასახვა ბალანსში ლოგიკურობას და კონტროლს უზრუნველყოფს. მაგალითად, აქტივების მუხლის გადიდება შესაძლებელია შემთხვევებში:

- კორპორაციის კაპიტალის გადიდებისას,
- ვალდებულებების გადიდებით (მაგალითად, კრედიტორული დავალიანების და ა.შ.),
- აქტივების სხვა მუხლების შემცირებისას.

შესაბამისად პასივების შემცირება ხორციელდება:

- აქტივების ლიკვიდაციისას,
- კორპორაციის კაპიტალის შემცირებისას,
- ვალდებულებების სხვა მუხლების გადიდებისას.

განვიხილოთ ძირითადი საბალანსო ტოლობები. კორპორაციის საბალანსო ანგარიშგება აქტივების პასივებთან ტოლობის პრინციპის მიხედვით არის აგებული, რომელთაც კორპორაციის მფლობელების (აქციონერების) წილი ემატება:

$$\text{აქტივები} = \text{ვალდებულება} + \text{სააქციო კაპიტალი}$$

კორპორაციის საქმიანობის შედეგად გაწეულ ხარჯებს ან დანახარჯებს, თან ახლავს: პასივების გადიდება, ან აქტივების შემცირება. პირიქით, კორპორაციის მიერ მიღებული შემოსავლები აღიღებენ აქტივებს და ამცირებენ პასივებს.

კორპორაციის საკუთარი კაპიტალი შედგება აქციონერების მიერ გადახდილი კაპიტალისაგან (საწყისში ჩადებული კაპიტალი), და მოგების ნაწილისაგან, რომელიც დივიდენდების სახით არ ნაწილდება (დაგროვებული მოგება):

$$\text{აქტივი} = \text{ვალდებულება} + \text{საწყისი კაპიტალი} + \\ + \text{დაგროვებული მოგება}$$

დაგროვებული კაპიტალი ტოლია სუფთა მოგებიდან გამოქვითული კორპორაციის ფუნქციონირების მთლიანი პერიოდის განმავლობაში გადახდილი დივიდენდები:

$$\text{დაგროვებული კაპიტალი} = \text{სუფთა მოგება} -$$

– გადახდილი დივიდენდი.

ბუღალტრული აღრიცხვის სამართაშორისო სტანდარტებით (ბასს) – ბუღალტრული აღრიცხვა განხილული უნდა იქნას როგორც ფინანსური ანგარიშგების “ძირითადი წესების” სისტემა. ისეთი ტერმინები, როგორიცაა “შეთანხმებები” (conventions), “დოქტრინები” (doctrines), “პრინციპები” (principles), “კონცეფციები” (concepts) ბუღალტრული აღრიცხვის საერთოდ მიღებული სტანდარტების აღწერისათვის ხშირად იყენებენ. ბუღალტრული აღრიცხვის ზოგადად მიღებული შემდეგი სტანდარტების (კონცეფციების) გამოყოფა არის შესაძლებელი:

- **ბიზნესის ერთეულის კონცეფცია (Business entity concept)** – ბიზნესის აღრიცხვა კომპანიის მფლობელების საკუთრებისაგან ცალკე უნდა ხორციელდებოდეს. ფინანსურ ანგარიშგებებში საუბარი ბიზნესის კონკრეტული სახეობის შესახებ და მხოლოდ მის შესახებ უნდა მიდიოდეს. თუ კი კომპანიის მფლობელი, მაგალითად, კომპანიის ანგარიშებს თავის პირად ანგარიშებთან ერთად განიხილავს (ერთმანეთში აურევს), მაშინ მოცემული კომპანიის ფინანსური მდგომარეობის ობიექტურად შეფასება შეუძლებელი იქნება.
- **“გასანგრძლივებული საქმიანობის” კონცეფცია (going concern)** – ითვალისწინებს, რომ კომპანია როგორც მოქმედი (ფუნქციონირებადი) საწარმო ისე იქნას განხილული, რომელიც თავის საქმიანობას მომავლის გარკვეულ პერიოდშიც გააგრძელებს,
- **ისტორიული ფასის კონცეფცია (historic cost concept)** – კომპანიის ფინანსურ ანგარიშგებაში რესურსები არა საბაზრო ფასების მიხედვით, არამედ შეძენის ფასების მიხედვით უნდა იქნეს აღიარებული,
- **რეალიზაციის კონცეფცია (realisation concept)** – თუ კომპანია შექმნის მომენტში ან წარმოების უფრო ეფექტიანი სიმძლავრეების მწყობრში შეყვანის შედეგად არსებით ორგანიზაციულ ხარჯებს ახორციელებს, მას შეუძლია ასეთი ხარჯები იმ პერიოდს მიაკუთვნოს, რომლებშიც მოგების მიღება არის მოსალოდნელი,
- **შესაბამისობის კონცეფცია (accrual or matching concept)** – ოპერაციების ჩაწერა მათი შესრულების მომენტში, და არა გადახდის მომენტში ხორციელდება და იგი იმ საანგარიშგებო პე-

რიოდს მიეკუთვნება, როდესაც იყო ოპერაცია შესრულებული. გამონაკლის კონტრაქტის ეტაპურად შესრულების მეთოდი (% of completion) განვადებით გაყიდვის მეთოდი (installment) წარმოადგენს და ხარჯების ასახვისას შესაბამისობის წესი მოქმედებს (mathing concept) - ხარჯები ცნობილი იქნება საანგარიშო პერიოდში, მხოლოდ თუ ისინი მოცემული პერიოდის შემოსავლებს წარმოადგენენ. თუ განხორციელებული დანახარჯები სარგებლის მომავალში მომტანია, ისინი აისახება როგორც აქტივები; თუ ისინი მიმდინარე სარგებლის მომტანია – როგორც ხარჯები; თუ მათი მეშვეობით არანაირი სარგებელი არ მიიღება – მაშინ აღირიცხება როგორც ზარალი;

- **მუდმივობის კონცეფცია (consistency concept)** – აღრიცხვის განხორციელების ფორმები, რომლებიც მოცემულ დროში გამოიყენება, უნდა შეესაბამებოდეს პროცედურებს, რომლებიც ანალოგიურ ოპერაციების აღრიცხვისათვის ადრე იყო გამოყენებული. აღრიცხვის მეთოდები და ცალკეული მაჩვენებლების განმარტება ერთი ანგარიშგების პერიოდში არ უნდა იცვლებოდეს, ხოლო შესაძლებლობის ფარგლებში, რაც შეიძლება უფრო ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, უცვლელი დარჩეს.
- **ღიაობის პრინციპი (disclosure principle)** მოითხოვს, რომ ფინანსური ანგარიშგება უფრო სასარგებლო ინფორმაციას მოიცავს. ზედმეტი (ჭარბი) ინფორმაციის არსებობამ განმკარგავი ორგანოების შეცდომაში შეყვანა არ უნდა გამოიწვიოს;
- **კონსერვატიზმის დოქტრინა (conservatism doctrine)** - ბუღალტრული აღრიცხვის ერთ-ერთ ძირითად საერთო მიღებულ სტანდარტს წარმოადგენს, რომლის მიხედვით უფრო მისაღებს მარაგების ფულადი შეფასების შემცირება და არა მათი გადიდება წარმოადგენს;
- **ფულადი გაზომვის კონცეფცია (money measurement concept)** – მთლიანი ბუღალტრული აღრიცხვა ერთისახეობის ფულად გამოსახულებაში უნდა ხორციელდებოდეს;
- **არსებითობის კონცეფცია (materiality concept)** – კომპანიებმა თვითონ უნდა განსაზღვრონ, თუ ბუღალტრულ ბალანსში რომელი ფასეულობების გათვალისწინებაა მათთვის მნიშვნელოვანი და რომელი მაშინათვე ხარჯებს მიაკუთვნონ.

საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების მომზადების პროცესში აღრიცხვის პრინციპების არჩევის უფლება აქვს. ქვეყნების უმრავლესობაში ასეთი პრინციპები (კონცეფციები) სახელმწიფო ორგანოების მიერ დგინდება. აშშ-ში, მაგალითად, ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების დამუშავება კერძო ორგანიზაციის საქმიანობასთან – ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების ფინანსურ სამმართველოსთან (Financial Accounting standards Board, FASB) არის დაკავშირებული. აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტები (International Accounting Standards, IAS) ბევრად განსხვავდება აშშ-ში გამოყენებადი საერთომიღებული ბუღალტრული პრინციპებისაგან (Generally Accepted Accounting principles, GAAP). აღნიშნული განსხვავებები პრაქტიკულად ფინანსური ანგარიშგების თითოეულ პუნქტში წარმოიშობა, ამორტიზაციის ნორმების, პენსიების აღრიცხვის, განვადებული გადასახადების, რეზერვების აღრიცხვაში, აქტივების შეფასებაში, რეზერვები უფულო ვალებთან მიმართებაში ან დებიტორული დავალიანების და ა.შ. ჩათვლით.

2.2. პორაქორაციის ბუღალტრული აღრიცხვის ციკლის ეტაპები

ბუღალტრული აღრიცხვის ციკლი. თანამედროვე ბუღალტრული აღრიცხვა სააღრიცხვო ციკლის შვიდ ეტაპს მოიცავს. მათ შორის **პირველი სამი ეტაპი** ფინანსური გარიგებების სისტემატურ რეგისტრაციას ითვალისწინებს. ისინი ბუღალტრული ჩანაწერების სახით (Bookkeeping steps) არის ცნობილი.

1) ოპერაციების ჩაწერა ჟურნალებში (record transaction in a journal) – გარიგებების რეგისტრაცია ჟურნალებში ორმაგი ბუღალტრული ჩანაწერის ფორმით ბუღალტრული აღრიცხვის ჩატარების საფუძველს წარმოადგენს. (იხილეთ მოცემული სახელმძღვანელოს თავი1.1). ჟურნალებიდან (ანგარიშებიდან) თითოეულს თავისი სახელწოდება გააჩნია (მაგალითად, “დავალიანება მუშებზე და მოსამსახურეებზე“ და ა.შ.);

2) ოპერაციის ჟურნალიდან ბუღალტრულ მთავარ წიგნში (posting) გადატანის პროცესი – ასეთ პროცედურას “დანაწილება“ უწოდებენ. მთავარი წიგნის (general ledger) გარდა დამატებით

დამხმარე წიგნებიც (subsidiary ledger) არსებობს, რომლებიც ჩატარებული გატარებების უფრო მეტად დეტალიზაციისათვის არის საჭირო. თითოეული ოპერაცია მოითხოვს, როგორც მინიმუმ, ორ ცვლილებას ბუღალტრულ ანგარიშებში. აღნიშნული ცვლილებები დასაწყისში ჟურნალ-ორდერებში ჩაიწერება, ხოლო შემდეგ კი – საბუღალტრო წიგნში განაწილდება.

3) ყველა აქტიურ და პასიურ ანგარიშებზე ჯამის გაკეთება, ანუ წინასწარი ბალანსის (preliminary balance) მომზადება – ჟურნალებიდან მონაცემების მთავარ და დამხმარე წიგნებში გადატანას თან საფინანსო პერიოდის ბოლოს წინასწარი ბალანსის მომზადება ახლავს. როგორც კი წინასწარი ბალანსი მზად იქნება, ბუღალტრული ჩანაწერების სტადიები დამთავრებულად ითვლება.

ბუღალტრული აღრიცხვის ციკლის **დანარჩენი ოთხი ეტაპი** ბუღალტრული აღრიცხვის ეტაპებად (Accounting steps) იწოდება.

4) რეგულაციების გაანგარიშება (calculate adjustments) – გახორციელებული გარიგებების დასრულებადობის შესაბამისად მარეგულირებელი გატარებები ხორციელდება;

5) დარეგულირებული (საცდელი) ბალანსის (prepare trial balance) მომზადება – როგორც კი რეგულაციები გახორციელდება, საცდელი ბალანსი მზადდება, რომელიც წინასწარ ბალანსის რეგულაციების შედეგებთან აერთიანებს;

6) ფინანსური ანგარიშების მომზადება (prepare financial statements) – აღნიშნულ ეტაპზე დაგროვებული ბუღალტრული მონაცემები კომპანიის ფინანსური ანგარიშების შესადგენად გამოიყენება;

7) არაკუმულირებადი ანგარიშების დახურვა (close noncumulative accounts) – შემაჯამებელ ეტაპზე კომპანიის ფინანსური საქმიანობის შედეგების დაჯამება ხორციელდება. “შემოსავლებისა და ხარჯების ჯამური ანგარიშის” დახურვის შედეგად მიღებული მოგების, ან ზარალის ჯამი საკუთარი კაპიტალის ანგარიშზე გადაიტანება.

შემოსავლების შესახებ ანგარიშების შინაარსი – ბუღალტრული ბალანსისაგან განსხვავებით, შემოსავლების შესახებ ანგარიშება (Income Statement; Earnings report; Statement of earnings) არა განსაზღვრული თარიღისათვის დგება, არამედ იგი

კომპანიის საქმიანობის შედეგის, მისი კაპიტალის დროის გარკვეული პერიოდის განმავლობაში (როგორც წესი – ერთი წელი) გამოყენების შესახებ წარმოდგენას იძლევა. აღნიშნული ანგარიშგების შინაარსი კორპორაციის სამომავლოდ მუშაობის **პროგნოზირებისათვის** ინფორმაციის წყაროს წარმოადგენს.

IAS-ი და CAAP-ი შემოსავლების შესახებ ანგარიშგებაში შემოსავლიანი შემადგენლების ფორმატზე და სტრუქტურირებაზე შეზღუდვებს არ ახდენენ. შემოსავლების შესახებ ანგარიშგების წარმოდგენის ფორმატის შერჩევისას კომპანიებს თავისუფლების მნიშვნელოვანი ხარისხი გააჩნიათ. არსებობს მისი გაანგარიშების ორი მეთოდი: **ერთნაბიჯიანი** და **მრავალნაბიჯიანი**.

ერთნაბიჯიანი მეთოდის შემთხვევაში შემოსავლების შესახებ ანგარიშგების პოზიციები **ორ კატეგორიად** დაიყოფა: ამონაგები და შემოსავლები; ხარჯები და ზარალი. მოგების მაჩვენებლის მიღება ერთ ნაბიჯად – შემოსავლების საერთო ჯამიდან ხარჯების საერთო ჯამის გამოკლების მეშვეობით ხორციელდება. ასეთ მეთოდს ერთნაბიჯიანს იმიტომ უწოდებენ, რომ კორპორაციის საოპერაციო მოგების გაანგარიშებისათვის მხოლოდ ერთი ნაბიჯი არის საჭირო.

ქვემოთ შემოსავლების შესახებ ანგარიშგების მაგალითია მოყვანილი, რომელიც ერთნაბიჯიანი მეთოდით არის აგებული.

Income Statement for the Yer (doll)

ცხრილი 2.2

ამონაგები და შემოსავლები (revenue and Gains):	
• ამონაგები რეალიზაციიდან, ფასდაკლებისა და საქონლის დაბრუნების ღირებულების გამოკლებით (Sales Revenue, Sales returns and allowances, Less),	
• პროცენტული შემოსავლები და დივიდენდები (Interest and dividend revenue),	
• შემოსავლები აქტივების ამოღებისაგან (Gain on Retirement of assets),	
ჯამი ამონაგებისა და შემოსავლების (Total Revenue and Gains).	
ხარჯები და ზარალი (Expenses and losses):	
• რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება (Cost of Goods Sold),	

• საერთო და ადმინისტრაციული ხარჯები (General and Administrative Expenses), • ამორტიზაციის ხარჯები (Depreciation expense), • პროცენტული ხარჯები (Interest Revenue), • დანაკარგები დროებითი ინვესტიციებისაგან (Losses on Temporary investment), • გადასახადი მოგებაზე (Income taxes).
ჯამი ხარჯებისა და ზარალის (Total exenses and losses).
სუფთა მოგება (Net Income)

მრავალნაბიჯიანი მეთოდი ითვალისწინებს, შემოსავლების შესახებ ანგარიშგებაში ძირითადი საქმიანობა, ფინანსური საქმიანობა, საგადასახადო გადახდები, კომპანიის ფილიალების ოპერაციები ცალ-ცალკე იყოს მითითებული, რომელთა ანგარიშგება მის საკუთარ ანგარიშებში და სხვა მსგავს მარკეტებში კონსოლიდირებული არ არის. სწორედ ამით აიხსნება აღნიშნული ხერხის სახელწოდება – **მრავალნაბიჯიანი**, რადგანაც, მთლიანობაში კორპორაციის სუფთა მოგების მისაღებად, რამდენიმე წინასწარი ნაბიჯების გაკეთება, ანუ საქმიანობის ცალკეული სახეობების მიხედვით სწორედ შუალედური ჯამების გაანგარიშება არის საჭირო.

როგორც დასავლეთის ქვეყნების საქმიანობის პრაქტიკა გვიჩვენებს, დროთა განმავლობაში კორპორაციების სულ უფრო მეტმა რაოდენობამ დაიწყო ამ მეთოდის გამოყენება. შემოსავლების შესახებ ანგარიშგებაში მუხლები ვერტიკალურად ზემოდან ქვემოთ თანმიმდევრულად არის მოყვანილი (running form). მასში ჩაირთვება საქონლის გაყიდვიდან და შემოსავლების სხვა სახეობებიდან ამონაგების ჯამი, ყველა დანახარჯებითა და კაპიტალდაბანდებით.

შემოსავლების შესახებ ტიპიური მრავალნაბიჯიანი ანგარიშგება შემდეგ კომპონენტებს მოიცავს:

Income Statement for the Year (doll)

ცხრილი 2.3

1. ამონაგები რეალიზაციიდან (Sales Revenue)
ნაკლები: ფასდაკლება და საქონლის დაბრუნებები (Less: Sales returns and allowances)
 2. სუფთა გაყიდვები (Net Sales),
 3. რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება (Cost of Goods Sold),
 4. ერთობლივი შემოსავალი (Gross income) (2-3),
 5. სავაჭრო, საერთო და ადმინისტრაციული ხარჯები (Selling, General and Administrative Expenses):
 - სარეკლამო ხარჯები (Advertising expenses),
 - ხარჯები ცვეთაზე და ამორტიზაციაზე (Depreciation and amortization expenses),
 - ხარჯები უიმედო ვალებზე (Bad debts expenses),
 - ხარჯები დაზღვევაზე (Insurance expenses),
 - სხვა სავაჭრო, საერთო და ადმინისტრაციული ხარჯები (Other administrative expenses).
 6. საოპერაციო შემოსავალი (Operating Income) (4-5)
 7. ფინანსური შემოსავლები და შემონატანები (Financial Income):
 - პროცენტული შემოსავლები (Interest Revenue),
 - შემოსავლები მოწყობილობების ამოღებიდან (Gain on Retirement of Equipment),
 - შემოსავლები დივიდენდებიდან (Dividends Revenue),
 - შემოსავლები დროებითი ინვესტიციებიდან (Gain on Temporary investment,
 - მიღებული საიჯარო გადასახადი (Rental Fees Received).
 8. ფინანსური ხარჯები და ზარალი (Other Expenses and Losses):
 - პროცენტული ხარჯები (Interests Expense),
 - ზარალი მოწყობილობების ამოღებიდან (Loss of Retirement of Equipment),
 - გადახდილი საიჯარო გადასახადი (Rental Fees Payment).
 9. სუფთა მოგება გადასახადით დაბეგვრამდე (Net Income Before Taxes) (6+7-8).
 10. გადასახადი მოგებაზე (Income taxes).
 11. შემოსავალი გაგრძელებადი ოპერაციებისაგან (Income from Continuing Operations)
 12. სუფთა მოგება (Net Income).
- ჩვეულებრივი აქციების რაოდენობა მიმოქცევაში (Common Shares Outstanding)
- სუფთა მოგება ერთ ჩვეულებრივ აქციაზე (Earnings per Common Share)

მრავალნაბიჯიანი მეთოდის უპირატესობები ეჭვს არ იწვევს, რადგანაც იგი კორპორაციის საქმიანობის შედეგების შესახებ უფრო სრულ ინფორმაციას მოიცავს. ორივე ცხრილი (ცხრილი 2.2 და 2.3) შაბლონურს არ წარმოადგენს, რომლის მიხედვითაც ყველა კორპორაციების მოგების შესახებ ანგარიშგებები დგება. თითოეული მათგანი უფლებამოსილია შემოსავლები და ხარჯები თავისი შეხედულებისამებრ დააკვალიფიციროს ისე, რომ ისინი მისი საქმიანობის თავისებურებებს საუკეთესოდ შეესაბამებოდეს.

ამონაგები პროდუქციის რეალიზაციიდან (Sales Revenue) ანგარიშგების დასაწყისში აისახება, როგორც შემოსავლის მთავარი წყარო. თუ კომპანია პროდუქციის წარმოებით კი არა, არამედ ტვირთის გადაზიდვით იყო დაკავებული, მაშინ აღნიშნულ მუხლს “შემოსავალი ძირითადი საქმიანობიდან” (Operating Revenues) ეწოდებოდა. შემოსავლების აღრიცხვა იმაზე დაფუძნებული, რომ საქონლის გაყიდვას, ან მომსახურების გაწევას შემოსავლების შემოდინება ახლავს თან. კორპორაციებს შორის გარიგებებში ვალის დასტურს ანგარიშგებულა წარმოადგენს. საქონლის მიტანის, ან გადატვირთვის მომენტში გადაცემის ფაქტი ზედნაღებზე ხელწერის დასმით დასტურდება. შემოსავალი პროდუქციის რეალიზაციიდან შეიძლება აღირიცხოს, ან წარდგენილი ანგარიშგების, ან შესრულებული სამუშაოს მოცულობის (პროდუქტების დასრულებადობის ხარისხი) მიხედვით. პირველი ხერხი მასიური წარმოების საქონელის გაყიდვიდან ამონაგების აღრიცხვისათვის გამოიყენება; მეორე კი – წარმოების მსხვილ ობიექტებში (სპეცშეკვეთები), მშენებლობაში და პროფესიონალური მომსახურების სფეროში (აუდიტორული მომსახურება, საინჟინრო დამუშავებები) წარმოებული შემოსავლების აღრიცხვისათვის არის მიღებული.

რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება და საექსპლუატაციო ხარჯები (Cost of Goods sold and operating expenses) თავისთავად პროდუქციის წარმოებისათვის, ინვენტარიზაციის ჩათვლით, საჭირო დანახარჯებს წარმოადგენს. ისინი მოიცავენ ნედლეულს, საწარმოო მუშების შრომის ანაზღაურებაზე გაწეულ ხარჯებს. დიდი ხვედრითი წილი, როგორც წესი, წარმოების მართვასთან და მომსახურებასთან დაკავშირებულ ზედნაღებ ხარჯებს უკავია, ანუ მმართველობითი პერსონალის შენახვაზე, ელექტროე-

ნერგიაზე, მომარაგებაზე, მიმდინარე რემონტზე და ა.შ. ხარჯებზე მოდის.

რეალიზაციიდან ამონაგების სიდიდე მარაგების ღირებულების ასახვის მეთოდზეა დამოკიდებული.

დავუშვათ, რომ წლის დასაწყისისათვის საწყობში ნაშთები შეადგენდა:

ცხრილი 2.4.

დასახელება	რაოდენობა	ფასი	თანხა
მზა პროდუქციის მარაგები 01.01.05-ის მდგომარეობით	200	30	6000
• პირველი შესყიდვა	300	40	12000
• მეორე შესყიდვა	200	50	10000
• მესამე შესყიდვა	100	60*	6000
სულ გასაყიდად არის	800	—	34000
დარჩენილი მზა პროდუქციის ნაშთი 31.12.05-ის მდგომარეობით	60	60*	3600

მარაგების შეფასების პრობლემა იქედან გამომდინარე წარმოიშობა, რომ საწარმოს მიერ ერთი და იმავე მასალებზე გამოყენებული ფასი წლის განმავლობაში იცვლება. დავუშვათ, რომ 2005 წლის 31 დეკემბერს პერიოდული ინვენტარიზაციის მეთოდით დადგინდა, რომ მზა პროდუქციის საწყობში 60 ნაკეთობა (მაგიდები) დარჩა. წარმოიშვება საკითხი, თუ როგორ უნდა შეფასდეს იგი? არსებობს რამდენიმე მეთოდი, რომლებიც ბუღალტრული აღრიცხვის პრინციპებს აკმაყოფილებენ. სამი მათგანი შემდეგში მდგომარეობს:

1) მეთოდი FIFO (First in - First out) – მარაგების შეფასების აღნიშნული მეთოდი რიგისობით უკანასკნელი შეძენის ფასებით შეფასებას ითვალისწინებს. აღნიშნული მეთოდის თანახმად ნაკეთობები, რომლებიც რიგისობით პირველად იქნა შეძენილი, რიგისობით პირველად უნდა გაიყიდოს. იგი მარაგების აღრიცხვის ისეთ მეთოდს წარმოადგენს, რომლის დროსაც ბუღალტრული ბალანსის აღრიცხვა რიგისობით პირველად აყვანილი ნედლეული და მასალები პროდუქციის თვითღირებულებაზე რიგისობით პირველად

უნდა ჩამოიწეროს. აღნიშნული მეთოდის თანახმად 60 ერთეულის ოდენობით დარჩენილი მზა პროდუქციის ნაშთის თითოეული ნაკეთობა 60 დოლარად (უკანასკნელი – მესამე შესყიდვის ერთეულის ფასი) ფასდება (სულ 3600 დოლარი), შესაბამისად გაყიდული მარაგების თვითღირებულება $(34000-3600)=30400$ დოლარს შეადგენს. გაანგარიშება შემდეგ ფორმულაზე დაფუძნებული:

$$\begin{array}{ccccc} \text{მარაგები} & & \text{მარაგები} & & \text{რეალიზებული} \\ \text{პერიოდის} & + & \text{შენაძენები} & - & \text{პერიოდის} & = & \text{პროდუქციის} \\ \text{დასაწყისისათვის} & & & & \text{ბოლოსთვის} & & \text{თვითღირებულება} \end{array}$$

2) მეთოდი LIFO (Last - in - First - out) – მარაგების შეფასების აღნიშნული მეთოდი რიგისობით პირველი შეძენის ფასებით შეფასებას ითვალისწინებს. აღნიშნული მეთოდის ძირითადი მიზანია – რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება, რაც შეიძლება მაქსიმალურად დაუახლოვდეს მათ შეძენაზე გაწეულ რიგისობით ბოლო დანახარჯებს. ჩვენს მაგალითში 60 ნაკეთობის მარაგი უკვე შეფასდება (60 ცალი X 30 დოლარზე) = 1800 დოლარით. ამასთან რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება ამჟამად $(34000-1800)=32200$ დოლარის ტოლი იქნება. მარაგების სიდიდე (1800 დოლარი) ბალანსში მიმდინარე საბაზრო ღირებულების 2/3-ით ნაკლები იქნება (ანუ იგი მაინც 2/3-ით ნაკლები იქნება ბოლო ღირებულებიდან გამომდინარე). მაგრამ “მოგებისა და ზარალის შესახებ” ანგარიშგება მიმდინარე დანახარჯებისა და მიმდინარე ამონაგების პოზიციიდან უფრო რეალური იქნება.

3) საშუალო დანახარჯების მეთოდი (Average Cost Value) – აღნიშნული მეთოდი, მარაგების შეფასებისას საშუალო შეწონილი ღირებულებისა და რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულების კალკულაციის გამოყენების მეშვეობით, თვითღირებულების ცვალებადობის აღმოფხვრის საფუძველი ხდება. მიუხედავად იმისა, რომ რეალიზებული პროდუქციის საშუალო შეწონილი ღირებულება გაყიდვების დროში განაწილებაზე არის დამოკიდებული, მაინც ყველა შესყიდვებისა და მარაგების ნაშთის საშუალო დანახარჯების გაანგარიშება არის შესაძლებელი. მისი სიდიდე $(34000:800)=42,5$ დოლარის ტოლი იქნება. აქედან გამომდინარე

წლის ბოლოსათვის დარჩენილი 60 ნაკეთობა $(60 \text{ დოლარი} \times 42,5) = 2250$ დოლარით იქნება შეფასებული. ამასთან, რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება $(34000 - 2550) = 31450$ დოლარის ტოლი იქნება.

ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე, სამი მეთოდის გამოყენების შედეგად ჩამოყალიბებული რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება ცხრილური სახით (ცხრილი 2.5.) შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოყალიბდეს:

(ცხრილი 2.5.)

მაჩვენებლები	FIFO მეთოდით	LIFO მეთოდით	საშუალო დანახარჯების მეთოდით
მზა პროდუქციის ნაშთი 31.12.05 მდგომარეობით	3600	1800	2550
რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება	30400	32200	31450
ამონაგები რეალიზებული პროდუქციისაგან	36000	36000	36000
ერთობლივი მოგება	5600	3800	4550

დავუშვათ, რომ 2005 წლის განმავლობაში გაყიდვებიდან საერთო ამონაგებმა 36000 დოლარი შეადგინა, მაშინ თითოეული მეთოდის მიხედვით მოგების სიდიდეს სხვადასხვა მნიშვნელობები ექნება. ამიტომ, **შეფასების მეთოდის** არჩევა რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებისა და მარაგების ნაშთების განსაზღვრის შედეგებზე ზემოქმედებას ახდენს.

ავტომატიზირებული სისტემების მეშვეობით სასაქონლო-მატერიალური აღრიცხვის პერმანენტალური ინვენტარიზაციის მეთოდით გაზორციელება მარაგების ნაშთების განსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევა. როგორც კი მოხდება მარაგების შემცირება, კომპიუტერი ავტომატურად აზორციელებს მარაგების საერთო ჯამიდან მათი ღირებულების გამოქვითვას. ამ შემთხვევაში, ზემოთაღნიშნული მეთოდების მაგივრად, ცალკე გაყიდული საქონლების ფაქტიუ-

რი თვითღირებულების განსაზღვრის მეთოდი გამოიყენება. იგი არანაკლებ წელიწადში ერთხელ მარაგების სრული **ინვენტარიზაციის** გახორციელებას მოითხოვს, რომელიც მატერიალურ გამოსახულებაში მარაგების არსებობის ბუღალტრული ჩანაწერების სიზუსტით დადგენის შესაძლებლობას იძლევა.

მაკონტროლებელი ორგანოები გულდასმით აკვირდებიან იმ გარემოებას, რომ ინვენტარიზაციის მსვლელობისას ყველა არსებული სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები იქნას შეფასებული. ასევე ჩამოფასების თვალსაზრისით, ყველა მოძველებული საქონელი უნდა იქნას შემოწმებული, რომელთაც უფრო დაბალი ფასებში გაყიდვის დიდი ალბათობა გააჩნიათ.

ერთობლივი მოგება (Gross Income) - არის ამონაგების ჯამსა და (საქონლის გასაყიდი ფასი) მათ თვითღირებულებას შორის სხვაობა. ერთობლივი მოგება საოპერაციო ხარჯებს უნდა ფარავდეს და საოპერაციო საქმიანობიდან მოგების მიღებას უზრუნველყოფდეს. თუ კი კორპორაცია საქონლის გამოშვების მაგივრად მომსახურებას ახორციელებს, მაშინ ერთობლივი მოგების გაანგარიშების გახორციელება უფრო რთულია. ამ შემთხვევაში პერსონალზე გაწეული შრომის ანაზღაურების ხარჯები საწარმოო და ადმინისტრაციულ დანახარჯებად უნდა დაიყოს, მაგრამ ასეთი დაყოფა პირობითად იქნება. ამიტომ კორპორაციები, რომლებიც მომსახურების გახორციელებით არიან დაკავებული, მოგებისა და ზარალის ანგარიშებაში ერთობლივი მოგების ჯამს ყოველთვის არ მიუთითებენ. თუ კი კორპორაცია საქონლის წარმოებით, ან მათი გაყიდვით არის დაკავებული, ერთობლივი მოგების გაანგარიშება სავალდებულოს წარმოადგენს.

სავაჭრო ხარჯები (Selling Expenses) - ჩვეულებრივად რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებისაგან ცალკე აისახება. რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებაში ჩაირთვება შრომის პირდაპირი დანახარჯები, მასალების პირდაპირი დანახარჯები და ზედნადები სამეწარმეო ხარჯები. სავაჭრო ხარჯების შემადგენლობაში ირიბი ხარჯები ცალკე აღირიცხება, და ერთობლივი მოგების გაანგარიშებისას ისინი ამონაგების ჯამიდან არ გამოიქვითება. ირიბი ხარჯების დიდი ნაწილი მოდის: სავაჭრო აგენტების შრომის ანაზღაურებაზე, დარიცხულ ამორტიზაციაზე (გასაღების

ძირითად საშუალებებზე), საკომისიო მოსაკრებლებზე, რეკლამის ხარჯებზე, მოვლენებზე და პოტენციური კლიენტების მიღებაზე. აღნიშნულ მუხლში მმართველობითი ხარჯები აისახება, ანუ შრომის ანაზღაურება კორპორაციის ხელმძღვანელობაზე და მოსამსახურეებზე, სამმართველოს კუთვნილებები და ა.შ.

რეალიზაციის ამონაგებიდან პროდუქციის რეალიზაციასთან დაკავშირებული ყველა ხარჯების გამოქვითვის შემდეგ **საოპერაციო მოგებას** (Operating income) მიიღება.

კორპორაციის მიერ მისი აქციებში და მთავრობის ან სხვა ორგანიზაციების ობლიგაციებში მის მიერ განხორციელებული ინვესტიციის შედეგად მიღებული დივიდენდები და პროცენტები შემოსავლის დამატებით წყაროს წარმოადგენს. შემოსავლის აღნიშნული სახეობა **ფინანსური შემოსავლების (Financial Income) განყოფილებაში** აისახება. სამეწარმეო საქმიანობიდან და სხვა შემოსავლებიდან მიღებული მოგების დაჯამებით ერთობლივი შემოსავალი (Total Income) მიიღება.

მუხლში “ფინანსური ხარჯები“ (Financial Expenses) აისახება პროცენტები ობლიგაციებზე და საბანკო კრედიტებზე (Interest expense), ზარალი მოწყობილობის ამოღებიდან (Loss of Retirement of Equipment) და ა.შ. აღნიშნული განაყოფის მუხლები თავისთავად კორპორაციის საქმიანობის დანახარჯებს წარმოადგენენ და ისინი შემოსავლებიდან გამოიქვითებიან მოგების ჯამის განსაზღვრისას, რომელიც შემდგომში მოგებით უნდა დაიბეგროს.

იმის შემდეგ, როგორც კი ყველა შემოსავლები იქნება გათვალისწინებული და შემოსავლების ჯამიდან ყველა ხარჯები და გადასახადები გამოიქვითება, წლის განმავლობაში **სუფთა შემოსავლის (Net Income)** სიდიდეს ვღებულობთ. აღნიშნულ მუხლს ასევე შეიძლება – **სუფთა მოგებაც** (Net Income) ეწოდოს.

დაგროვილი მოგების შესახებ ანგარიშგება – შემდეგი სახის საანგარიშგებო ფორმა, რომელიც აშშ-ს კომპანიის ანგარიშგებაში გამოიყენება, მოგების დაგროვების შესახებ (Statement of earnings retained in the business; statement of earned surplus) ანგარიშგება წარმოადგენს. ანგარიშგებაში მიეთითება:

- დაგროვილი მოგების ჯამი საანგარიშგებო წლის დასაწყისში და სუფთა მოგება საანგარიშგებო წელს,

- დივიდენდების ჯამი ჩვეულებრივ და პრივილეგირებულ აქციებზე და დაგროვილი მოგების ჯამი,
 - დივიდენდები, რომლებიც პრივილეგირებულ და ჩვეულებრივ აქციებზეა გადახდილი,
 - სუფთა მოგების ნაწილი, რომელიც რეზერვებშია გადანაწილებული,
 - სუფთა გაუნაწილებელი მოგების ნაშთი, რომელიც “დაგროვებული შემოსავლების” ანგარიშზე გადაიტანება.
- აღნიშნული საერთო სახით შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოვყალიბოთ (იხ. ცხრილი 2.6.).

The accumulated Retained Earnings Statement for the Year
(doll).

ცხრილი 2.6

1. გაუნაწილებელი მოგება წლის დასაწყისისათვის (Retained Earnings 01.01)
2. სუფთა მოგება (Net Income),
3. ჯამი (Total) (1+2),
4. გამოყენება (კლება) (less):
o დივიდენდები პრივილეგირებულ აქციებზე (Preferred stock Dividend),
o დივიდენდები ჩვეულებრივ აქციებზე (Common stock Dividend),
5. გაუნაწილებელი მოგება წლის ბოლოსათვის (Retained Earnings on 31.12.)

ამრიგად, დაგროვილი მოგების შესახებ ანგარიშგება შემოსავლების შესახებ ანგარიშებსა და შემდეგი საფინანსო წლის ბუღალტრულ ბალანსს შორის შემაკავშირებელ რგოლს წარმოადგენს.

თავი III. ბასს-ით ფინანსური ანგარიშგების სრული პაკეტის დახასიათება

3.1. კორპორაციის ბუღალტრული ბალანსის მახასიათებლები

როგორც უკვე აღინიშნა, ფინანსური ანგარიშგება წარმოადგენს ინფორმაციის განსაკუთრებულ წყაროს, რომელიც გამოიყენება მმართველობითი გადაწყვეტილებების მისაღებად, როგორც საწარმოს შიგნით, ისე მის გარეთ. იგი უზრუნველყოფს ისეთი ფუნქციების განხორციელებას, როგორიცაა: დაგეგმვა, კონტროლი და შეფასება.

დაგეგმვა – მოქმედების წესის ფორმულირების პროცესია. იგი გულისხმობს მიზნის დასახვას, მისი მიღწევების გზების მოძიებას და საუკეთესო ალტერნატივის არჩევას. ამ ეტაპზე ბუღალტრულმა აღრიცხვამ უნდა წარმოადგინოს არსებული ფინანსური მდგომარეობის ნათელი სურათი, რადგან დაგეგმვისათვის აუცილებელია ინფორმაცია შესაძლო მოგებისა და ფულად საშუალებებზე მოთხოვნის შესახებ.

კონტროლი – გეგმის ფაქტიურად შესრულებაზე მეთვალყურეობის პროცესია. ამ ეტაპზე ბუღალტრულმა აღრიცხვამ უნდა წარმოადგინოს ინფორმაცია, რომელიც მოიცავს გეგმასთან ფაქტიური ხარჯებისა და შემოსავლების შედარებას.

შეფასება – გადაწყვეტილების მიღების მთელი სისტემის შესწავლის პროცესია, მისი გაუმჯობესების მიზნით. ამ ეტაპზე აუცილებელია დადგინდეს, მიღწეულია თუ არა დასახული მიზანი. გაირკვეს, რამ შეუშალა ხელი დასახული მიზნის მიღწევას, რა იყო მიზეზი – დაგეგმვის ან კონტროლის ნაკლოვანება, თუ თვითონ მიზანი იყო არასწორად არჩეული.

ფინანსური ინფორმაციის მომხმარებლები პირობითად შეიძლება დაიყოს სამ ჯგუფად:

1. ადმინისტრაცია (მენეჯერები),
2. პირდაპირი ფინანსური ინტერესების მქონე მომხმარებლები,
3. არაპირდაპირი ფინანსური ინტერესების მქონე მომხმარებლები.

მენეჯერები ფინანსური ინფორმაციის ერთ-ერთი მთავარი მომხმარებლები არიან. **ბიზნესის ადმინისტრირება** მოითხოვს შემდეგი ინფორმაციების გამოყენებას:

- რამდენია საწარმოს საანგარიშგებო პერიოდის წმინდა მოგება,
- არის თუ არა საწარმოს მესაკუთრეთა მოგების ნორმა მათი მოლოდინის ადეკვატური,
- აქვს თუ არა საწარმოს საკმარისი ფულადი სახსრები,
- რომელი საქონლის წარმოებაა (რეალიზაცია) უფრო რენტაბელური,
- როგორია წარმოებული ცალკეული პროდუქციის თვითღირებულება და სხვ.

პირდაპირი ფინანსური ინტერესების მქონე მომხმარებლები არიან საწარმოს არსებული და მომავალი **ინვესტორები** და **კრედიტორები**. ისინი ანალიზებენ რა ბუღალტრულ ანგარიშგებაში არსებულ ინფორმაციას, ცდილობენ გააკეთონ დასკვნა იმის შესახებ, თუ როგორია საწარმოს ფინანსური პერსპექტივა, ღირს თუ არა მის საქმიანობაში სახსრების დაბანდება. კრედიტორებს კი აინტერესებთ, შესძლებს თუ არა საწარმო ვალის დროულად გადახდას და აქვს თუ არა პროცენტის გადახდის საშუალება.

არაპირდაპირი (ირიბი) ფინანსური ინტერესების მქონე მომხმარებლები არიან პირები (როგორც ფიზიკური ისე იურიდიული), რომლებსაც აინტერესებთ გარკვეული ფინანსური ინფორმაცია. მათ რიცხვს მიეკუთვნება: საგადასახადო სამსახური, რომელიც დაინტერესებულია მოგების, ქონების, დამატებული ღირებულების, აქციზის, საშემოსავლო და სხვა გადასახადების სწორად ადმინისტრირებაში; სტატისტიკური აღრიცხვის ორგანო; აღრიცხვის მარეგულირებელი ორგანო; მყიდველები და საზოგადოება მთლიანად, რომელთა დაინტერესება გაპირობებულია იმით, რომ საწარმოთა მომგებიანობაზე ბევრადაა დამოკიდებული ინფლაცია, გარემოს მდგომარეობა, სოციალური პრობლემები და ცხოვრების საერთო ღონე.

ფინანსური ანგარიშგების მომზადება და მისი მომხმარებლისათვის წარდგენა ევალება საწარმოს ღირეპტორთა საბჭოს და/ან სხვა ხელმძღვანელ ორგანოს.

როგორც უკვე აღინიშნა, ფინანსურ ინფორმაციას მრავალი მომხმარებელი ჰყავს. ყოველ მათგანს კონკრეტული მოთხოვნილება გააჩნია ფინანსური ინფორმაციის მიმართ და ეს მოთხოვნილებები ერთმანეთისაგან განსხვავებულია. ამასთან, კონკურენციის პირობებში, არამიზანშეწონილია ისეთი ინფორმაციის გახსნა, რომელიც მხოლოდ **მმართველობით** ხასიათს ატარებს. ამიტომ, წინასწარ განისაზღვრება – რა ფორმის შინაარსისა და მოცულობის ინფორმაცია აისახოს ფინანსურ ანგარიშგებაში.

ამრიგად, საერთო დანიშნულების ანუ **გამოსაქვეყნებელი ფინანსური ანგარიშგება**, რომელიც საყოველთაო პრაქტიკაში ცნობილია სახელწოდებით – **ფინანსური ანგარიშგება**, წარმოადგენს ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების შესაბამისად შეგროვილ, დამუშავებულ და მომხმარებლისათვის განსაზღვრული ფორმით მომზადებულ საერთო დანიშნულების **ფინანსურ ინფორმაციათა** ერთობლიობას.

როგორც წესი, ფინანსურ ანგარიშგებაში წარმოდგენილია მხოლოდ გასული საანგარიშგებო პერიოდის ფინანსური შედეგი. ამიტომ ფინანსური ანგარიშგება არ იძლევა მომხმარებლისათვის გადაწყვეტილების მისაღებად ამომწურავ ინფორმაციას, მაგრამ მაინც პასუხობს მომხმარებელთა უმრავლესობის საერთო მოთხოვნებს.

მომხმარებელთა საერთო ინტერესების გათვალისწინებით, ბასს-ით დადგენილია **ფინანსური ანგარიშგების სრული პაკეტის კომპონენტები და ელემენტები**. ბასს 1-ის "ფინანსური ანგარიშგების წარდგენა" შესაბამისად ფინანსური ანგარიშგების სრული კომპონენტი უნდა მოიცავდეს:

1. ბალანსს,
2. მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებას,
3. ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგებას,
4. ანგარიშგებას, რომელიც უზრუნველყოფს ინფორმაციას:
 - ა) საწარმოს საკუთარ კაპიტალში ნებისმიერი ცვლილების შესახებ, ან
 - ბ) საკუთარი კაპიტალის ცვლილებების შესახებ, რომლებიც არ არის გამოწვეული მესაკუთრეთა მიერ კაპიტალთან დაკავშირე-

ბული სამაჟურნო ოპერაციებისა და მათთვის კაპიტალის განაწილებასთან;

5. სააღრიცხო პოლიტიკასა და ახსნა-განმარტებით შენიშვნებს (ბასს 1, პუნქტი 7).

ფინანსური ანგარიშგების შემადგენელი ნაწილები ურთიერთკავშირშია იმ თვალსაზრისით, რომ ასახავენ ერთი და იმავე სამაჟურნო ოპერაციებისა და მოვლენების სხვადასხვა ასპექტს. მიუხედავად იმისა, რომ თითოეული ანგარიშგება შეიცავს სხვა ანგარიშგებისაგან განსხვავებულ ინფორმაციას, არც ერთი მათგანი არ ემსახურება მხოლოდ ერთ მიზანს და ვერც მომხმარებელთა კონკრეტული საინფორმაციო მოთხოვნილებების სრული დაკმაყოფილების საშუალებას იძლევა.

ფინანსური ანგარიშგება, როგორც წესი, მზადდება საანგარიშგებო პერიოდის ბოლო დღის თარიღით. საანგარიშგებო პერიოდად განიხილება წელი 12-თვიანი პერიოდით.

ფინანსური ანგარიშგების შედგენა უნდა მოხდეს საანგარიშგებო წლის დამთავრებიდან პირველი სამი თვის განმავლობაში (საქართველოს კანონი "მეწარმეთა შესახებ", მუხლი 13.4). სამეწარმეო კანონმდებლობა და ბასს არ მოითხოვს სხვა სახის ანგარიშგების წარდგენას (ზოგიერთი საწარმოს წინაშე ასეთი ვალდებულება შესაძლებელია წარმოიშვას სხვა კანონმდებლობით).

საწარმოს მიერ შედგენილი და წარდგენილი ანგარიშგებები შეიძლება კლასიფიცირებულ იქნეს:

- ა) შედგენის პერიოდის;
- ბ) დანიშნულების;
- გ) ინფორმაციის მომცველობის;
- დ) გამოყენებული შეფასების მიხედვით.

ქვემოთ განვიხილოთ თითოეული მათგანის არსი და დანიშნულება:

ა) შედგენის პერიოდის მიხედვით ანგარიშგება იყოფა წლიურ და შუალედურ ანგარიშგებად. შუალედურ ანგარიშგებას წარმოადგენს საანგარიშგებო პერიოდის დასაწყისიდან მის დამთავრებამდე პერიოდში შედგენილი და წარდგენილი ანგარიშგება.

შუალედური ანგარიშგების წარდგენა სავალდებულოა ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ საქართველოს კანონით განსაზ-

ღვრული ანგარიშვალდებული საწარმოსათვის (საწარმო, რომელსაც გამოშვებული აქვს რომელიმე კლასის ფასიანი ქაღალდი, გარდა საფონდო ბირჟის, ცენტრალური დეპოზიტარისა და ფასიანი ქაღალდების რეგისტრატორისა). ასეთ საწარმოს ევალება მოამზადოს და კომისიას წარუდგინოს, გამოაქვეყნოს ან რეგისტრირებულ მესაკუთრეებს მიაწოდოს:

- ა) წლიური ანგარიშგება;
- ბ) ნახევარი წლის (**შუალედური**) ანგარიშგება;
- გ) მიმდინარე ანგარიშგება.

წლიური ანგარიშგება, ფინანსურ ანგარიშგებასთან ერთად, მოიცავს სხვა ფინანსურ და არაფინანსურ ინფორმაციას. კერძოდ, იგი შეიცავს ინფორმაციას ემიტენტის, მისი საქმიანობის, მმართველი ორგანოს წევრთა და იმ პირთა შესახებ, რომლებიც აქციონერთა კრებაზე ფლობენ ან აკონტროლებენ ხმების 5%-ზე მეტს; დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ დადასტურებულ ფინანსურ ანგარიშგებას; ფასიანი ქაღალდების ეროვნული კომისიის წესებით განსაზღვრული ფორმით მოცემულ სხვა ინფორმაციას.

წლიური ანგარიშგების მომზადება აუცილებელია პირველივე საანგარიშგებო წლიდან, მას შემდეგ, რაც საწარმო ანგარიშვალდებული გახდება. წლიური ანგარიშგების წარდგენა უნდა მოხდეს საანგარიშგებო პერიოდის დამთავრებიდან 90 დღის განმავლობაში.

შუალედური (ნახევარწლიური) ანგარიშგება დგება საანგარიშგებო წლის პირველი ექვსი თვის შესახებ. იგი მოიცავს ანგარიშვალდებული საწარმოს ნახევარი წლის ფინანსურ ანგარიშგებას; ინფორმაციას საანგარიშგებო პერიოდში მომხდარი არსებითი მოვლენების შესახებ და კომისიის წესებით განსაზღვრული ფორმით მოცემულ სხვა ინფორმაციას. ნახევარწლიური ანგარიშგება კომისიას წარედგინება ამ პერიოდის დამთავრებიდან 45 დღის განმავლობაში.

მიმდინარე ანგარიშგება კომისიას წარედგინება არსებით მოვლენებთან დაკავშირებით. მისი ფორმა და შინაარსი განისაზღვრება კომისიის მოთხოვნით და წარდგენა ხდება ანგარიშგებაში ასახული არსებითი მოვლენის მოხდენიდან 15 დღის განმავლობაში.

წლიური, ნახევარწლიური და მიმდინარე ანგარიშგებები, კომისიასთან ერთად, წარედგინება საფონდო ბირჟას, თუ საწარმოს

საჯარო ფასიანი ქაღალდები საფონდო ბირჟაზე ყიდვა-გაყიდვის საგანია.

ბ) დანიშნულების მიხედვით ანგარიშგებები იყოფა შიდა მოხმარებისა და საერთო დანიშნულების (საჯარო) ანგარიშგებებად.

შიდა დანიშნულების ანგარიშგება მზადდება საწარმოს სამმართველო მიზნებისათვის და იგი ფინანსურ ანგარიშგებასთან ერთად მოიცავს ოპერატიული მართვისათვის აუცილებელ ინფორმაციას. მისი ფორმა, შინაარსი და წარდგენის ვადები განისაზღვრება საწარმოს შიდა მიზნებიდან გამომდინარე.

საერთო დანიშნულების ანგარიშგება მზადდება გარკვეულ სტანდარტებსა და წესებზე დაყრდნობით. ამის მაგალითია წლიური და ნახევარწლიური ფინანსური ანგარიშგებები.

გ) ინფორმაციის მომცველობის მიხედვით ანგარიშგებები იყოფა ფინანსური და შერეული ინფორმაციის მომცველ ანგარიშგებებად.

ფინანსური ინფორმაციის მომცველია ფინანსური ანგარიშგება, რომელიც ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების შესაბამისად მზადდება.

შერეული ინფორმაციის მომცველია ანგარიშგება, რომელიც ფინანსურთან ერთად მოიცავს არაფინანსურ ინფორმაციასაც. ამის ტიპურ მაგალითს წარმოადგენს ფასიანი ქაღალდების კომისიაში წარსადგენი წლიური და ნახევარწლიური ანგარიშგებები.

დ) გამოყენებული შეფასების მიხედვით ანგარიშგებები იყოფა უცვლელი და მიმდინარე ფასებით შედგენილ ანგარიშგებებად.

უცვლელი ფასებით შედგენილია ანგარიშგება, რომლის შედგენისას გათვალისწინებული არ არის **ინფლაცია**. ამის ტიპური მაგალითია ფინანსური ანგარიშგება, რომლის შედგენისას გამოყენებული არაა სტანდარტი „ფინანსური ანგარიშგება ჰიპერინფლაციური ეკონომიკის პირობებში“.

მიმდინარე ფასებით შედგენილია ანგარიშგება, რომლის შედგენისას გათვალისწინებულია **ინფლაციასთან** დაკავშირებული **ფასების ინდექსები**.

ფინანსურ ანგარიშგებაში წარმოდგენილი უნდა იყოს ინფორმაცია, რომელიც სასარგებლო იქნება მომხმარებლისათვის. **ინფორ-**

მაცია სასარგებლო იქნება მხოლოდ მაშინ, თუ მას გააჩნია შესაბამისი თვისება ანუ **ხარისხობრივი მახასიათებლები**. ეს მახასიათებლებია:

- ალქმალობა,
- შესაბამისობა,
- საიმედოობა,
- შესადარისობა.

ფინანსური ანგარიშგებების ხარისხობრივი მახასიათებლების გათვალისწინებით, მომზადებისა და წარდგენის დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნეს გარკვეული გარემოებები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ფინანსური ანგარიშგების სარგებლიანობაზე. როგორც აღვნიშნეთ, ფინანსური ანგარიშგება მომხმარებელს აცნობს გასული საანგარიშგებო პერიოდის სამეურნეო შედეგებსა და ფინანსურ მდგომარეობას საანგარიშგებო პერიოდის ბოლო დღის მდგომარეობით, ე.ი. ასახავს წარსული პერიოდის ინფორმაციას, რომლის საპროგნოზო და სხვა დანიშნულებით გამოყენება დროში შეზღუდულია. ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, აუცილებელია მომხმარებელს ინფორმაცია მიეწოდოს იმ პერიოდში, როდესაც მისი შესაბამისობა და საიმედოობა მომხმარებლისათვის სასარგებლო იქნება. დაგვიანებით მიწოდებული ინფორმაციის შესაბამისობა და საიმედოობის ხარისხი შეიძლება იმდენად შემცირდეს, რომ იგი მომხმარებლისათვის სასარგებლო არ იყოს. ამიტომ ფინანსური ანგარიშგების მიწოდების **დროულობა** მნიშვნელოვანი ფაქტორია გადაწყვეტილების მიმღებისათვის. ამიტომ, საწარმოს ხელმძღვანელობამ უნდა დააბალანსოს თანაფარდობა ანგარიშგების დროულობისა და ინფორმაციის საიმედოობას შორის.

ფინანსური ანგარიშგების მომზადება უნდა ეყრდნობოდეს უტყუარ და ობიექტურ თვალსაზრისს საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის, მისი საქმიანობის შედეგებისა და ფინანსური მდგომარეობის ცვლილებების შესახებ. უტყუარი და ობიექტური ინფორმაციის წარდგენის შესაძლებლობას იძლევა ინფორმაციის თითოეული ხარისხობრივი მახასიათებლისა და ბუღალტრული აღრიცხვის სათანადო სტანდარტების გამოყენება.

საქართველოს პირობებში „ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების რეგულირების შესახებ“ 1999 წლის 5 თებერვლის

კანონის მოთხოვნების შესაბამისად, საქართველოს პარლამენტთან არსებული **ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების კომისიის** (თავმჯდომარე ლავრენტი ჭუმბურიძე) 2000 წლის 21 თებერვლის დადგენილებით ეროვნულ სააღრიცხვო სტანდარტებად აღიარებულია **ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტები (ბასს-ი)**. მათი გამოყენება ფინანსური ანგარიშგების შესადგენად სავალდებულოა მცირე საწარმოსა და არაკომერციული იურიდიული პირის გარდა კერძო სამართლის ყველა იურიდიული პირისათვის.

მცირე საწარმოებისა და არაკომერციული იურიდიული პირისათვის საქართველოს პარლამენტთან არსებული ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების კომისიის 2005 წლის 22 მარტის №7 დადგენილებით დამტკიცებულია **მცირე საწარმოთა ბუღალტრული აღრიცხვის გამარტივებული სტანდარტი (მსს)** და არასამეწარმეო იურიდიული პირების **ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტი (ბას) და ანგარიშთა გეგმა**.¹

ბასს-ის მოთხოვნებიდან გამომდინარე, ფინანსურმა ანგარიშგებამ ობიექტურად (სამართლიანად) უნდა წარმოადგინოს საწარმოს რეალური ფინანსური მდგომარეობა, ფინანსური საქმიანობის შედეგები და საწარმოს ფულადი სახსრების მოძრაობა.

ბასს არ გამოორიცხავს მისი ძირითადი ნორმებიდან გადახვევის შესაძლებლობას. იგი დასაშვებია იშვიათ შემთხვევებში, როდესაც ფინანსური ანგარიშგების სამართლიანი წარდგენის მიზნებიდან გამომდინარე, ობიექტურად დასტურდება ბასს-იდან გადახვევის აუცილებლობა.

ინფორმაციის ობიექტური წარდგენა ყოველთვის შეიძლება მიღწეულ იქნეს ბასს-ის ყველა არსებითი ასპექტის გათვალისწინებით. ამასთან, საწარმომ აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს, რომ:

- ა) აუცილებელია **სააღრიცხვო პოლიტიკის სწორად შერჩევა**,
- ბ) ინფორმაცია (მათ შორის სააღრიცხვო პოლიტიკა) უნდა წარადგინოს იმ მოცულობით, რომლითაც შესაძლებელი იქნება ინ-

¹ მცირე საწარმოთა ბუღალტრული აღრიცხვის გამარტივებული სტანდარტი, მსს და ბას, საქ. ბაფ-ი. თსუ, 2005.

ფორმაციის შესაბამისობის, საიმედოობის, შესაღარიშობისა და აღქმადობის უზრუნველყოფა,

გ) როდესაც ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნები არ არის საკმარისი, უნდა უზრუნველყოს დამატებითი ახსნა-განმარტებითი ინფორმაციის მიწოდება, რათა მომხმარებელმა აღიქვას ცალკეული ოპერაციისა თუ მოვლენის გავლენა, საწარმოს ფინანსურ მდგომარეობასა და ფინანსურ შედეგებზე.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საწარმო, რომელიც ბუღალტრულ აღრიცხვასა და ფინანსურ ანგარიშგებას აწარმოებს ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებით (ბასს), ვალდებულია შეიმუშაოს **სააღრიცხვო პოლიტიკა** და ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოებისა და ფინანსური ანგარიშგების შედეგების დროს იხელმძღვანელოს სააღრიცხვო პოლიტიკაში აღწერილი დებულებებით.

სააღრიცხვო პოლიტიკა განსაკუთრებული პრინციპების, საფუძვლების, შეთანხმებების, წესებისა და პრაქტიკის ერთობლიობაა, რომელიც გამოიყენება საწარმოში ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის პროცესში.

სააღრიცხვო პოლიტიკას საწარმო ირჩევს დამოუკიდებლად და მასზე პასუხისმგებლობა საწარმოს ხელმძღვანელს ეკისრება. სააღრიცხვო პოლიტიკის ძირითადი დებულებები აუცილებლად უნდა გამოდინარეობდეს ბასს-დან. „ხელმძღვანელობამ საწარმოს სააღრიცხვო პოლიტიკა ისე უნდა შეარჩიოს და გამოიყენოს, რომ ფინანსური ანგარიშგება შეესაბამებოდეს ყველა შესაბამისი ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნებს და ბასს-ის ინტერპრეტაციებს“ (ბასს 1. პ. 20)

სააღრიცხვო პოლიტიკის მიღებას გარკვეული მიზანი და მნიშვნელობა აქვს, რათა ყველა კატეგორიის ინფორმაციის მომხმარებელს საწარმოს ქონებრივ და ფინანსურ მდგომარეობაზე, საწარმოს საქმიანობის შედეგებზე სრული და საიმედო ინფორმაცია მიაწოდოს შეფასებისა და გადაწყვეტილების მისაღებად.

სააღრიცხვო პოლიტიკის საფუძველია ბასს-ის ძირითადი დამუშავებები – **აღრიცხვის მეთოდი და ფუნქციონირებადი საწარმო**.

დარიცხვის მეთოდის თანახმად სამეურნეო ოპერაციების შედეგებისა და სხვა მოვლენების აღიარება ხდება მათი მოხდენისთანავე. ამასთან, ისინი ერთდროულად აისახება ბუღალტრულ რეგისტრებსა და ამავე პერიოდის ფინანსურ ანგარიშგებაში. „საწარმოს ფინანსური ანგარიშგება უნდა მომზადდეს დარიცხვის მეთოდის გამოყენებით, გარდა ფულადი სახსრების მოძრაობის შესახებ ინფორმაციისა“ (ბასს 1. პ. 25).

ფუნქციონირებადი საწარმოს დაშვებასთან დაკავშირებით ბასს 1 (პუნქტი 23) განმარტავს, რომ „ფინანსური ანგარიშგება უნდა მომზადდეს საწარმოს ფუნქციონირებადობის პრინციპის გათვალისწინებით, იმ შემთხვევის გარდა, როცა საწარმოს ხელმძღვანელობას განზრახული აქვს საწარმოს ლიკვიდაცია, ან საქმიანობის შეწყვეტა, ან თუ მას არა აქვს რეალური არჩევანი, ასე რომ არ მოიქცეს“. სააღრიცხვო პოლიტიკის შერჩევისას საწარმოს ხელმძღვანელობა ვარაუდობს, რომ საწარმო უწყვეტად განაგრძობს ფუნქციონირებას პროგნოზირებად მომავალში. ფუნქციონირების უნარის შეფასებისას, საწარმოს ხელმძღვანელობა იყენებს ნებისმიერ ხელმისაწვდომ ინფორმაციას საწარმოს მომავალი საქმიანობის შესახებ, რომელიც გულისხმობს ბალანსის შედგენის თარიღიდან სულ მცირე ერთ წელიწადს.

სააღრიცხვო პოლიტიკის შემუშავებისას აუცილებლად გასათვალისწინებელია ბასს 1-ის (პუნქტი 20) მოთხოვნა, რომ „...საწარმოს ხელმძღვანელობამ უნდა განავითაროს ისეთი სააღრიცხვო პოლიტიკა, რომ ფინანსურ ანგარიშგებაში წარდგენილი ინფორმაცია:

ა) შეესაბამებოდეს მომხმარებელთა გადაწყვეტილებების მისაღებად საჭირო მოთხოვნილებებს,

ბ) იყოს საიმედო იმ თვალსაზრისით, რომ:

- ზუსტად ასახავდეს საწარმოს საქმიანობის შედეგებსა და ფინანსურ მდგომარეობას,
- გამოხატავდეს სამეურნეო ოპერაციებისა და მოვლენების ეკონომიკურ არსს და არა უშუალოდ მათ სამართლებრივ ფორმას,
- იყოს ნეიტრალური და მიუკერძოებელი,
- იყოს წინდახედული (გააზრებული), და
- იყოს სრულყოფილი ყველა არსებით ასპექტში“.

სააღრიცხვო პოლიტიკის დამოუკიდებლად შემუშავების დროს სრულყოფილად რომ იქნეს გათვალისწინებული ზემოთ აღნიშნული მოთხოვნები, ძირითად დაშვებებთან ერთად აუცილებელია ფინანსური ანგარიშგების ხარისხობრივი მახასიათებლების – **აღქმადობა, შესაბამისობა, საიმედოობა და შესადარისობა** – უპირობო დაცვა (იხ. თავი 1.1. – ბუღალტრული აღრიცხვის ელემენტები და ძირითადი პრინციპები).

აღქმადობა გულისხმობს ინფორმაციის ისეთი ფორმით მიწოდებას, რომელიც ადვილად გასაგები და გამოსაყენებელი იქნება მომხმარებლისათვის. ამასთან იგულისხმება, რომ მომხმარებელს ბიზნესისა და ბუღალტრული აღრიცხვის სფეროში მიღებული ცოდნის დონიდან გამომდინარე, გააჩნია ფინანსური ინფორმაციის აღქმის უნარი.

შესაბამისობა უზრუნველყოფს ინფორმაციის სარგებლიანობას. ინფორმაცია სასარგებლოა, თუ შეესაბამება ინფორმაციის მომხმარებლის ინტერესებს და გავლენას ახდენს მის ეკონომიკურ გადაწყვეტილებებზე იმით, რომ ეხმარება მომხმარებელს შეაფასოს საწარმოს წარსული, მიმდინარე და მომავალი საქმიანობა, დაადასტუროს, ან შეასწოროს ადრინდელი შეფასებები.

საიმედოობა ინფორმაციის მნიშვნელოვანი ხარისხობრივი მახასიათებელია. საიმედო ინფორმაცია უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს: იყოს ნეიტრალური (არ უნდა ასახავდეს ისეთ ინფორმაციას, რომელიც წინასწარგანზრახულ შედეგს განაპირობებს); სრული (არ იყოს გამოტოვებული არსებითი ინფორმაცია); წინდახედულად შეფასებული (გამორიცხავდეს ფარული რეზერვების შექმნის, აქტივების მოგებისა და შემოსავლების განზრახ შემცირებას ან ხარჯებისა და ვალდებულებების გადიდებას); სამართლიანად წარდგენილი (კანონზომიერად და სამართლიანად ასახავდეს ყველა სამეურნეო მოვლენას); შინაარსის ფორმაზე აღმატებით შეფასებული (ინფორმაცია სამეურნეო მოვლენის შესახებ აისახოს არა მხოლოდ მათი სამართლებრივი ფორმის, არამედ შინაარსისა და ეკონომიკური რეალობის შესაბამისად).

შესადარისობა საწარმოს განვითარების ტენდენციისა და სხვა საწარმოსთან მიმართებაში უპირატესობის დადგენის აუცილებელი პირობაა. ფინანსური ანგარიშგება ინფორმაციის მომხმარებ-

ლებს უნდა აძლევდეს საწარმოს სხვადასხვა წილის საქმიანობის შედეგების შედარებისა და ფინანსური მდგომარეობის შეფასების შესაძლებლობას.

საწარმოს მიერ შერჩეული და მიღებული სააღრიცხვო პოლიტიკა უნდა იყოს გამოცხადებული. ე.ი. უნდა იყოს ხელმისაწვდომი ინფორმაციის მომხმარებლისათვის, რათა იგი გაეცნოს ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისათვის გამოყენებულ სააღრიცხვო პოლიტიკას, მათში შეტანილ ცვლილებებს და ამ ცვლილებებით გამოწვეულ შედეგებს.

ამრიგად, „ფინანსური ანგარიშგების ახსნა-განმარტებითი შენიშვნები“ სააღრიცხვო პოლიტიკის შესახებ უნდა შეიცავდეს:

ა) ფინანსური ანგარიშგების მომზადების პროცესში გამოყენებული **შეფასების** სისტემას;

ბ) თითოეულ სპეციფიკურ სააღრიცხვო პოლიტიკას, რომელიც აუცილებელია ფინანსური ანგარიშგების სწორად გაგებისათვის“ (ბასს 1. პ. 97).

ბუღალტრული ბალანსი წარმოადგენს ფინანსურ ანგარიშგებას საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის შესახებ გარკვეული პერიოდისათვის. იგი ასახავს სრულ სტრუქტურულ და ურთიერთდაკავშირებულ მონაცემებს საწარმოს აქტივების, ვალდებულებებისა და საკუთარი კაპიტალის შესახებ საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოსათვის (უფრო ვრცლად განხილულია 1.1., 1.2. პარაგრაფებში).

აქტივი არის საწარმოს განკარგულებაში არსებული მატერიალური, ან არამატერიალური რესურსი, რომელიც წარსულში მომხდარი სამეურნეო მოვლენების შედეგია და რის საფუძველზეც საწარმო მომავალში მოელის ეკონომიკური სარგებლის მიღებას.

აქტივებში განივთებული მომავალი ეკონომიკური სარგებელი არის აქტივების უნარი – ხელი შეუწყოს, პირდაპირ ან არაპირდაპირ, ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების შემოსავლას საწარმოში. კერძოდ:

- შეიძლება აქტივის გამოყენება ცალკე ან სხვა აქტივებთან ერთად, საქონლის წარმოებისა და მომსახურების გაწევის პროცესში,
- შეიძლება აქტივის გაცვლა სხვა აქტივზე,
- შეიძლება აქტივის გამოყენება ვალდებულებების დასაფარავად,

- შეიძლება აქტივის განაწილება საწარმოს მესაკუთრეთა შორის.

ვალდებულება საწარმოს მიმდინარე პერიოდის მოვალეობაა, რომელიც წარმოიშვა წარსული სამეურნეო მოვლენების შედეგად და რომლის შესრულება გულისხმობს საწარმოს ეკონომიკურ სარგებელში განვითარებული რესურსების გასვლას საწარმოდან.

ვალდებულება არის საწარმოს მოვალეობა ან პასუხისმგებლობა, რომლის შესრულება გარკვეულ ნორმებს ექვემდებარება. ვალდებულებები შეიძლება სამართლებრივად შევიდეს ძალაში საკალდებულო წესით შესასრულებელი კონტრაქტის ან საკანონმდებლო მოთხოვნის ძალით.

მიმდინარე ვალდებულების დაფარვა, როგორც წესი, გულისხმობს საწარმოს ეკონომიკური რესურსების გასვლას მევალე მხარის ინტერესების დაკმაყოფილების მიზნით, კერძოდ:

- ფულის გადახდით,
- სხვა აქტივების გადაცემით,
- მომსახურების გაწევით,
- ერთი ვალდებულების მეორეთი შეცვლით, ან
- ვალდებულების საკუთარ კაპიტალად გადაქცევის გზით.

საკუთარი კაპიტალი არის საწარმოს აქტივების ის ნაწილი, რომელიც რჩება ყველა ვალდებულების დაფარვის შემდეგ. იგი შეიძლება დაიყოს ქვეჯგუფებად: სააქციო კაპიტალი, გაუნაწილებელი მოგება, გაუნაწილებელი მოგებიდან შექმნილი რეზერვები და რეზერვები, რომლებიც უზრუნველყოფენ კაპიტალის შენარჩუნებას, ასეთი კლასიფიკაცია შეიძლება სასარგებლო იყოს ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლისათვის ეკონომიკური გადაწყვეტილების მისაღებად.

ამრიგად, საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის **ინფორმაციის** ბალანსური განზოგადება, ერთი მხრივ, საწარმოს ეკონომიკურ რესურსებს და, მეორე მხრივ, მათი დაფინანსების წყაროებს მოიცავს. **ეკონომიკური რესურსები** ბალანსში წარმოდგენილია აქტივების სახით. **დაფინანსების წყაროები** კი, – ვალდებულებებისა და საკუთარი კაპიტალის სახით. ბალანსის თითოეული ელემენტს გააჩნია შესაბამისი მუხლი, რომელიც აერთიანებს შინაარსითა და ფუნქციებით ერთგვაროვან რესურსებსა და წყაროებს.

ბალანსში მუხლების წარდგენას საფუძვლად უდევს ბასს 1-ის ნორმები. კერძოდ, მისი 66-ე პუნქტი განმარტავს, რომ ბალანსში აუცილებელია აისახოს ქვემოთ ჩამოთვლილი მუხლების შესაბამისი თანხები:

- ა) ძირითადი საშუალებები,
- ბ) არამატერიალური აქტივები,
- გ) ფინანსური აქტივები (დ), ვ) და ზ) პუნქტში მოცემული თანხების გარდა,
- დ) ინვესტიციები, რომელთა ბუღალტრული აღრიცხვა ხდება კაპიტალ-მეთოდებით,
- ე) სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობა,
- ვ) სავაჭრო და სხვა მოთხოვნები,
- ზ) ფულადი სახსრები და მათი ეკვივალენტები,
- თ) სავაჭრო და სხვა ვალდებულებები,
- ი) საგადასახადო ვალდებულებები და აქტივები ბასს 12-ის „მოგებიდან გადასახადები“ შესაბამისად,
- კ) ანარიცხები,
- ლ) გრძელვადიანი პროცენტიანი ვალდებულებები,
- მ) უმცირესობის წილი,
- ნ) გამოშვებული სააქციო კაპიტალი და რეზერვები.

ფინანსური ინფორმაციის მომზადრებელთა ინტერესებიდან გამომდინარე, პრაქტიკაში მიღებულია აქტივებისა და ვალდებულებების დაჯგუფება **ვადის მიხედვით**. კერძოდ: გრძელვადიან და მოკლევადიან აქტივებად და ვალდებულებებად.

საწარმოს ბალანსში (ან ახსნა-განმარტებით შენიშვნებში) ბასს 1-ის 74-ე მუხლის შესაბამისად უნდა აისახოს შემდეგი ინფორმაცია:

- ა) ყველა ტიპის სააქციო კაპიტალისათვის:
 - I) ნებადართული აქციების რაოდენობა,
 - II) გამოშვებული და მთლიანად ანაზღაურებული აქციების რაოდენობა, და გამოშვებული, მაგრამ აუნაზღაურებელი აქციების რაოდენობა,
 - III) ერთეული აქციის ნომინალური ღირებულება, ან ის ფაქტი, რომ აქციებს არ გააჩნია ნომინალური ღირებულება,

IV) მიმოქცევაში მყოფი აქციების რაოდენობის შედარება წლის დასაწყისისა და ბოლოსათვის,

V) უფლებები, პრივილეგიები და შეზღუდვები, რომლებიც ეხება ამა თუ იმ ჯგუფს, დივიდენდების განაწილებასა და კაპიტალის დაფარვასთან დაკავშირებული შეზღუდვების ჩათვლით,

VI) საწარმოს აქციები, რომლებიც თვით საწარმოს, შვილობილ საწარმოს ან მეკავშირე საწარმოს საკუთრებაშია,

VII) აქციები, რომლებიც რეზერვირებულია გამომუშავებული ოფციონებისა და სავაჭრო ხელშეკრულებებისათვის, პირობებისა და თანხების ჩვენებით,

ბ) აქციონერთა კაპიტალში თითოეული რეზერვის შინაარსისა და დანიშნულების აღწერა,

გ) დივიდენდების ოდენობა, რომელიც შეთავაზებულ ან გამოცხადებულ იქნა ბალანსის შედგენის თარიღის შემდეგ, მაგრამ ფინანსური ანგარიშგების წარდგენაზე ნებართვის თარიღამდე,

დ) ნებისმიერი კუმულატიური პრივილეგიური დივიდენდების თანხა, რომელიც არ არის აღიარებული.

საწარმო, რომელსაც არა აქვს **სააქციო კაპიტალი** (მაგალითად, ამხანაგობა), უნდა წარადგინოს ზემოთ მოცემული მოთხოვნების ეკვივალენტური ინფორმაცია, სადაც ნაჩვენებია იქნება თითოეული პარტნიორის წილი საწარმოს კაპიტალში, მათი უფლებები, პრივილეგიები და შეზღუდვები.

როგორც უკვე აღინიშნა, ბუღალტრული აღრიცხვის, ისე ბალანსის შედგენის მიზნით, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია **შეფასება**.¹ ფინანსური ანგარიშგების შედგენისას გამოიყენება შეფასების სხვადასხვა მეთოდი, სხვადასხვა ხარისხითა და კომბინაციით. შეფასების ეს მეთოდები, აქტივებთან და ვალდებულებებთან დაკავშირებით, შემდეგი შინაარსის მატარებელია:

¹ შეფასების ინტერპრეტაციები აღებულია რ. ძაძამიას სახელმძღვანელოდან. იხ. „ფინანსური აღრიცხვა და ანგარიშგება“. ბაფ-ი, თბ. 2000 წ. გვ. 429-434.

აქტივები		ვალდებულებები
შეფასების მეთოდი		
პირვანდელი ღირებულება	ფულადი სახსრების ან მათი ეკვივალენტების თანხა, ან ის რეალური ღირებულება, რომელიც უნდა გადახდილიყო აქტივების შეძენის მომენტში.	ვალდებულებების სანაცვლოდ მიღებული აქტივის თანხა ან ზოგჯერ (მაგ. მოგების გადასახადი) ის თანხა, რომლის გასვლა მოსალოდნელია ვალდებულების დასაფარავად.
მიმდინარე ღირებულება	ფულადი სახსრების ან მათი ეკვივალენტების თანხა, რომელიც გადახდილ უნდა იქნეს მოცემულ მომენტში მისი ან ანალოგიური აქტივის შესაძენად.	მოცემულ მომენტში ვალდებულების დასაფარავად საჭირო არადისკონტირებული ფულადი თანხა.
სარეალიზაციო (დაფარვის) ღირებულება	ფულადი სახსრების ან მათი ეკვივალენტების თანხა, რომლის მიღებაც შესაძლებელია აქტივის მოცემულ პერიოდში გაყიდვისას.	საწარმოს ჩვეულებრივი საქმიანობის პირობებში ვალდებულებების დასაფარავად გადასახდელი არადისკონტირებული ფულადი თანხა.
დისკონტირებული ღირებულება	აქტივის არსებული დისკონტირებული ღირებულების თანხა, რომელიც ჩვეულებრივი საქმიანობის პირობებში მომავალში შემოსასვლელი წმინდა ფულადი სახსრების ტოლია.	არსებული დისკონტირებული თანხა, რომელიც საჭიროა ამ ვალდებულების დასაფარავად საწარმოს ჩვეულებრივი საქმიანობის პირობებში და რომელიც მომავალში ამ მიზნით გასასვლელი ფულადი სახსრების ტოლია.

შეფასების კონკრეტული მეთოდის არჩევისათვის, აუცილებელია ბალანსის შესაბამისი მუხლისათვის ბასის-ით დადგენილი წესების ცოდნა. ჩვეულებრივ, საბალანსო მუხლისათვის, სტანდარტები, ძირითად მიდგომასთან ერთად უშვებს, **ალტერნატიული მეთოდების გამოყენებას**. საწარმო ვალდებულია შეარჩიოს თავისი საბა-

ლანსო პოლიტიკა და შესაბამისობისა და შესადარისობის უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, იხელმძღვანელოს მუდმივობის პრინციპით. საწარმო ასევე უფლებამოსილია ცვლილება შეიტანოს ბუღალტრულ შეფასებებში. ასეთ შემთხვევებში იგი უნდა იცავდეს ბასს 8-ის – საანგარიშგებო პერიოდის წმინდა მოგება ან ზარალი, არსებითი შეცდომები და ცვლილებები სააღრიცხვო პოლიტიკაში – მოთხოვნებს, რათა ინფორმაციის მომხმარებელმა შეძლოს ფინანსური ანგარიშგების გამოყენება.

ქვემოთ მოტანილია ბალანსში ასახვის მიზნით ზოგიერთი მუხლის შეფასებისათვის ბასს-ით დადგენილი წესები.

ბალანსის მუხლი	შეფასება ბალანსში ასახვის მიზნით	საფუძველი
		ასს-ს (ნომერი, პუნქტი)
გრძელვადიანი აქტივები		
	პირვანდელი ღირებულებებიდან დაგროვილი ცვეთისა და დაგროვილი გაუფასურების ზარალის გამოკლების შედეგად მიღებული თანხით,	16(28)
ძირითადი საშუალებები	ან ალტერნატიული: გადაფასებული თანხით, რომელიც გადაფასების მომენტისათვის არსებული აქტივის რეალური ღირებულების ტოლია, დაგროვილი ცვეთისა და დაგროვილი გაუფასურების ზარალის თანხების გამოკლებით	16(29)
გუდვილი	თვითღირებულებას გამოკლებული ნებისმიერი აკუმულირებული ამორტიზაცია და გაუფასურების ზარალი.	22(43)
არამატერიალური აქტივები	თვითღირებულების თანხით, რომელიც შემცირებულია ნებისმიერი დაგროვილი ამორტიზაციისა და ნებისმიერი დაგროვილი გაუფასურების ზარალის ოდენობით.	38(63)

ინვესტიცია შვი- ლობილ საწარ- მოებში	ა) თვითღირებულებით, ბ) კაპიტალ-მეთოდით, ან გ) რეალური ღირებულებით, გა- ყიდვაზე ან სხვა გასვლაზე გაწეული გარიგების დანახარჯების გამოქვითვის გარეშე.	27(29) 39(69)
ინვესტიცია მე- კავშირე საწარ- მოებში	ა) თვითღირებულებით, ბ) კაპიტალ-მეთოდით, გ) რეალური ღირებულებით, გა- ყიდვაზე ან სხვა გასვლაზე გაწეუ- ლი გარიგების დანახარჯების გამოქ- ვითვის გარეშე.	28(12) 39(69)
სხვა გრძელვადი- ანი ინვესტიციე- ბი	ა) თვითღირებულებით, ბ) გადაფასებული თანხით, გ) საბაზრო წილობრივი ფასიანი ქაღალდების დროს, თვითღირებულება- სა და საპორტფელსა საფუძველზე დადგენილ საბაზრო ღირებულებას შო- რის უმცირესი თანხით.	25(23)
მიმდინარე აქტივები		
სასაქონლო მა- ტერიალური ფა- სეულობა	თვითღირებულებასა და ნეტო სარეა- ლიზაციო ღირებულებას შორის უმცი- რესი თანხით	2(6)
სავაჭრო მოთხო- ვნები	პირველადი ღირებულების ნაშთით, საექვსო მოთხოვნების გამოკლებით	სტუქტ. საფუძვ. (89-90)
სხვა მოთხოვნები	პირველადი ღირებულებით	
მოკლევადიანი ინვესტიცია	ა) საბაზრო ღირებულებით, ბ) საბაზრო ღირებულებასა და ინ- ვესტიციის თვითღირებულებას შორის უმცირესი თანხით.	25(19) 27(30) 39(69)
ინვესტიცია შვი- ლობილ საწარ- მოებში	ა) თვითღირებულებით, ბ) წილობრივი მეთოდით, გ) რეალური ღირებულებით.	28(14)

ინვესტიცია მე- კავშირე საწარ- მოებში	ა) თვითღირებულებით, ბ) კაპიტალ-მეთოდით, გ) რეალური ღირებულებით.	39(69)
გრძელვადიანი ვალდებულებები		
სესხები	მიმდინარე ღირებულებებით.	37(36)
საპენსიო ანარი- ცხები	იმ დანახარჯების საუკეთესო შეფასე- ბით, რომელიც საჭიროა მიმდინარე მოვალეობის შესასრულებლად ბალან- სის შედგენის თარიღისათვის (დასაშ- ვებია დისკონტირება)	
მოკლევადიანი ვალდებულებები		
სავაჭრო ვალდე- ბულებები	მიმდინარე ღირებულებებით.	37(36)
მოკლევადიანი სესხები	მიმდინარე ღირებულებებით.	
საგარანტიო ანა- რიცხები	იმ დანახარჯების საუკეთესო შეფასე- ბით, რომელიც საჭიროა მიმდინარე მოვალეობის შესასრულებლად ბალან- სის შედგენის თარიღისათვის.	

ბალანსის წარსადგენად მომზადებისათვის აუცილებელია შემდეგი პროცედურების გავლა:

1. ბალანსის შედგენის თარიღამდე მომხდარი ოპერაციებიდან გამომდინარე, ბუღალტრულ ანგარიშებზე ნაშთების დაზუსტება.

2. საბალანსო ნაშთების ბუღალტრული შეფასება ბალანსში ასახვის მიზნით.

3. საცდელი ბალანსის შედგენა.

4. ანგარიშგების დაზუსტებისა და დასკვნითი ოპერაციების მუხლობრივი გატარება.

5. საბალანსო ნაშთების აგრეგირება და ბალანსის მუხლების ჩამოყალიბება.

6. შენიშვნების მომზადება აგრევირებული მუხლების ინფორმაციის გასახსნელად.

7. ახსნა-განმარტებითი შენიშვნების ჩამოყალიბება.

ბუღალტრული ბალანსი, გარდა იმისა, რომ აქტივების, ვალდებულებებისა და საკუთარი კაპიტალის, წინა საანგარიშგებო პერიოდთან შედარებით, ცვლილების შესწავლის საშუალებას იძლევა, იგი იმავდროულად საწარმოს ეკონომიკური საქმიანობის ანალიზის წარმოების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან და აუცილებელ საინფორმაციო წყაროდ გვევლინება.

• კორპორაციის აქტივები - რესურსები

ბუღალტრული ბალანსის მახასიათებლები, როგორც ზემოთ აღინიშნა, წარმოადგენენ კორპორაციის ფინანსური ანგარიშგებების შედეგის საფუძვლებს.

კორპორაციის **ვალდებულებები** (liabilities) განიხილება, როგორც აქტივების შესაძენი, სხვა იურიდიული და ფიზიკური პირებისაგან დროებით ნასესხები წყაროები.

აქტივები (assets) - არის მისი რესურსები, რომლებმაც მომავალში საწარმოს სარგებელი უნდა მოუტანოს. კორპორაციის აქტივები მის საკუთრებას უნდა წარმოადგენდეს და ადრე შეძენილი უნდა იყოს (შეძენის სტადიაში არ უნდა იმყოფებოდეს).

საკუთარი კაპიტალი (stockholders equity) განიხილება როგორც აქტივების ნაშთი, მისგან ყველა ვალდებულებების ჯამის გამოქვითვის შემდეგ. ზოგჯერ საკუთარ კაპიტალს სუფთა (ანუ ვალდებულებებისგან განთავისუფლებული) აქტივებს უწოდებენ. საკუთარი კაპიტალი საწარმოს მფლობელის ინვესტიციებისაგან და სამეურნეო საქმიანობის შედეგად მიღებული და საწარმოსათვის დატოვებული (რეინვესტირებული) მოგების სიდიდისაგან შედგება.

შემოსავლები (income) თავისთავად კორპორაციის აქტივების ნაზარდს წარმოადგენს, რომლებიც ძირითადად წარმოებისა და საწარმოს ძირითადი საქმიანობის ჩარჩოებში საქონლის და მომსახურების მიწოდებით არის გაპირობებული. კომპანიამ შეიძლება შემოსავლები ასევე საინვესტიციო საქმიანობიდანაც, როგორც აქტივების ფლობისა და გაყიდვის შედეგი მიიღოს.

დანახარჯები, ხარჯები, გასავალი (expenses) თავისთავად აქტივების შემცირებას, ან ვალდებულებების (პასივების) გადიდებას, ან კორპორაციის საქმიანობის ჩარჩოებში წარმოების, საქონლისა და მომსახურების მიწოდების შედეგად ერთისა და მეორის შეხამებას წარმოადგენს.

კორპორაციის დაგროვილი შემოსავლები (retained earnings) დროის განმავლობაში – არის მოცემული პერიოდისათვის მის შემოსავლებსა და ამ შემოსავლების მიღების გამოძწვევი ხარჯებს შორის სხვაობა.

ზემოთ მოყვანილი განსაზღვრება ბუღალტრული ბალანსისა (balance sheet) და შემოსავლების შესახებ ანგარიშგების მომზადებისათვის საკანძოს წარმოადგენს.

ზოგადად, ბუღალტრული ბალანსი ორი ნაწილისაგან – **აქტივისაგან** და **პასივისაგან** შედგება. **აქტივი** საწარმოს ეკონომიკურ რესურსებზე მიუთითებს, რომლებმაც სამეურნეო საქმიანობის შედეგად მოგება უნდა მოიტანოს. ბალანსის **პასივი** აღნიშნულ ეკონომიკურ რესურსებზე საკუთრების უფლებას ასახავს და იგი საკუთარი კაპიტალისა და ვალდებულებებისაგან შედგება, რომლებიც კორპორაციას კრედიტორების წინაშე გააჩნია. ბალანსი შეიძლება ორი ნიშნით – აქტივების ლიკვიდურობის გადიდების, ან შემცირების ხარისხის მიხედვით აიგოს.

დასავლეთის ქვეყნებში ბალანსის მუხლების დაჯგუფების უფრო მეტად გავრცელებულ ფორმას შემდეგი სახე წარმოადგენს იხილეთ ბუღალტრული ბალანსი ცხ. 3.1.

ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ ბალანსის ძირითადი მუხლების განთავსების ფორმატი დიდ როლს არ ასრულებს, უფრო მნიშვნელოვანს თითოეული **მუხლის შინაარსის სწორი ინტერპრეტაცია** და ბალანსის მუხლების რაოდენობრივი მნიშვნელობების საფუძველზე სწორი დასკვნების გაკეთების შესაძლებლობა წარმოადგენს. ბუღალტრული ბალანსი ინფორმაციის ძირითად წყაროს წარმოადგენს, რომელიც კორპორაციის საქმიანობის კომპლექსურად დახასიათების შესაძლებლობას იძლევა. ამრიგად, ბალანსის ანალიზი ლიკვიდურობის, შემოსავლიანობის, აგრეთვე ცალკეული ოპერაციების გახორციელებისას რისკის ხარისხის მდგომარეობის განსაზღვრის საშუალებას წარმოადგენს. ბალანსიდან მოპოვებული

ინფორმაციის საფუძველზე საკუთარი და მოზიდული სახსრების წყაროების, განსაზღვრული თარიღისათვის მათი განთავსების სტრუქტურის გამოვლენა არის შესაძლებელი.

ბუღალტრული ბალანსი (BALANCE SHEET)

ცხრილი 3.1.

აქტივები (ASSETS)	ვალდებულებები (LIABILITIES)
ა) მიმდინარე აქტივები (Current assets) 1. ფულადი სახსრები და ეკვივალენტები 2. საბაზრო ფასიანი ქაღალდები 3. მისაღები ანგარიშები – მოთხოვნები უიმედო დავალიანების კორექტირებით 4. მისაღები თამასუქები 5. სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები: – საქონელი, ნედლეული და მასალები – დაუმთავრებელი წარმოება – მზა პროდუქცია 6. ავანსირებული (წინასწარ გაწეული) ხარჯები და სხვა მიმდინარე აქტივები.	ა) მიმდინარე ვალდებულებები (Current Liabilities) 1. მოკლევადიანი ვალდებულებები: (Short-term debts) – გადასახდელი თამასუქები – მიღებული ავანსები – ანგარიშსწორება მომწოდებლებთან და პერსონალთან – მოგების გადასახადი – სხვა მოკლევადიანი ვალდებულებები 2. დარიცხული დაგროვებული ასანაზ-ლაურებელი ხარჯები (Accrued expenses)
მიმდინარე აქტივების ჯამი (Total current assets) (1+2+3+4+5+6)	მიმდინარე ვალდებულებების ჯამი (1+2) (Total Current Liabilities)
ბ) ფიქსირებული აქტივები: (Fixed Assets) 1. მიწა 2. შენობები და ნაგებობები 3. სამეურნეო ინვენტარი 4. (დაგროვებული ამორტიზაცია) 5. საოფისე აღჭურვილობა	ბ) გრძელვადიანი ვალდებულებები (Long-term Liabilities) 1. გასანაღდებელი ობლიგაციები 2. კონვერტირებადი ვალი (გასანაღდებელი თამასუქები) 3. გრძელვადიანი საბანკო სესხები 4. სხვა გრძელვადიანი ვალდებულებები გ. გადავადებული მოგების გადასახადი (Deferred income tax)

ფიქსირებული აქტივები ჯამი (1+2+3-4+5) Total Net fixed assets (1+5)	მთლიანი ვალდებულებების ჯამი (ა+ბ+გ) Total Liabilites (A+B+C)
გ) გრძელვადიანი ფინანსური ინვესტიციები (Long term financial investments) 1. ინვესტიციები შვილობილ კომპანიებში 2. მოთხოვნები კორპორაციის პერსონალისა და ხელმძღვანელების მიმართ 3. სხვა გრძელვადიანი ინვესტიციები დ) გუდვილი და ასხვა არამატერიალური ინვესტიციები (Goodwill and other Intangibnle investments)	დ) სააქციო კაპიტალი (Stockholders Equity) 1. აქციები: – პრივილეგირებული აქციები – ჩვეულებრივი აქციები 2. საემისიო კაპიტალი 3. სავალუტო საკურსო სხვაობები 4. გაუნაწილებელი მოგება 5. (გამოსყიდული საკუთარი აქციები)
გრძელვადიანი ინვესტიციების ჯამი (ბ+გ+დ) Total Long-term investments (B+C+D)	სააქციო კაპიტალის ჯამი (1+2+3+4-5) (Total stockholders equity)
მთლიანი აქტივების ჯამი (ა+ბ+გ+დ) (Total assets)	მთლიანი ვალდებულებებისა და კაპიტალის ჯამი (ა+ბ+გ+დ) (Total liabilities and stockholders equity)

კომპანიის ხელში არსებულ ფასიან ქაღალდებს ასახავს, რომლებიც ადვილად მიმოიქცევა ბაზარზე. რადგანაც დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრები შეიძლება სწრაფადვე იქნან გამოთხოვილი, ამიტომ ასეთი ფასიანი ქაღალდები ბაზარზე ადვილად რეალიზებადი და ფასების ცვლილებისადმი მინიმალურად დამოკიდებული უნდა იყოს. ასეთი სახის ფასიანი ქაღალდების შეძენა არა გრძელვადიანი ინვესტიციებისათვის, არამედ მათი შემდგომი გაყიდვისათვის ხორციელდება. ისინი ბალანსში შეიძლება როგორც ნომინალური ღირებულებით, ასევე საბაზრო, ან შესყიდვის ფასითაც იქნეს ასახული (original cost) - და ინფლაციის გამოვლენის სფეროში კომპანიის ამოცანებზეა დამოკიდებული. როგორც წესი,

საბაზრო ფასიანი ქაღალდები თავისი ნომინალური ღირებულებით აისახება (Nominal value of marketable securities), ხოლო მათი საბირჟო ფასი ფრჩხილებში მიეთითება (Marketable securities, at cost).

მოკლევადიანი ფინანსური ინვესტიციების უფრო მეტად გავრცელებული ვარიანტების რიცხვს **სახელმწიფო და მუნიციპალური სავალო ვალდებულებები** მიეკუთვნება (agency securities, municipal bond and deposit receipt), რომლებიც მათი ემიტენტების მიერ არა უმეტესი ერთი წლით გამოიშვება, იგი ბანკის მიერ აქცეპტირებულ თამასუქს, ანუ მისი გადახდა ბანკის მიერ არის გარანტირებული და ისინი დეპოზიტური სერთიფიკატების სახით არის ცნობილი (Negotiable certificates of deposit with U.S. banks, CD'S) - იგი ასევე დროებითი საბანკო ანაბარის შესახებ მოწმობას წარმოადგენს, რომლებზეც პროცენტებიც დაირიცხება. გარდა ამისა, საბაზრო ფასიან ქაღალდებს ფიუჩერსული, ფორვარდული და ოფციონური კონტრაქტები მიეკუთვნება, რომლებიც თავისთავად **მეორადი ფინანსური ინსტრუმენტების** სპეციალურ სახეობას წარმოადგენენ და ისინი პირველადი ფინანსური ინსტრუმენტების (საწარმოს ან სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების) გაყიდვაზეა დაფუძნებული. კორპორაცია საბაზრო ფასიანი ქაღალდების შეძენას დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრების უფრო მეტად რაციონალურად გამოყენების მიზნით ახორციელებს. შემდგომ მის მიზანს აღნიშნული ფასიანი ქაღალდების სარგებლიანად გაყიდვა, ან მათი დაფარვის მომენტის ლოდინი წარმოადგენს, რათა დავალიანების ძირითადი ნაწილი და პროცენტული სარგებელი იყოს მიღებული

3. ანგარიშები მისაღები (Accounts receivable) მოიცავს დავალიანებას გადატვირთულ პროდუქციაზე და გაწეულ მომსახურებაზე (Trade receivables). აღნიშნულ მუხლზე აისახება თანხები, რომლებიც დამკვეთის მიერ ჯერ ანაზღაურებული არ არის და საქონელი გადასახადის მიღებამდე არის გაგზავნილი. მყიდველები-სათვის საქონლის გადასახდელად, როგორც წესი, გარკვეული დრო არის დადგენილი. **დებიტორული დავალიანება** იურიდიულ და ფიზიკური პირების საწარმოსადმი დავალიანების ამსახველია.

“დებიტორული დავალიანების“ მუხლში შეიძლება “უიმედოდ დავალიანებაზე შესწორების“ ქვემუხლიც წარმოიშვას (Less:

allowance for bad debt). აღნიშნული ქვემოთხსენიებული დებიტორული დავალიანების იმ ნაწილს ასახავს, რომლის გადახდა მეგალის მიერ შეუძლებელი გახდა მისი გადახდისუუნარობის გამო. აღნიშნული თანხა შემდგომში ქვეყანაში დადგენილი წესების თანახმად “დანახარჯებზე ჩამოიწერება“.

დებიტორული დავალიანების თანხას ასახავს, როგორც წესი, ორი ფაქტორი:

- კორპორაციის საქმიანობის აქტიურობის დონეს – რამდენად მეტია გაყიდვების მოცულობა, ჩვეულებრივად იმდენად მეტია დებიტორული დავალიანების მოცულობა,

- კორპორაციის დამოკიდებულებას თავისი კლიენტებისადმი – კლიენტების შენარჩუნებისა და ახლების მოზიდვის მიზნით რამდენად მეტ განვადებას გაახორციელებს იგი მათთვის, იმდენად მეტი იქნება დებიტორული დავალიანების მოცულობა.

აღნიშნულ საკითხში რიგი ფაქტორების გარკვევა არის საჭირო: გაანალიზირებულია თუ არა ბრუნვები და ანგარიშების დაბრუნება დებიტორების მიხედვით? მნიშვნელოვანია ანგარიშების კონცენტრაცია – თუ რამდენად დანაწილებულია დებიტორული დავალიანება? ხომ არ არის არაპროპორციულად დიდი კონცენტრაცია დავალიანების ერთ ან ორ დებიტორზე? არის თუ არა დებიტორებს შორის შვილობილი, ან ცუდი ფინანსური მდგომარეობის მქონე ფირმები? დებიტორული დავალიანება გაანალიზებულია თუ არა დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ?

4. თამასუქები მისაღები – (Notes receivable) თავისი არსით დებიტორული დავალიანების ნაირსახეობას წარმოადგენს, მაგრამ იგი გადახდის განვადების გახორციელების ფორმით განსხვავდება და რომელსაც თამასუქის ფორმა აქვს. თამასუქის უფრო მეტად მნიშვნელოვან მახასიათებლებს წრმოადგენს: 1) მოქმედების ვადა, 2) სესხის თანხა და 3) საპროცენტო განაკვეთი. თამასუქის ვადა ღვინდება უშუალოდ თამასუქის გამოწერისას დღეებში ან თვეებში, ანუ თამასუქის დაფარვის (სესხის თანხის გადახდის) თარიღი მიეთითება, და მაშინ თამასუქის ვადა გამოწერის თარიღისა და დაფარვის თარიღის შედარების გზით გაიანგარიშება. სესხით თანხის სიდიდე თამასუქის გამოწერაში მონაწილე მხარეთა ურთიერთ შეთანხმების საფუძველზე ღვინდება და თამასუქის წინა მხარეზე ჩა-

იწერება. სესხის თანხის სიდიდე საქონლის მოცულობის ან მომსახურების იმ მოცულობით განისაზღვრება, რომელიც თამასუქის გადაცემაზე ხორციელდება. **პროცენტები** თამასუქზე – არის სესხის საფასური ან კრედიტის მიწოდებაზე საზღაური. პროცენტების განგარიშება შემდეგი სახის მარტივი ფორმულით ხორციელდება:

$$\text{პროცენტი} = \text{სესხის მოცულობა} \times \text{საპროცენტო განაკვეთი} \times \text{თამასუქის ვადაზე.}$$

ამასთან, გათვალისწინებული უნდა იქნეს, რომ პროცენტული განაკვეთი ჩვეულებრივად წლიურზე გაანგარიშებით დგინდება, ხოლო თამასუქის ვადა დღეებში ან თვეებში მიეთითება. ამიტომ შესაბამისი გადაანგარიშების გახორციელება არის საჭირო. მაგალითად, თამასუქი 6 თვით იყო გაცემული, სესხის მოცულობა 10000 დოლარს, ხოლო წლიური საპროცენტო განაკვეთი – 10% შეადგენს. ამ შემთხვევაში პროცენტული გადასახადის თანხა შეადგენს: $10\,000 \times 0,1 \times (6/12) = 500$ დოლარს. ამრიგად, თამასუქის დაფარვის თარიღისათვის გადასახდელი თანხა $(10000 + 500) = 10500$ დოლარის ტოლი იქნება. საწარმო აღნიშნულ ორ კომპონენტს აღრიცხავს: სესხის ძირითადი თანხა უშუალოდ ფულად ანგარიშს დაემატება; პროცენტული თანხა კი – შემოსავლების შესახებ ანგარიშგებაში უნდა იქნეს ასახული, როგორც საწარმოს დამატებითი შემოსავალი (რათა გადასახადით დაბეგვრა სწორედ იქნეს განხორციელებული), ხოლო შემდეგ კი იგი ფულად ანგარიშს დაემატება.

არსებობს ასევე ე.წ. **დისკონტური თამასუქები**. დისკონტური თამასუქის გამოწერისას პროცენტები არ მიეთითება, არამედ მხოლოდ იმ თანხის მოცულობა მიეთითება, რომელიც თამასუქის მიმღებზე იქნება გამოწერილი. შესაბამისად, საქონლის ან მომსახურების ღირებულება (ანუ თანხა, რომელსაც თამასუქის გამოწერის პირი მიიღებს) იმ თანხაზე ნაკლები იქნება, რომელიც თამასუქის მიმღებზე იქნება გაცემული.

დასავლეთის ქვეყნებში თამასუქის აღრიცხვის, ანუ დისკონტირების პრაქტიკა ფართოდ არის გავრცელებული. აღნიშნული პრაქტიკის თანახმად, ბანკს შეუძლია თამასუქი ჯერ კიდევ მისი დაფარვის ვადის დადგომამდე გამოისყიდოს, რომ თვითონ გახდეს

თამასუქის მიმღები. ამასთან ბანკი თამასუქს შეღავათით (დისკონტით) იძენს, ხოლო თამასუქის დაფარვის მომენტი სათვის მთლიან (სრულ) თანხას ღებულობს. მაგალითად, თამასუქი ბანკის მიერ 15%-იანი განაკვეთით არის დაფიქსირებული, როდესაც მისი ვადის დასრულებამდე 30 დღეა დარჩენილი. დისკონტის თანხა თამასუქზე ტოლი იქნება: $10500 \times 0,15 \times (30/365) = 129$ ლოლარს. აქედან გამომდინარე საწარმო $(10500 - 129) = 10371$ ლოლარს მიიღებს

5. სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები (Inventories) საწარმოს ერთ-ერთ მეტად მნიშვნელოვან აქტივს და მისი ამონაგების ერთ-ერთ წყაროს წარმოადგენს. სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ქვეშ საწარმოს ისეთი სახის აქტივები გაიგება, რომლებიც ერთი წლის განმავლობაში იქნება გაყიდული, ან საწარმოს პროდუქციის დამზადებისა და რეალიზაციის მიზნით იქნება გამოყენებული. სავაჭრო ფირმებისათვის სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები – არის სასაქონლო მარაგები, სამეწარმეო საწარმოებში სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები ჩვეულებრივად შემდეგი ჯგუფებისაგან შედგება:

- ნედლეულისა და მასალების (Raw materials and consumables),
- დაუმთავრებელი (საწყისი) მოცულობა საწარმოებში (Work in progress),
- მზა პროდუქციის (Finished goods),
- მზა პროდუქციისა, რომელიც რეალიზაციას ელოდება (Finished goods awaiting delivery) და ა.შ.

სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების **ღირებულების** უფრო მეტად გავრცელებულ მეთოდს – **თვითღირებულებით** (cost) ან საბაზრო ღირებულებით (market) განსაზღვრა წარმოადგენს, იმაზე დამოკიდებულებით, თუ რომელი სიდიდეა უფრო ნაკლები. თუ საქონელი თვითღირებულებით არის შეფასებული, მაშინ ბალანსში მითითებული სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები შემცირებულს წარმოადგენენ. თვითღირებულება, ამავდროულად, შეიძლება მზა პროდუქციის სასაწყობო (შენახვის) დანახარჯებს და მისი სამომავლოდ რეალიზაციასთან დაკავშირებულ დანახარჯებს არ ასახავდეს. ამავე დროს, მზა პროდუქციის არა თავისდროულად რეალიზაციის შემთხვევაში, იგი შეიძლება არა მარტო საბაზრო ღირ

რეგულებაზე ნაკლები, არამედ მის თვითღირებულებაზე ნაკლები ფასებითაც იქნეს რეალიზებული.

შემდგომში სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობები მთლიანობაში იქნება განხილული, ხოლო სპეციფიკაცია კი – საჭიროების მიხედვით იქნება გაკეთებული.

სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების დახასიათებისას შემდეგ სამი საკვანძო საკითხები უნდა იქნეს განხილული:

- მარაგების აღრიცხვის პრობლემა,
- მარაგების შეფასების პრობლემა,
- მარაგების ანგარიშგებაში ასახვის პრობლემა.

საერთო შემთხვევაში მზა პროდუქციის თვითღირებულების ცნებაში ჩაირთვება შრომის პირდაპირი დანახარჯები, მასალების პირდაპირი დანახარჯები და საწარმოო ზედნადები ხარჯები. საერთო და ადმინისტრაციული ხარჯები, საქონლის გაყიდვასთან დაკავშირებული დანახარჯები, რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებაში კი არ ჩაირთვება, არამედ ცალკე სტროფის სახით ჩაიწერება. სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების აღრიცხვის ორი შესაძლო ხერხი არსებობს:

- **მარაგების მუდმივად აღრიცხვის სისტემა**, როდესაც ყველა შეძენა პირდაპირ სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ანგარიშზე ჩაიწერება, ხოლო მათი გაყიდვა კი – მზა პროდუქციის თვითღირებულებაში ჩაირთვება,

- **მარაგების პერიოდულად აღრიცხვის სისტემა**, რომლის დროსაც ბალანსის სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების მუხლი გარკვეული პერიოდის (თვის) განმავლობაში უცვლელი რჩება, ხოლო ყველა შეძენა კი – “შეძენის” ცალკე ანგარიშზე აისახება; საბოლოო მარაგების სიდიდე ფიზიკური “ინვენტარიზაციის” გზით განისაზღვრება, ხოლო რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება კი – პერიოდის ბოლოსათვის შემდეგი ფორმულით გაიანგარიშება:

რეალ. პროდუქციის

თვითღირებულება = საწყისი მარაგები + შესყიდვები – საბოლოო მარაგები.

პრინციპულად ორივე სისტემას მზა პროდუქციის თვითღირებულების ერთი და იგივე შედეგი გააჩნია. ამავე დროს პრაქტიკაში

შედგები შეიძლება ურთიერთთანხვედრიც არ იყოს სხვადასხვა მიზეზების გამო, მაგალითად მარაგების გაფუჭების ან უკმარისობის შემთხვევებში.

6. ავანსირებული ხარჯები (Prepaid expenses) და სხვა მიმდინარე აქტივები (other current assets) – ისეთი აქტივებია, რომლებიც გახარჯულ სახსრებს ასახავენ, რომლისაგან სარგებელი ბალანსის შედგენის თარიღიდან ერთი წლის განმავლობაში იქნება მიღებული. აღნიშნულ ხარჯებს მიეკუთვნება ავანსად გადახდილი მომსახურება, ერთი წლით წინასწარ გადახდილი იჯარა სადაზღვევო პოლისები და ა.შ. წინასწარ გადახდილი ხარჯები, როგორც თვითღირებულების კომპონენტი, შესაბამისი პერიოდის ხარჯებში ჩამოიწერება. მაგალითად, საწარმოს შესაძლებლობა გაუჩნდა 36000 დოლარის ოდენობის შენობის იჯარის გადასახადი ერთი წლით ადრე გადაიხადოს. ამასთან, ყოველ თვეს 3000 დოლარი გაყიდული საქონლის თვითღირებულებაში უნდა ჩაირთოს, ხოლო ბალანსის აღნიშნული მუხლის სიდიდე კი – თითოეული თვე 3000 დოლარით შემცირდება. აღნიშნული “მიმდინარე აქტივები” განყოფილებაში ბოლო მუხლს წარმოადგენს.

კორპორაციის ფიქსირებული აქტივები (Fixed Assets) – აღნიშნულ განყოფილებას კორპორაციის ბუღალტრულ ბალანსში უფრო ხშირად “საკუთრებას” (Property), ფაბრიკას (Plant) და მოწყობილობას (Equipment)“ უწოდებენ. კორპორაციის ფიქსირებული კაპიტალი მოიცავს: მიწას (Plant), შენობას და ნაგებობას (Buildings and improvent), მანქანა და მოწყობილობებს (Machinery and equipment), სამეურნეო ინვენტარს (Furniture) საავტომობილო და სატვირთო ტრანსპორტს (Automobiles and trucks), საოფისე მოწყობილობას (Office equipment) და ა.შ.

თავისი არსით, ყველა ძირითადი საშუალებები თავისთავად საწარმოს გრძელვადიან ინვესტიციებს წარმოადგენენ ფასეულობებში, რომლებიც მათ მომავალში მოგებას მოუტანს. განვიხილოთ მათი თითოეული შემადგენელი ცალ-ცალკე.

მატერიალური აქტივების დახასიათებისათვის მხედველობაში შემდეგი სამი ნიშან-თვისება მიიღება:

- შეძენის მიზანი — რომელიც კომპანიის ფუნქციონირების ნორმალურ პროცესში და არა შემდგომი გაყიდვისათვის გამოყენებას ითვალისწინებს,
- გამოყენების ვადის ხანგრძლივობა — რომელიც ერთ წელზე მეტ პერიოდს შეადგენს მათი ღირებულების (ცვეთის გაანგარიშებით) აღნიშნული პერიოდის განმავლობაში განაწილებით,
- მატერიალური (ფიზიკური) ფორმის არსებობა არამატერიალური აქტივებისაგან განსხვავებით.

კორპორაციის ძირითადი მატერიალური აქტივების საბაზისო შემადგენელს მიწა, შენობა და ნაგებობები, მანქანები და მოწყობილობა წარმოადგენენ. ყველა სახსრებზე, გარდა მიწისა, დაირიცხება ცვეთა (ამორტიზაცია), რომელიც ინგლისურ ენაში “depreciation“-ის ტერმინით არის ცნობილი. ზოგიერთ შემთხვევაში კორპორაციას შეიძლება ბუნებრივი რესურსებიც მიეკუთვნებოდეს, რომლებიც საწარმოს ნორმალური მუშაობის პროცესში გამოიყენება. მატერიალური აქტივების აღნიშნული სახეობა ასევე ცვეთის დარიცხვას ექვემდებარება, რომელიც “depletion“-ის ტერმინით არის ცნობილი. უნდა აღინიშნოს, რომ ტერმინი “ამორტიზაცია“, რომელიც ჩვენს პრაქტიკაში ნებისმიერი ცვეთის სახეობისათვის გამოიყენება, დასავლეთის აღრიცხვაში იგი მხოლოდ **არამატერიალური აქტივების** ცვეთის აღსანიშნავად გამოიყენება.

ფიქსირებული აქტივების შეძენა ნაღდის გადახდის მეშვეობით (ან გარკვეული დროით კრედიტორული დავალიანების წარმოქმნით) ხორციელდება. გაყიდვისას უკუ ფულადი ნაკადი წარმოიშობა. ნებისმიერ შემთხვევაში ძირითადი საშუალებების ღირებულების შემცირება და გადიდება ფულადი სახსრების ტოლი სიდიდით ცვლილებისაკენ ან გრძელვადიანი კრედიტორული დავალიანების შესაბამისი გადიდებისაკენ მივყავართ.

ფიქსირებული აქტივები ძირითადად შეიძინება საწარმოს საკმევადობის მხარდაჭერის მიზნით. ამიტომ მათი ღირებულება თანდათანობით ამორტიზაციის სახით რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებაში ჩაირთვება. კორპორაციების უმეტესობა ძირითადი საშუალებების მუხლში მათ საწყის ღირებულებას ასახავენ დაგროვებული ამორტიზაციის გამოკლებით. აღნიშნული ძირითადი საშუალებების შეფასების ყველაზე მეტად გავრცელებულ მეთოდს

წარმოადგენს – **საწყისი ღირებულება მინუს დაგროვებული (აკუმულირებული) ამორტიზაცია (depreciation less)**. ამიტომ ბალანსის მიხედვით ძირითადი საშუალებების სიდიდე მისი აღნიშნული მომენტიანობის საბაზრო ღირებულებით, ან მომავალში აღდგენითი ღირებულებით ასახვის მიზნით არ გამოიყენება. ძირითადი საწარმოო საშუალებებისა და მოწყობილობების შეცვლაზე გაწეული დანახარჯები შეიძლება ამ მიზნებისათვის დაგეგმილ დანახარჯებზე მნიშვნელოვნად მეტი იყოს.

სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ანგარიშგებაში ასახვის პრობლემა იმაში მდგომარეობს, რომ სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ნაშთების ღირებულება როგორ უნდა იქნეს ჩაწერილი ბალანსში. შესაძლო ალტერნატივების სახით საბაზრო და “ისტორიული” ღირებულებები განიხილება. საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ სხვადასხვა მიზეზებით სასაქონლო პროდუქციის მარაგების საბაზრო ღირებულება მათი თვითღირებულების ქვემოთაც კი შეიძლება დაიწიოს. აღნიშნულ შემთხვევაში პოტენციური ზარალი წარმოიშობა, რომელიც მოცემულ პერიოდში მარაგების, მათი საბაზრო ფასით ჩამოწერის გზით უნდა იქნეს ასახული.

მარაგების თვითღირებულებასა და მათი საბაზრო ფასს შორის სხვაობა ერთ-ერთი მეთოდით შეიძლება ჩამოიწეროს: პირდაპირით და ირიბით. პირველ შემთხვევაში მარაგების საბაზრო ღირებულება უბრალოდ ბალანსში ჩაენაცვლება მათ და სხვაობა პირდაპირ ჩამოიწერება მზა პროდუქციის ღირებულებაზე. მეორე შემთხვევაში “ფასდაკლება მარაგების საბაზრო ღირებულების შემცირების შედეგად” სპეციალური ანგარიში იქმნება, რომელიც ბალანსში “სასაქონლო-მატერიალური მარაგების” მუხლისადმი დამატებითი სახით გამოიყენება, ხოლო მოგების შესახებ ანგარიშგებაში “ზარალი მარაგების საბაზრო ღირებულების შემცირების შედეგად” დამატებითი ანგარიში წარმოიშობა. პირდაპირი მეთოდის გამოყენება აშშ-ში ნორმალურ პრაქტიკას წარმოადგენს, ირიბი მეთოდი კი ჩვეულებრივად ზარალის საკმაოდ მნიშვნელოვანი სიდიდისას გამოიყენება.

ფულადი ნაკადები, რომლებიც ძირითადი საშუალებების ამორტიზაციასთან არის დაკავშირებული, წარმოების დანახარჯებში ღარიცხვის მიმართულებით მიედინება, საიდანაც “რეალიზებუ-

ლი პროდუქციის თვითღირებულების“ ანგარიშზე ჩამოიწერება, ხოლო მას, კი, თავის მხრივ, “მოგება და ზარალის“ ანგარიშისაკენ ნაკადის მიმართულება გააჩნია. გაუსაღებელი პროდუქცია “მზა პროდუქცია საწყობში“ ანგარიშზე რჩება, და აღნიშნულ ანგარიშზე ნაშთი შემდგომ საანგარიშგებო პერიოდში გადაიტანება. როდესაც აღნიშნული პროდუქცია გაიყიდება, მისი ღირებულება “რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულების“ ანგარიშზე გადაიტანება. ძირითადი საშუალებების რეალურად ანაზღაურების პროცესი ბანკში კორპორაციის ანგარიშზე ნაღდი ფულის მიღებასთან არის დაკავშირებული.

გრძელვადიანი ფინანსური ინვესტიციები (Long term financial investments) – აქტივების სპეციფიკურ სახეობას წარმოადგენს, რომლებიც საწარმოსათვის ძირითად საწარმოო საქმიანობასთან დაუმთხვევადი მოგების მიღების შესაძლებლობას იძლევა. აღნიშნული სახეობის აქტივები მოიცავს:

- ინვესტიციები ფასიან ქაღალდებში, რომლებიც საკუთრების (პრივილეგირებული და ჩვეულებრივი აქციები) და სხვა კომპანიების სავალო ვალდებულებებისა (ობლიგაციები, გრძელვადიანი თამასუქები, ჩასადებები) და არასაბაზრო ქაღალდების (Nonmarketable securities) ინსტრუმენტებად დაიყოფა,

- ინვესტიციები მატერიალურ არაბრუნვად საშუალებებში, რომლებიც სამეურნეო საქმიანობაში არ გამოიყენება და მათ გადაყიდვის დანიშნულება აქვთ,

- ინვესტიციები შვილობილ კომპანიებში, ფილიალებში (Investments in subsidiaries), ერთობლივ საწარმოებში, თუ კი მათი ანგარიშგება კომპანიის და მისი სატელიტების კონსოლიდირებულ (გაერთიანებულ) ანგარიშგებაში არ შედის,

- ინვესტიციები, რომლებიც სპეციალურ ფონდებშია გადატანილი, მაგალითად, ფულადი სახსრები, რომლებიც მომავალში ობლიგაციის დაფარვის, აქტივების პაკეტის შეძენის და ა.შ. მიზნით, სესხები ფილიალებისათვის (Loans to subsidiaries), ასოციაციებში მონაწილეობისათვის (Interests in associates), სესხები ასოციაციებისათვის (Loans to associates) და სხვა ინვესტიციებისათვის (Other investments) მიზნობრივი გამოყენებისათვის არის დაკონსერვირებული,

- გრძელვადიანი კრედიტები მმართველობის წევრებისათვის და მოსამსახურეებისათვის (Long loans to members of the board and employees).

არამატერიალური აქტივები – დ) გუდვილი და სხვა არამატერიალური ინვესტიციები (Goodwill and other Intangible investments) – ამ სახის აქტივებს მატერიალური გამოხატულება არ გააჩნიათ და კომპანიისათვის განსაზღვრულ ფასეულობას წარმოადგენენ.

განვიხილოთ ბალანსში არამატერიალური აქტივების სხვადასხვა სახეობების ასახვის ძირითადი თავისებურება:

1) პატენტები (patents) – პატენტი არის ექსკლუზიური უფლება, რომელიც სახელმწიფო ორგანოს მიერ განსაზღვრული პროდუქციის წარმოებაზე ანუ სპეციფიკური პროცესის ან ტექნოლოგიების გამოყენებაზე გაიცემა. თუ კი პატენტი გამოგონებლისაგან ან მფლობელისაგან შეიძინება, მაშინ შეძენის ფასი აღნიშნული სახეობის არამატერიალური აქტივების საწყის ღირებულებაში, უფლებების იურიდიულ გაფორმებაზე დანახარჯებთან ერთად, შედის. პატენტის საწყისი ღირებულების ამორტიზირება ზორციელდება იმ პერიოდის განმავლობაში, რომელიც შეძენის კონტრაქტში არის მითითებული, ან პატენტის ფაქტიური სარგებლიანი გამოყენების პერიოდში – იმაზე დამოკიდებულებით, რომელია უფრო მოკლე, სარგებლიანად გამოყენების ვადა ხშირად უფრო მოკლეა, ტექნოლოგიის მორალურად მოძველების შედეგად და იგი პატენტშია გათვალისწინებული.

2) საავტორო უფლებები (copyright) - არის ექსკლუზიური უფლება, რომელიც მთავრობის მიერ ტექსტის მფლობელზე (ავტორზე) გაიცემა, რომლებიც სამეცნიერო-სასწავლო-მეთოდურ და ლიტერატურულ ნაწარმოებს, აგრეთვე კომპიუტერულ პროგრამებს მოიცავენ. საავტორო უფლებები ძალაშია შემქმნელის სიცოცხლის განმავლობაში პლიუს გარკვეული დრო (აშშ-ში 50 წელი), რომელიც განსაკუთრებულ უფლებას აძლევს მის მფლობელს (ან მის შთამომავლებს) კოპირებაზე, პუბლიკაციაზე, ან ობიექტის გაყიდვაზე და იგი საავტორო უფლებებით არის დაცული. საავტორო უფლებები ბალანსში მათი შეძენის ღირებულებით აისახება. საავ-

ტორო უფლების ამორტიზაციის ვადა საწარმოს მიერ დამოუკიდებლად დგინდება და, როგორც წესი, იმ პერიოდზე ნაკლებია, რომლის განმავლობაში საავტორო უფლებებს მათი მფლობელები-სათვის სარგებელი მოაქვთ. რადგანაც ასეთი პერიოდის დადგენა მეტად რთულია, საწარმოების საავტორო უფლებები შესაძლო მოკლე დროის განმავლობაში ჩამოწერისაკენ მიისწრაფიან.

3) სავაჭრო მარკები (merchandise mark) და სავაჭრო ნიშნები – არის დარეგისტრირებული სიმბოლოები, ნიშნები, სიტყვები და გამოთქმები, რომელიც მის მფლობელებს განსაზღვრული პროდუქტის ან მომსახურების გამოყოფაზე, ან იდენტიფიცირებაზე განსაკუთრებული უფლებამოსილება გააჩნიათ. სავაჭრო მარკა, ან სავაჭრო ნიშანი საწარმოს მიერ შეიძლება სახელმწიფო დაწესებულებაში იქნეს დარეგისტრირებული, რომელიც გარკვეული პერიოდის განმავლობაში მის იურიდიულ დაცვას უზრუნველყოფს. აღნიშნული ვადა შეიძლება გახანგრძლივებული იქნეს და აქედან გამომდინარე, საწარმოს შეიძლება სავაჭრო მარკა პრაქტიკულად განუსაზღვრელი ვადით ჰქონდეს. სავაჭრო მარკა საწარმოს მიერ შეიძლება გარკვეული პერიოდით მისი მფლობელისაგან იქნეს შეძენილი. კომპანიის ბალანსში საწყისი ღირებულების სახით შეძენილი ფასი და სხვა საჭირო ხარჯები აისახება, აგრეთვე დამოუკიდებელი დამუშავების შემთხვევაში ის დანახარჯები, რომლებიც სავაჭრო მარკის დაცვასთან არის დაკავშირებული – ანუ იურიდიული გაფორმებისათვის საჭირო დანახარჯები. უკანასკნელი დანახარჯი, როგორც წესი უმნიშვნელოვანეს წარმოადგენს და იგი აღნიშნული არამატერიალური აქტივის ნამდვილ ღირებულებას არ ასახავს. სავაჭრო მარკის, ან სავაჭრო ნიშნის ჩამოწერის პერიოდი მისი სარგებლიანად გამოყენების ვადით განისაზღვრება და იგი შეძენის კონტრაქტში არის დაფიქსირებული.

4) საქმიანობისათვის საჭირო ლიცენზიები (licenses), პრივილეგიები და ტექნოლოგიები – თავისთავად განსაზღვრულ უფლებას წარმოადგენენ, რომელიც ერთ კომპანიას მეორისაგან აქვს შეძენილი თავისი საქმიანობის მომგებიანობის ამალგებისათვის. ასეთი სახის არამატერიალური აქტივების დამახასიათებელ სახეობას ფრანჩაიზინგი წარმოადგენს, რომელიც განსაზღვრული საფასურის საფუძველზე მფლობელის (ფრანჩაიზერის) მიერ სხვა პირ-

ზე (ფრანჩაიზზე) გადაიცემა. ფრანჩაიზს კონტრაქტის საფუძველზე განსაზღვრული პროდუქტების გაყიდვაზე ან მომსახურების გაწევაზე, სავაჭრო მარკების ან სავაჭრო ნიშნების გამოყენებაზე, განსაზღვრული საქმიანობის გაზორციელებაზე უფლება გააჩნია, როგორც წესი, შეზღუდულ ტერიტორიულ რეგიონში, სადაც იგი ფრანჩაიზერის სახელს იყენებს. სხვა სიტყვებით, ფრანჩაიზერმა ორიგინალური ტექნოლოგია, ან პროდუქტი დაამუშავა, დაიცვა ისინი პატენტით, საავტორო უფლებით ან სავაჭრო ნიშნით, ხოლო შემდგომ კი – აღნიშნული იდეის ან პროდუქტის გამოყენებაზე უფლებას სხვა საწარმოზე ყიდის. ამ უკანასკნელს, საწყისი გადასახადის გარდა, ყოველწლიურად ასეთი უფლების გამოყენებაზე განსაზღვრული ოდენობის ფული შეაქვს.

პრივილეგიის კიდევ ერთ სახეობას – **ლიცენზია** წარმოადგენს, რომელიც სამთავრობო ან მუნიციპალური ორგანოს მიერ გაიცემა და საწარმოს გარკვეული საფასურის საფუძველზე საზოგადოებრივი ფასეულობების დროებით ფლობაზე (მიწის, სატელეფონო ან ელექტრო ხაზების, საქალაქო სატრანსპორტო მარშრუტების და ა.შ.) უფლება გააჩნია.

5) დანახარჯები გამოკვლევებზე და დამუშავებებზე – შესაბამისი პერიოდის ხარჯებზე გადაიტანება ან მისი კაპიტალიზაცია ხდება, ანუ ისინი კვალიფიცირდება როგორც არამატერიალური აქტივები, და რომლებიც შემდგომში სასარგებლოდ გამოყენების პერიოდის განმავლობაში ამორტიზირდება. ჩვეულებრივად საწარმოო თვითონ ადგენს იმ ზღვარს, რომლის ქვემოთ დანახარჯები მიმდინარე ხარჯების სახით სამეცნიერო-კვლევით და კონსტრუქციულ დამუშავების დანახარჯებში აისახება.

6) გადადებული ხარჯები (deferred charges), როგორც წესი, ჯერჯერობით არ გაწეული ხარჯების დანახარჯებს მოიცავს და რომლისაგან ეფექტი მომავალში იქნება მიღებული, ან ხარჯები მომავალში უნდა იქნეს განაწილებული. გადადებული ხარჯების სახით შეიძლება გამოიყოს: არამორტიზირებული ფასდაკლება ობლიგაციებზე, ხარჯები წარმოების განვითარებაზე, ორგანიზაციული ხარჯები საწარმოს ადგილმდებარეობის ცვლილებასთან დაკავშირებით, ხარჯები, რომლებიც საწარმოს დაფუძნებისას უნდა იქნეს გაწეული და სხვა. თავისი არსით ყველა არამატერიალური აქტი-

ვები განვადებულ ხარჯებს წარმოადგენენ და ბალანსის სპეციალურ მუხლად მისი გამოყოფა იმით არის გაპირობებული, რომ დანარჩენ მუხლებში გაუთვალისწინებელი არამატერიალური აქტივების მუხლები უნდა იქნეს მიკუთვნებული. ხარჯები უნდა განვასხვავოთ ავანსირებული (წინასწარ გადახდილი) ხარჯებისაგან (Prepaid expenses) - ისეთებისაგან, როგორებიცაა: სადაზღვევო გადახდები, გამოუყენებელი მარაგები და ა.შ., რომლებიც მთლიანად ავანსის სახით ფაქტიურ ფულად ხარჯებს წარმოადგენენ, მაგრამ სრულად გახორციელებული არ არის, ამიტომ მხოლოდ ნაწილი შეიძლება საწარმოო საქმიანობაზე იქნეს გადატანილი.

7) გუდვილი (Goodwill) - ფართო გაგებით უპირატესობას ნიშნავს, რომელთაც კომპანია უკვე არსებული საწარმოს შეძენისას ღებულობს. აღნიშნული უპირატესობა შეიძლება დაკავშირებული იყოს მუდმივი კლიენტურის არსებობასთან, მომგებიან გეოგრაფიულ მდგომარეობასთან, მენეჯერების კვალიფიცირებულ გუნდთან და ა.შ. **გუდვილი შეძენის მომენტში წარმოიშობა** და იგი მხოლოდ მყიდველის ბალანსში აისახება, როგორც სხვაობა შეძენის ფასსა (საწარმოს ღირებულება მთლიანობაში) და მისი ცალკეული აქტივების თანხას შორის ვალდებულებების გამოკლებით. გუდვილის სიდიდის გაანგარიშება თავისთავად ცნობილ პრობლემას წარმოადგენს, ვინაიდან ცალკეული აქტივების ღირებულების სახით, როგორც წესი, მათი **საბაზრო** (და არა საბალანსო) ღირებულება გამოიყენება. ეს უკანასკნელი **სპეციალური აუდიტორული შეფასების** გახორციელების შედეგად, ასევე დამოუკიდებელი საექსპორტო შეფასების, ან სხვა რაიმე ხერხის მეშვეობით შეიძლება იქნას მიღებული. მაგალითად, სამომავლო შემოსავლის ანალიზის გზით, რომელიც აღნიშნული აქტივით შეიძლება იქნეს მიღებული. გუდვილი ჩვეულებრივად სწორხაზოვანი მეთოდის მეშვეობით ამორტიზირდება იმ ვადაში, რომელიც დადგენილ ღირებულებას (აშშ-ში – 40 წელი) არ აღემატება.

როგორც ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, არამატერიალური აქტივების ჩამონათვალი საკმაოდ დიდია. გარდა ამისა, არამატერიალურ აქტივებს ხშირად ზოგიერთი სახის პრობლემამდეც მივყავართ. არამატერიალური აქტივების აღრიცხვისას, ისევე როგორც მატერიალური აქტივების შემთხვევაშიც, ძირითად პრობლემურ საკით-

ხად საწყისი ღირებულების განსაზღვრა, სასარგებლოდ გამოყენების ვადა და ამორტიზაციის დარიცხვის ხერხი წარმოადგენს.

არამატერიალური აქტივების საწყისი ღირებულება ჩვეულებრივად მათი შეძენის ღირებულების ტოლია, რომელსაც იურიდიულ გაფორმებაზე დანახარჯები და სხვა ხარჯები დაემატება. არის შემთხვევები, როდესაც არამატერიალური აქტივები ახალი აქციების გამოშვების სანაცვლოდ შეიძინება. ამ შემთხვევაში მათი Rirebuleba გამოშვებული აქციის პაკეტის საბაზრო ღირებულებით ფასდება. “ოოდწილლ“ ხშირად არამატერიალური აქტივების მნიშვნელოვან მუხლს წარმოადგენს. რადგანაც ბალანსის აღნიშნული მუხლი თვით კორპორაციაში გარედან მრავალჯერადი შეძენების ხარჯზე ფორმირდება, ამიტომ მისი დაფიქსირება მხოლოდ თვით კორპორაციის შეძენისას არის შესაძლებელი. კორპორაციის შეძენისას, მთლიანად მასზე გადახდილი თანხა მათი საბაზრო ღირებულების მიხედვით ყველა იდენტიფიცირებულ აქტივებზე ნაწილდება. არამატერიალური აქტივების ამორტიზირება ხორციელდება მათი სარგებლიანად გამოყენების ვადის განმავლობაში ღირებულების ნაწილის დანახარჯებზე პერიოდულად გადატანის გზით. მატერიალური აქტივების ცვეთისათვის მიღებული ტერმინისაგან განსხვავებით (დეპრეციატიონ), არამატერიალური აქტივების ცვეთა ამორტიზაციონ-ის ტერმინის მეშვეობით აღინიშნება. არამატერიალური აქტივების ამორტიზაცია ჩვეულებრივად სწორხაზოვანი მეთოდით იწარმოება, ანუ სარგებლიანად გამოყენების მთლიანი ვადის განმავლობაში ტოლი წილით ხორციელდება. არამატერიალური აქტივების სარგებლიანად გამოყენების ვადა თვით საწარმოს მიერ დამოუკიდებლად დგინდება, მაგრამ, ამერიკული სტანდარტების თანახმად იგი 40 წელს არ უნდა აღემატებოდეს. სხვა ქვეყნებში ზედა ზღვარი შეიძლება მნიშვნელოვნად დაბალიც კი იყოს. მაგალითად, ევროპული ღირებულებები გუდვილის მაქსიმალურად 5 წელიწადში ჩამოწერას ითვალისწინებს.

- **კორპორაციის ვალდებულებები და საკუთარი კაპიტალი – დაფინანსების წყაროები**

მიმდინარე ვალდებულებების მოკლე დახასიათება

მიმდინარე ვალდებულებები (Current Liabilities) – ბუღალტრული ბალანსის აღნიშნული განყოფილების მუხლები მოიცავენ კორპორაციის ყველა ვალდებულებებს, რომლებიც მომავალი წლის განმავლობაში უნდა იქნეს დაფარული. კორპორაციის **მოკლევადიანი ვალდებულებები** შეიძლება ორ ქვედანაყოფად დაიყოს: მოკლევადიანი ვალდებულებები (Short-term debts) და დაგროვებული ხარჯები (Accrued expenses).

პირველი განყოფილება. მოკლევადიანი ვალდებულებები (Short-term debts)

1. თამასუქები გადასახდელად (Notes payable) – ამავე ანგარიშზე აისახება ორი ტიპის თამასუქების გადახდა:

- გადასახდელი სავაჭრო თამასუქები
- მოკლევადიანი სასესხო თამასუქები, ანუ გადასახდელი არასავაჭრო თამასუქები.

გადასახდელი სავაჭრო თამასუქები საქონელისა და მომსახურების შეძენისას წარმოიშობა, როდესაც გამყიდველის წინაშე ვალდებულება უბრალო თამასუქის სახით ფორმდება. უბრალო თამასუქი თავისთავად ბრუნვით საბუთს წარმოადგენს, რომელიც ფულის განსაზღვრული თანხის დასახელებულ პირზე, ან მისი ბრძანებით, ან წარმომდგენზე გადახდის ვალდებულებას ითვალისწინებს. ასეთი ვალდებულების სიდიდე ჩვეულებრივად თამასუქის ნომინალური თანხით განისაზღვრება და მის წინა მხარეზე ჩაიწერება. პროცენტები, თუ ისინი გამოყოფილია, იგი თავისთავად დავალიანების დამოუკიდებელ სახეობას წარმოადგენს.

მოკლევადიანი სასესხო თამასუქები ვალდებულებას წარმოადგენს, რომელიც საწარმოს ბანკისაგან, ან სხვა საკრედიტო ორგანიზაციისაგან ფულის სესხებისას წარმოიშობა. თამასუქები შეიძლება უზრუნველყოფილი (გირათი) და არაუზრუნველყოფილი, პროცენტისა და დისკონტური იყოს.

2. წინასწარი გადახდა კლიენტებისაგან (Prepayment from customers) – დავალიანების აღნიშნული სახეობა კლიენტებისაგან კორპორაციის მიერ გადატვირთული საქონლის, შესრულებული სამუშაოებისა და გაწეული მომსახურების საფასურის წინასწარი გადახდის შედეგად წარმოიშობა.

3. ანგარიშსწორება მომწოდებლებთან და პერსონალთან (Accounts payable to suppliers and employees) კორპორაციის კრედიტორული დავალიანების ჯამს წარმოადგენს მიღებულ საქონელზე, შესრულებულ სამუშაოზე და მომსახურებაზე, საქონლის ღირებულების გადახდამდე მიღების მიზეზით. **კრედიტორული დავალიანება** იყოფა: ნორმირებად, რომელიც ანგარიშსწორების თავისებურებების გამო წარმოიშობა, და არანორმირებად, რომელიც მყიდველების მიერ საანგარიშსწორებო საბუთების გადახდის ვადების დარღვევის შედეგად წარმოიქმნება. უკანასკნელ შემთხვევაში მყიდველი, მომწოდებლისაგან სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობის მიღებით და საფასურის ვადაში გადაუხდელობის შემთხვევაში, თავის ბრუნვაში ისეთ სახსრებს იყენებს, რომელიც მას არ ეკუთვნის.

4. გადასახდელი მოგების გადასახადი (Income taxes payable) აისახება კორპორაციული გადასახადი მოგებაზე (corporation tax). აღნიშნულ მუხლში ასახული გადასახდელი მოგების გადასახადი “დაგროვილი ხარჯების“ მუხლში ასახული გადასახადის მსგავსია, მაგრამ მათი განსაკუთრებული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, აღრიცხვაში ისინი ცალკეა ასახული.

5. დანარჩენი მოკლევადიანი დავალიანება (Other short-term debts) – აღნიშნულ ანგარიშზე აისახება დავალიანება შვილობილ საწარმოებზე (debts to subsidiaries), სოციალურ უზრუნველყოფაზე გადასახადი და გადახდები (Other Accounts payable, including tax and social security payments). დანარჩენ დავალიანებას გრძელვადიანი ვალის მიმდინარე ნაწილი (Long debts for the current year) მიეკუთვნება, რომელიც საწარმოს ბალანსში აისახება, თუ მან ობლიგაციების ემიტირება გააზორციელა, ან გრძელვადიანი საბანკო კრედიტი გააჩნია. ვალის ის ნაწილი, რომელიც ბალანსის შედგენის მომენტიდან წლის განმავლობაში უნდა იქნეს დაფარული, მოკლევადიან ვალდებულებებში ასახავენ.

მეორე განყოფილება. დაგროვებული ხარჯები (Accrued expenses) – აღნიშნულ ანგარიშზე აისახება ხარჯები, რომლებიც მოცემულ პერიოდში გაწეული (დარიცხული), მაგრამ აღნიშნული პერიოდის დასრულებამდე გადახდილი არ არის. ჩვეულებრივად აღნიშნული მუხლი აერთიანებს დარიცხულ, მაგრამ ჯერ გადაუხდეულ შრომის ანაზღაურებას (Accruals for Wages and salaries), სადაზღვევო შენატანებს; რეზერვებს შვებულების, ბონუსების, საპენსიო და სხვა ვალდებულებების გადახდასთან დაკავშირებით (Provisions for pensions and similar obligations), დარიცხვებს გადასახადების გადასახდელად (Accruals for taxes) და სხვა რეზერვებს (Other provisions). აღნიშნული მუხლის გამოყოფა გადახდების კალენდარული თარიღებისა და აღრიცხვის ციკლის ზღვრების შეუთავსებლობის შედეგს წარმოადგენს. მაგალითად, შრომის ანაზღაურება შეიძლება თითოეული თვის 5-რიცხვისათვის იქნეს გადახდილი. ამავე დროს საწარმოს ბალანსი პირველი რიცხვისათვის დგება. აღნიშნული დანახარჯები რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებაშია შეტანილი და შემოსავლების შესახებ გასული თვის მონაცემების ანგარიშგებაშია შესული. იმასთან დაკავშირებით, რომ ამ უკანასკნელი თვის შრომის ანაზღაურების ფაქტიური გადახდა ჯერ არ განხორციელებულა, ამიტომ იგი დავალიანებაში აისახება.

დარიცხული ვალდებულებების სპეციფიკურ სახეობებს **პროცენტებისა და დივიდენდების გადახდასთან დაკავშირებული დავალიანება (Dividends for the current year)** წარმოადგენს. ჩვეულებრივად ყველა პროცენტები (თამასუქებზე, საბანკო სესხებზე, გრძელვადიან საბანკო კრედიტებზე, ობლიგაციებზე) სახელწოდებით “დარიცხული პროცენტების” ერთ მუხლში იკრიბება.

დივიდენდები აქციონერებზე შეიძლება ფულის სახით, (იშვიათ შემთხვევაში საქონლით) ან აქციებით იქნეს გადახდილი. დივიდენდები ფულის სახით – არის თანხა, რომელიც კომპანიამ თავის აქციონერებს ღირექტორთა საბჭოს გადაწყვეტილების შესაბამისად უნდა გადაუხადოს. ამრიგად, დივიდენდების გამოცხადების მომენტიდან აქციონერები გამოცხადებული დივიდენდების მოცულობით საწარმოს კრედიტორები ხდებიან. დივიდენდები გამოცხადების მომენტიდან ერთი წლის განმავლობაში გადახდილი უნდა იქნას, და

ამიტომ აღნიშნული დავალიანება მოკლევადიანად ითვლება. დივიდენდები აქციების სახით როგორც დავალიანება არ მიეთითება, არამედ “საკუთარი კაპიტალის“ მუხლში აისახება, რადგანაც იგი გაუნაწილებელი მოგების ნაწილის “ჩვეულებრივი აქციების“, ან “სააქციო კაპიტალის“ მუხლში გადატანას ითვალისწინებს და აქტივების გამოყენებას არ საჭიროებს.

კორპორაციის გრძელვადიანი ვალდებულებები

ბ) გრძელვადიანი ვალდებულებები (Long - term liabilities)

– კომპანიის ყველა დანარჩენი სახეობის ვალდებულებებს მოიცავს, რომლებმაც მოკლევადიან ვალდებულებებში ვერ პოვეს ასახვა.

1. გადასახდელი ობლიგაციები და სავალო ვალდებულებები (Bond and debentures payable) – სავალო ვალდებულებებს წარმოადგენენ, რომლებსაც მსესხებელი კრედიტორს გადასცემს. გადასახდელი ობლიგაციები (Bonds) ყველაზე უფრო გავრცელებულ სავალო ფინანსურ ინსტრუმენტს წარმოადგენს, რომელსაც კომპანიები ფულადი სახსრების მოზიდვისათვის იყენებენ. **ობლიგაცია** – არის ფასიანი ქაღალდი, რომელიც მის მფლობელს უფლებას აძლევს განსაზღვრული დროის შემდეგ მიიღოს თანხა, რომელიც ობლიგაციაშია მითითებული, ასევე, როგორც წესი, მიიღოს პროცენტები პერიოდულობის საფუძველზე. ჩვეულებრივად ობლიგაციები 10-დან 30 წლამდე დაფარვის ვადით გამოიშვება. მათ ფიქსირებული დაფარვის ვადა და საპროცენტო განაკვეთი გააჩნიათ (Fixed - interest securities), რომელიც დაფარვის ვადის დადგომამდე უნდა იქნას გადახდილი. ობლიგაციები შეიძლება იყოს გარანტირებული და გარანტიის გარეშე. **გარანტირებული ობლიგაციები (Mortgage bond)** კორპორაციის ფიქსირებული კაპიტალით არის უზრუნველყოფილი, ხოლო **გარანტიის გარეშე** კი – მხოლოდ ვალის დაბრუნების შესაძლებლობით.

გრძელვადიან თამასუქებს გადახდასთან მიმართებაში გამოშვების იგივე პირობები გააჩნიათ, როგორიც მოკლევადიანებს. თავისი არსით ისინი ასევე გრძელვადიანი ობლიგაციების ანალოგიურია, მაგრამ ობლიგაციისაგან განსხვავებით ისინი ბაზარზე არ მოიქცევა. **თამასუქი**, როგორც გრძელვადიანი სესხების ინსტრუმენ-

ტი, ჩვეულებრივად მცირე საწარმოების მიერ გამოიყენება, მაშინ, როდესაც ობლიგაციები უფრო მსხვილი კორპორაციების მიერ გამოიშვება.

2. კონვერტირებადი ვალი (Convertible debt)

ფასიანი ქაღალდები, როგორც წესი ობლიგაციები (Bonds) ან სავალო ვალდებულებები (Debentures) ფიზიკური აქტივებით არის უზრუნველყოფილი, რომელიც დადგენილ დღეს, ან განსაზღვრული პერიოდის განმავლობაში ფიქსირებული ფასებით შეიძლება კორპორაციის ჩვეულებრივი, ან პრივილეგირებული აქციებში იქნას კონვერტირებული.

კონვერტირებადი ობლიგაცია (Convertible bond) შეიძლება დადგენილი ფასებით კორპორაციის ჩვეულებრივი აქციების დადგენილ რაოდენობაზე იქნას გაცვლილი. ობლიგაციების აქციებზე გადაცვლის შესაძლებლობა მათი მფლობელებისათვის კონვერტირებად ობლიგაციებზე ნაკლები პროცენტის გადახდის შესაძლებლობას იძლევა.

3. კრედიტები ბანკებისაგან (Loans from bank)

თუ კორპორაციას ბანკის წინაშე გრძელვადიანი დავალიანება წარმოექმნება, იგი აღნიშნულ ანგარიშზე აისახება. აღნიშნულ (გრძელვადიან) ანგარიშზე ერთ წელზე მეტი დაფარვის ვადიანი საბანკო სესხები აღირიცხება. საკრედიტო კონტრაქტში მიეთითება დავალიანების ჯამი, საპროცენტო განაკვეთი, დაფარვის ვადა და კრედიტის უზრუნველყოფის გირაო. ფიქსირებული აქტივების წრებრუნვის საფუძველზე დაკრედიტება უფრო ხანგრძლივი ვადის სესხებით არის წარმოდგენილი. ვადიანი სესხები მოწყობილობების შეძენაზე შეიძლება 20 და მეტი წლით გაიცეს. ვალის მომსახურების სქემები შეიძლება სხვადასხვა სახის იყოს, მაგრამ ყველაზე უფრო შეძლები ორი სქემაა გავრცელებული:

- კრედიტი დავალიანების ძირითადი ნაწილის ტოლი პორციებით იფარება პროცენტების დავალიანების ჯამზე შესაბამისი პერიოდის განმავლობაში დარიცხვით,
- კრედიტი ტოლი წილით იფარება, რომელთაგან თითოეული დავალიანების თანხისა და პროცენტების ნაწილობრივ გადახდას ითვალისწინებს.

როგორც პირველ, ასევე მეორე შემთხვევებში პროცენტული გადასახადები მთლიან დანახარჯებში (თვითღირებულებაში) ჩაირთვება, მაშინ როდესაც კრედიტის ძირითადი ნაწილი მოგებაზე გადასახადის გადახდის შემდეგ საწარმოს ფულადი სახსრების ნაშთიდან გადაიხდება. მაგალითად, 20-წლიანი სესხი 24- თვიურ გადახდას საჭიროებს. თვიური გადახდები ერთნაირი (ტოლი) არ არის. პირველი მხოლოდ პროცენტებისაგან შედგება, შემდგომები კრედიტის დაბრუნებას მოიცავს.

4. სხვა გრძელვადიანი ვალდებულებები (Other long-term debts) აქ აისახება დავალიანება, თუ მისი დაბრუნების ვადა ერთ წელზე მეტია. ანგარიშგებაში ისინი შეიძლება ჯამური მნიშვნელობით, ან ცალკეული სტროფებით აისახოს. დავალიანება შეიძლება საწარმოებზე (Debts to subsidiaries), პარტნიორებზე (Debts to associates) და სხვა კრედიტორებზე (Other Accounts payable).

გ) მოგებაზე განვადებული გადასახადი (Deferred income tax) დაჩქარებული ამორტიზაციის გამოყენების შედეგს წარმოადგენს, როდესაც საწარმოო, გაყიდული საქონელის თვითღირებულების გადიდებით, ამორტიზაციის დაჩქარებული ცვეთის სქემით დარიცხვით, მოგებაზე გადასახადის სიდიდეზე ახორციელებს ეკონომიას. ეკონომიას აქვს ადგილი მატერიალური საშუალებების ობიექტის ექსპლოატაციის დასაწყისიდან მხოლოდ პირველ წლებში. დროის განმავლობაში მოგებაზე განვადებული გადასახადის სიდიდე მცირდება და ობიექტის ექსპლოატაციის დასრულების მომენტში ძირითადი საშუალებები ნოლის ტოლი ხდება.

კორპორაციის საკუთარი კაპიტალის შემადგენლობა

დ) სააქციო კაპიტალი (Stockholders Equity)

1. აქციები (Capital stock)

საწარმოს წესდების რეგისტრაციისას აუცილებლად უნდა იქნას მითითებული აქციების რაოდენობა, რომელიც ნებადართულია: აღნიშნულმა კომპანიამ გამოუშვას (ემისია), რომელიც მითითებულია, როგორც “გამოშვებისათვის ნებადართული აქციების რაოდენობა“. წესდებაში მიეთითება ერთი აქციის ნომინალის სიდიდე, ის თანხა, რომელიც აქციის სერთიფიკატის წინა მხარეზე

იქნება დაბეჭდილი. ყველა გამოშვებული აქციის ნომინალური ღირებულება თავისთავად კომპანიის **გაცხადებულ კაპიტალს წარმოადგენს**. ზოგიერთ შემთხვევაში აქციები ნომინალის გარეშე გამოიშვება (ანუ ერთი აქციის ღირებულება მის სერთიფიკატზე არ მიეთითება), ხოლო ერთი აქციის ფასი კორპორაციის ღირებულების მიერ მტკიცდება.

აქციების სახეები: ჩვეულებრივი და პრივილეგირებული. **ჩვეულებრივი აქციები** (Common stock) – მის მფლობელებს კორპორაციის მართვის უმაღლეს ორგანოში – აქციონერების საერთო კრებაზე ხმის მიცემის უფლებას ანიჭებს, ასევე დივიდენდების მიღების უპირატესობას, რომლებიც მიღებული მოგების სიდიდეზე დამოკიდებულებაში დაირიცხება. დივიდენდები თავისთავად საწარმოს მოგების ნაწილს წარმოადგენენ, რომლებიც ყოველკვარტალურად, ნახევარი წლის განმავლობაში, ან წელიწადში ერთხელ შეიძლება იქნეს გადახდილი.

პრივილეგირებული აქციები (Preferred stock) აქციის მფლობელებს, როგორც წესი, ხმის მიცემის უფლებას არ ანიჭებს, მაგრამ მათ ჩვეულებრივ აქციებთან შედარებით განსაზღვრული უპირატესობებიც გააჩნიათ. პირველ რიგში, ეს არის დივიდენდების მიღების უპირატესობა. პრივილეგირებული აქციების მფლობელები წინასწარ განსაზღვრული დივიდენდების თანხებს ჩვეულებრივი აქციების მფლობელებზე უფრო ადრე ღებულობენ. მეორე მხრივ, პრივილეგირებული დივიდენდები ფიქსირებული სიდიდის სახით, ან ნომინალიდან ფიქსირებული პროცენტის სახით ღვინდება. მესამე, პრივილეგირებული აქციების აქციონერებს კორპორაციის ლიკვიდაციის შემთხვევაში ჩადებული კაპიტალის მიღების პრიორიტეტი გააჩნიათ. პრივილეგირებული აქციები შეიძლება არაკუმულაციური და კუმულაციური იყოს. **აქციის არაკუმულაციურობა** ნიშნავს იმას, რომ თუ მიმდინარე წელს აღნიშნულ აქციებზე დივიდენდები ღარიცხული არ იყო, მაშინ წლის დასრულების შემდეგ ასეთი აქციის მფლობელი დივიდენდის მიღებაზე კარგავს უფლებას. **კუმულაციური აქციების** მფლობელი ასეთ უფლებას არ კარგავს. აღნიშნული ნიშნავს, რომ ყველა გამოუცხადებელი დივიდენდები წლიდან წლამდე გროვდება და დაგროვებული დივიდენდების მთლიანი თანხა გადახდილი უნდა იქნას მანამ, როგორც კი ჩვეუ-

ლებრივ აქციებზე გამოცხადდება და გადაიხდება დივიდენდები. პრივილეგირებული აქციების კიდევ ერთ უპირატესობას ჩვეულებრივ აქციებთან შედარებით, კომპანიის აქტივებზე მისი ლიკვიდაციის შემთხვევაში, უფრო მაღალი პრიორიტეტს წარმოადგენს. პრივილეგირებული აქციები კონვერტირებადი შეიძლება იყოს, რაც წინასწარ დადგენილი თანაფარდობის შესაბამისად ერთი პრივილეგირებული აქციის ჩვეულებრივი აქციის განსაზღვრულ რაოდენობაზე გაცვლის შესაძლებლობას ნიშნავს.

2. ჭარბი (საემისიო) კაპიტალი (Capital surplus)

ჭარბი კაპიტალი თავისთავად აქციის საბაზრო კურსსა და ინვესტორის მიერ გადახდილი ნომინალურ ღირებულებას შორის სხვაობას წარმოადგენს.

3. საგალუტო (საკურსო სხვაობა) გასწორება (Foreign currency translation adjustment) – აღნიშნულ მუხლში უარყოფითი ან დადებითი საკურსო სხვაობა აისახება, რომელიც კონსოლიდირებული საბუღალტრო ბალანსის შედგენისას ეროვნულ ვალუტაში მიიღება. თუ ამერიკულ კორპორაციას უცხოეთში საკუთრება გააჩნია, მაშინ საერთო ბალანსის შედგენისას ფილიალების ცალკეული ბალანსები აშშ-ის დოლარებში გადაფასდება.

4. დაგროვებული მოგება (Retained earnings) – აღნიშნულ ანგარიშზე წინა წლების მოგება (Brought forward from previous years) და მიმდინარე წლის მოგება (Current financial year) აისახება. იგი თავისთავად კორპორაციის საბალანსო მუხლებს ასახავს, სადაც შემოსავლებსა და ხარჯებს შორის დადებითი სხვაობა გროვდება. მათი საერთო თანხიდან ჩვეულებრივი და პრივილეგირებული აქციების დივიდენდების თანხები გამოიქვითება. სუფთა მოგების ნაშთი წლის დასაწყისში მიღებულ გაუნაწილებელ მოგებას დაემატება (რეინვესტირდება საწარმოში) და, ასეთი სახით, პერიოდის ბოლოსათვის გაუნაწილებელი მოგების სიდიდე მიიღება.

აღნიშნული გაანგარიშება სპეციალური მოკლე ანგარიშგების შინაარსს წარმოადგენს, რომელსაც გაუნაწილებელი მოგების შესახებ ანგარიშგებას უწოდებენ.

კომპანია ჩვეულებრივად დივიდენდებს ფულის, ან საკუთარი აქციების სახით იხდის. დივიდენდების გადახდასთან დაკავშირებუ-

ლი ვალდებულებები კომპანიაში მათი გამოცხადების მომენტში წარმოიშობა. დივიდენდების საკუთარ აქციების სახით გადახდა ფაქტიურად საკუთარი კაპიტალის გადანაწილებას ნიშნავს, რომელიც გაუნაწილებელი მოგების დაგროვებული ნაწილის დაბანდებაზე კაპიტალში გადაყვანის გზით, ანუ მოგების კაპიტალიზაციით ხორციელდება. აღნიშნული, მოგების განაწილება აქციონერებს შორის უკვე არ შეიძლება. მაგრამ ასეთი გადახდები აქციონერებისათვის მომგებიანს წარმოადგენს, რამდენადაც საფონდო ბაზარზე აღნიშნული აქციების შესაძლო გაყიდვების შედეგად ისინი გადასახადით დაუბეგრავ შემოსავალს ღებულობენ.

5. აქციები, გამოსყიდული ბრუნვიდან (Treasury Stock) – კორპორაციის საკუთარი აქციები, რომლებიც ღია ბაზარზე შეიძინება, (აშშ-ში ჩვეულებრივ მოვლენას წარმოადგენს სხვა ქვეყნების უმეტესობიდან განსხვავებით, სადაც აღნიშნულის განხორციელება ნებადართული არ არის). ასეთი აქციები შეიძლება მიმოქცევიდან იქნეს ამოღებული და შესანახად იქნან ჩადებული და კვლავ ბრუნვაში გამოშვებული. იმ შემთხვევაში, როდესაც აქციები შესანახად არის ჩადებული, მათზე ხმის მიცემის უფლება არ ვრცელდება და არც დივიდენდები გადაიხდება.

3.2. მოგებისა და ზარალის ანგარიშგება

მოგებისა და ზარალის ანგარიშგება ფინანსური ანგარიშგების მეორე მთავარი კომპონენტია. იგი მოიცავს შემდეგ ინფორმაციას:

1. ამონაგები,
2. მიმდინარე საოპერაციო შედეგები,
3. ფინანსური ხარჯები,
4. საგადასახდო ხარჯები,
5. მოგება ან ზარალი ჩვეულებრივი საქმიანობიდან,
6. განსაკუთრებული მუხლები,
7. საანგარიშგებო პერიოდის წმინდა მოგება ან ზარალი.

საწარმოს ფინანსური შედეგი მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში, წარმოდგენილია საანგარიშგებო პერიოდის წმინდა მოგების, ან ზარალის სახით.

საანგარიშგებო პერიოდის წმინდა მოგების, ან ზარალის გაანგარიშებაში ჩართულია მოცემულ პერიოდში აღიარებული შემოსავლებისა და ხარჯების ყველა მუხლი, თუმცა, **ბასს 8-ის** საბაზისო მიდგომის საფუძველზე არსებითი შეცდომის გასწორებისა და სააღრიცხვო პოლიტიკაში მომხდარი ცვლილებების შედეგები საანგარიშგებო პერიოდის წმინდა მოგებისა და ზარალის გაანგარიშებაში მონაწილეობას არ იღებს.

ანალოგიურად, **გადაფასების რეზერვი**, რომელიც მიეკუთვნება რა კაპიტალს, არ მონაწილეობს მოცემული პერიოდის წმინდა მოგებისა და ზარალის გაანგარიშებაში.

საანგარიშგებო პერიოდის **წმინდა მოგება**, ან **ზარალი**, ძირითადად, ორი კომპონენტისაგან შედგება:

- ა) საწარმოს საოპერაციო წმინდა მოგება, ან ზარალი,
- ბ) განსაკუთრებული მუხლები.

საოპერაციო წმინდა მოგება, ან ზარალი წარმოადგენს საწარმოს **ჩვეულებრივი საქმიანობიდან** მიღებულ შედეგს. იგი არის საწარმოს ჩვეულებრივი საქმიანობიდან მიღებული შემოსავლებსა და ამ შემოსავლების მისაღებად აუცილებელ ხარჯებს (მათ შორის საგადასახადო) შორის სხვაობა.

ჩვეულებრივ საქმიანობას უწოდებენ ნებისმიერ საქმიანობას, რომელსაც საწარმო ახორციელებს, როგორც თავისი ძირითადი საქმიანობის ნაწილს, აგრეთვე ისეთ საქმიანობას, რომელიც დაკავშირებულია ძირითად საქმიანობასთან, ან გამომდინარეობს მისგან.

ჩვეულებრივი საქმიანობიდან მიღებული შემოსავლების მთავარი წყაროს საწარმოს ძირითადი საქმიანობიდან მიღებული **ამონაგები შეადგენს**. ჩვეულებრივი საქმიანობის პირობებში აღვილი აქვს ისეთ მოვლენებსა და ოპერაციებს, რომლებიც არ ხორციელდება უშუალოდ ამონაგების მიღების მიზნით, მაგრამ იგი ემსახურება ამონაგების მიღებას. ამ ოპერაციებსა და მოვლენებს თან ახლავს შემოსავლები და ხარჯები. მათი შინაარსობრივი წარდგენის მიზნიდან გამომდინარე, მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში აისახება **შემოსავლებიდან ხარჯების გამოქვითვის გზით**. მაგალითად, გრძელვადიანი აქტივების, მათ შორის ინვესტიციებისა და საწარმოო აქტივების, რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავლების, ან ზარალის წარდგენა ხდება აქტივის რეალიზაციიდან მიღებულ შემო-

სავალსა და მათ რეალიზაციასთან დაკავშირებული ხარჯების გამოქვითვით (ბასს 1, პუნქტი 36).

ანალოგიური პრინციპით აისახება ასევე **უცხოური ვალუტის საკურსო სხვაობით მიღებული შემოსულობა** და ზარალი და საკუთრო ოპერაციებში გამოყენებული ფინანსური ინსტრუმენტების შედეგად მიღებული შემოსულობა, ან ზარალი.

ამდენად, საანგარიშგებო პერიოდის წმინდა მოგება-ზარალის გაანგარიშებაში მონაწილე შემოსავლებისა და ხარჯების ყველა ელემენტი ფაქტობრივად თავს იჩენს საწარმოს ჩვეულებრივი სამეურნეო საქმიანობის პროცესში.

მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში **განსაკუთრებული მუხლები** ცალკე გამოიყოფა. საწარმოთა უმრავლესობისათვის განსაკუთრებული მუხლების არსებობის განმაპირობებელი მოვლენებისა და ოპერაციების მაგალითებია:

- ა) აქტივების ექსპორპრიაცია,
- ბ) მიწისძვრა, ან სხვა სტიქიური უბედურება.

ბასს 20 ზოგ შემთხვევაში განსაკუთრებულ მუხლად განიხილავს სახელმწიფო **გრანტებს**. მე-20 პუნქტით დადგენილია შემდეგი ნორმა: **გაწეული ხარჯებისა და ზარალის კომპენსაციის სახით, ან საწარმოს გადაუდებელი ფინანსური დახმარების მიზნით მიღებული სახელმწიფო გრანტი, რომელსაც არ ექნება შესაბამისი სამომავლო ხარჯები, უნდა აღიარდეს იმ პერიოდის შემოსავლად ან, თუ მართებულია, განსაკუთრებულ მუხლად, როდესაც იგი იქნება მიღებული.**

შემოსავლებისა და ხარჯების სხვა მუხლებისაგან განსხვავებით, განსაკუთრებული მუხლების მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში წარდგენა ხდება **ნეტო ღირებულებით**. ეს ნიშნავს, რომ განსაკუთრებული მუხლები ახსნა-განმარტებით შენიშვნებში აისახება მთლიანი თანხით, ხოლო მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში კი – მთლიანი თანხიდან მოგების გადასახადისა და უმცირესობის წილის გამოქვითვით.

განვიხილოთ საწარმოს საოპერაციო საქმიანობის შედეგის – მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში ხარჯების ასახვის სტრუქტურა:

ა) ხარჯების ეკონომიკური შინაარსის მიხედვით

ეკონომიკური შინაარსის მიხედვით, საოპერაციო საქმიანობის შედეგის წარსადგენად, შემოსავლები და ხარჯები შემდეგნაირად კლასიფიცირდება:

1. ამონაგები	X
2. სხვა საოპერაციო შემოსავლები	X
3. სულ საოპერაციო შემოსავლები	X
4. ცვლილებები მზა პროდუქციის მარაგსა და დაუმთავრებელ წარმოებაში	X
5. ნედლეული და გამოყენებული საქონელი	X
6. პერსონალის შენახვის ხარჯები	X
7. ცვეთისა და ამორტიზაციის ხარჯები	X
8. სხვა საოპერაციო ხარჯები	X
9. სულ საოპერაციო ხარჯები	(X)
10. საოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული მოგება	

(სულ საოპერაციო შემოსავლებსა და ხარჯებს შორის სხვაობა) X

ამონაგები არის საანგარიშგებო წლის განმავლობაში გაყიდვებიდან მიღებული შემოსავლები, რომელიც არ არის დაკავშირებული გაყიდვებთან;

დანახარჯები 5-8 მუხლებში არის არის დაჯგუფებული. გაწეული მთლიანი **დანახარჯები** შემოსავლების შესაბამისი იქნება მხოლოდ მაშინ, თუ საანგარიშგებო პერიოდში რეალიზებულია ზუსტად ის საქონელი, რომელზეც პერიოდის დანახარჯები იყო გაწეული, რაც შეიძლება იშვიათად მოხდეს.

ამრიგად, **პერიოდის შემოსავლები და ხარჯები** შესაბამისობაში მოჰყავს მზა პროდუქციის მარაგისა და დაუმთავრებელი წარმოების ცვლილებების მუხლს (მუხლი 4). როდესაც ადგილი აქვს მზა პროდუქციისა და დაუმთავრებელი წარმოების ნაშთის ზრდას, იგი აკლდება პერიოდის ხარჯებს, და პირიქით, ნაშთის შემცირების შემთხვევაში ემატება ხარჯებს;

**ფრაგმენტი საწარმოს 2005 წლის მოგებისა
და ზარალის ანგარიშებიდან**
(ა. ხარჯების ეკონომიკური შინაარსის მიხედვით)

	ლარი
1. ამონაგები	175.000
2. სხვა საოპერაციო შემოსავლები	14.500
ა) სულ შემოსავლები (1+2)	189.000
3. ცვლილებები მზა პროდუქციის მარაგსა და დაუმთავრებელ წარმოებაში	(8.500)
4. ნედლეული და გამოყენებული საქონელი	82.000
5. პერსონალის შენახვის ხარჯები	55.500
6. ცვეთისა და ამორტიზაციის ხარჯები	17.300
7. სხვა საოპერაციო ხარჯები	8.200
ბ) სულ საოპერაციო ხარჯები (4+5+6+7) – 3)	154.500
მოგება საოპერაციო საქმიანობიდან (ა – ბ)	35.000

**ბ. მოგებისა და ზარალის ანგარიშგება ხარჯების ფუნქციების
მიხედვით**

საოპერაციო ხარჯების კლასიფიკაცია ხდება მათი ფუნქციების მიხედვით. კერძოდ, მთლიანი **საოპერაციო ხარჯები** უნდა დაიყოს ოთხი მთავარი ფუნქციის მიხედვით: რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულებაში შემაჯალ ხარჯებად, კომერციულ ხარჯებად, ადმინისტრაციულ ხარჯებად და სხვა საოპერაციო ხარჯებად.

ზემოთ განხილულ მოგება-ზარალის ანგარიშგებაში, დავეშვათ შემდეგი სურათი (იხ. ცხ. 3.2):

ხარჯების განაწილება ფუნქციების მიხედვით 2005 წელს
 ცხრილი 3.2.
 ლარი

ხარჯების ელემენტები	თვით- ლი- რებუ- ლება	კომერ- ციული ხარჯი	ადმი- ნისტრა- ციული ხარჯი	სხვა საოპე- რაციო ხარჯი	სულ
ნედლეული და გამოყენებული საქონელი	82.000				82.000
პერსონალის შენაზ- ვის ხარჯები	35.700	11.800	8.000		55.500
ცვეთისა და ამორ- ტიზაციის ხარჯი	10.200	5.300	1.800		17.300
სხვა საოპერაციო ხარჯები მათ შო- რის		3.700	3.200	1.300	8.200
• საიჯარო ქირა		3.700	2.300		6.000
• მასალების ჩამოფასება				1.300	1.300
• საეჭვო ვალების კორექტირება			900		900
ჯამი	127.900	20.800	13.000	1.300	163.000

მოცემულ შემთხვევაში 127.900 ლარი არის წლის განმავლო-
 ბაში გასაყიდად არსებული მარაგის თვითღირებულება. მოცემულობის
 თანახმად, მზა პროდუქციისა და დაუმთავრებელი წარმოების ნაშთი
 შეადგენს 8.500 ლარს (იხ. ფრაგმენტის მუხლი 3). ე.ი. გაყიდული
 საქონლის თვითღირებულება 119 400 (127.900 – 8.500) ლარია.
 ანგარიშგებიდან (ბ) მონაცემთა საფუძველზე, საწარმოს მოგება სა-
 ოპერაციო საქმიანობიდან იქნება:
 (55 600 + 14 500) - (20 800 + 13 000 + 13 000) = 35 000 ლარი.

**ფრაგმენტი საწარმოს 2005 წლის მოგებისა
და ზარალის ანგარიშებიდან**
(ბ. ხარჯები ფუნქციების მიხედვით)

	ლარი
1. ამონაგები	175000
2. რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება	(119 400)
3. საერთო მოგება (2 – 1)	55600
4. სხვა საოპერაციო შემოსავლები	14500
5. კომერციული ხარჯები	(20800)
6. ადმინისტრაციული ხარჯები	(13000)
7. სხვა საოპერაციო ხარჯები	(13000)
8. მოგება საოპერაციო საქმიანობიდან (3+4) – (5+6+7)	35000

მოგებისა და ზარალის ანგარიშებაში ამდაგვარად წარდგენილი ხარჯები მოითხოვს დამატებითი ინფორმაციის გახსნას, მათი ეკონომიკური შინაარსის მიხედვით. **საწარმო**, რომელიც იყენებს ხარჯების კლასიფიკაციას ფუნქციების მიხედვით, უნდა გახსნას დამატებითი ინფორმაცია ხარჯების შინაარსის შესახებ, მათ შორის აქტივების ცვეთისა და ამორტიზაციისა და პერსონალის შენახვაზე გაწეული ხარჯების მიხედვით, რაც გაპირობებულია იმით, რომ შინაარსის მიხედვით წარმოდგენილი ინფორმაცია გამოიყენება ფულადი ნაკადების პროგნოზირებისათვის.

მოგებისა და ზარალის შესახებ ანგარიშება უნდა მოიცავდეს ინფორმაციას ერთ აქციაზე გამოცხადებული, ან შეთავაზებული დივიდენდების შესახებ. შესაძლებელია, ეს ინფორმაცია წარდგენილი იყოს ახსნა-განმარტებით ნაწილში.

3.3. ანგარიშგება ფულადი სახსრების ნაპაღის მოძრაობის შესახებ

ფრაგმენტი საწარმოს 2005 წლის მოგებისა
და ზარალის ანგარიშებიდან
(ბ. ხარჯები ფუნქციების მიხედვით)

	ლარი
1. ამონაგები	175000
2. რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება	(119400)
3. საერთო მოგება (2 – 1)	55600
4. სხვა საოპერაციო შემოსავლები	14500
5. კომერციული ხარჯები	(20800)
6. ადმინისტრაციული ხარჯები	(13000)
7. სხვა საოპერაციო ხარჯები	(13000)
8. მოგება საოპერაციო საქმიანობიდან (3+4) – (5+6+7)	35000

მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში ამდაგვარად წარდგენილი ხარჯები მოითხოვს დამატებითი ინფორმაციის გახსნას, მათი ეკონომიკური შინაარსის მიხედვით. **საწარმო**, რომელიც იყენებს ხარჯების კლასიფიკაციას ფუნქციების მიხედვით, უნდა გახსნას დამატებითი ინფორმაცია ხარჯების შინაარსის შესახებ, მათ შორის აქტივების ცვეთისა და ამორტიზაციისა და პერსონალის შენახვაზე გაწეული ხარჯების მიხედვით, რაც გაპირობებულია იმით, რომ შინაარსის მიხედვით წარმოდგენილი ინფორმაცია გამოიყენება ფულადი ნაკადების პროგნოზირებისათვის.

მოგებისა და ზარალის შესახებ ანგარიშგება უნდა მოიცავდეს ინფორმაციას ერთ აქციაზე გამოცხადებული, ან შეთავაზებული დივიდენდების შესახებ. შესაძლებელია, ეს ინფორმაცია წარდგენილი იყოს ახსნა-განმარტებით ნაწილში.

3.3. ფულადი სახსრების ნაპაღების მოძრაობის შესახებ ანგარიშგება

ფინანსურ ანგარიშგებაში შემავალი **კომპონენტის** – ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშების მთავარი მიზანია – ფინანსური ანგარიშგების ინფორმაციის მომხმარებელი უზრუნველყოს პერიოდის განმავლობაში საწარმოში ფულადი სახსრების შემოსვლისა

და გასვლის შესახებ ინფორმაციით. იგი გვიჩვენებს ფულადი სახსრების მასას და მოძრაობას, ასევე საწარმოს ფულადი სახსრების ნაშთის ცვლილებას პერიოდის განმავლობაში.

ფულადი ნაკადების საოპერაციო, საინვესტიციო და საფინანსო საქმიანობის მიხედვით დაჯგუფება (ბასს 7, პუნქტი 10) ინფორმაციის მომხმარებელს ეხმარება შეაფასოს მოცემული საქმიანობის გავლენა საწარმოს ფინანსურ მდგომარეობაზე და დაადგინოს თანაფარდობა საქმიანობის სახეებს შორის.

განვიხილოთ ფულადი სახსრების მოძრაობის თითოეული ჯგუფი (კომპონენტი):

1. საოპერაციო საქმიანობის ფულადი ნაკადების ჯგუფში აი-სახება საწარმოს ძირითადი შემოსავლების მომტან საქმიანობასთან დაკავშირებით შემოსული და გასული ფულადი სახსრები (იხ. სქემა 3.3).

სქემა 3.3.

საწარმოში შემოდინება

საწარმოდან გადინება

• დამფუძნებელთა შემონატანი	• ხელფასის გადახდა
• სავაჭრო ამონაგები	• მარაგის შესყიდვა
• დებიტორებიდან შემოსული თანხები	• კრედიტორული დავალიანების დაფარვა
• გრძელვადიანი აქტივების გაყიდვიდან მიღებული ფული	• შეძენილი გრძელვადიანი აქტივების ღირებულების გადახდა
• მიღებული საიჯარო გადასახდელები	• იჯარის, გათბობის, დაზღვევის და სხვ. გადახდა
• მიღებული პროცენტები და დივიდენდები	• გადასახადების გადახდა

აღნიშნული ფულადი ნაკადები წარმოადგენს ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგების იმ ელემენტებს, რომელთა გარკვეული ფორმით დაჯგუფების გზით უნდა იქნეს შედგენილი და წარმოდგენილი ანგარიშგება.

ამრიგად, საოპერაციო საქმიანობის ფულად ნაკადებს მიეკუთვნება:

ა) საქონლის რეალიზაციიდან და მომსახურების გაწევიდან მიღებული ფულადი სახსრები,

ბ) როიალტებიდან, ჰონორარებიდან, საკომისიო გადასახდელებიდან და სხვა შემოსავლებიდან მიღებული ფულადი სახსრები,

გ) საქონელსა და მომსახურებაზე მომწოდებელთათვის გადახდილი ფულადი სახსრები,

დ) თანამშრომლებისთვის და მათი სახელით გადახდილი ფულადი სახსრები,

ე) სადაზღვევო საწარმოსათვის სადაზღვევო პრემიებითა და პრეტენზიებით, ანუიტეტებითა და სხვა სადაზღვევო დახმარებებით მიღებული და გადახდილი ფულადი სახსრები,

ვ) გადასახადებთან დაკავშირებული ფულადი სახსრების გადახდა ან დაბრუნება, თუ იგი არ არის დაკავშირებული საფინანსო და საინვესტიციო საქმიანობასთან,

ზ) კომერციული და სავაჭრო მიზნით დადებულ კონტრაქტებთან დაკავშირებული, მიღებული და გადახდილი ფულადი სახსრები.

საწარმოს საქმიანობაში შესაძლებელია ასევე ფასიანი ქაღალდებისა და სესხების კომერციული, ან სავაჭრო მიზნით გამოყენება, ასეთ შემთხვევაში ისინი განიხილება იმ სასაქონლო მარაგის მსგავსად, რომელიც გამიზნულია გასაყიდად. შესაბამისად, ფასიანი ქაღალდების ყიდვა-გაყიდვასთან და სავაჭრო საშუაშვლო საქმიანობასთან დაკავშირებული ფულადი სახსრები, კლასიფიცირდება, როგორც საოპერაციო საქმიანობა.

2. საინვესტიციო საქმიანობის ფულადი ნაკადების ჯგუფში აისახება ფულადი სახსრები, რომელიც დაკავშირებულია გრძელვადიან აქტივებთან. მნიშვნელოვანია მათი ცალკე გამოყოფა, რადგან იგი გვიჩვენებს, თუ რა დანახარჯები იქნა გაწეული იმ რესურსე-

ბისათვის, რომლებმაც უნდა შექმნას სამომავლო შემოსავალი და ფულადი სახსრების ნაკადები. კერძოდ:

ა) ძირითადი საშუალებების, არამატერიალური და სხვა გრძელვადიანი აქტივების შესაძენად, აგრეთვე სამეცნიერო-კვლევით სამუშაოებზე გაწეული კაპიტალიზებული დანახარჯების და საკუთარი წარმოების ძირითადი საშუალებებისათვის გადახდილი ფულადი სახსრები,

ბ) ძირითადი საშუალებების, არამატერიალური და სხვა გრძელვადიანი აქტივების რეალიზაციიდან მიღებული ფულადი სახსრები,

გ) სხვა საწარმოების საკუთარი კაპიტალის ან სასესხო ინსტრუმენტებისა და ერთობლივი საქმიანობის წილის შესაძენად გადახდილი ფულადი სახსრები (იმ გადახდილი თანხების გარდა, როდესაც შეძენილი ინსტრუმენტები ითვლება ფულადი სახსრების ეკვივალენტებად ან შეძენილია კომერციული და სავაჭრო მიზნით),

დ) სხვა საწარმოების საკუთარი კაპიტალის, ან სასესხო ინსტრუმენტებისა და ერთობლივი საქმიანობის წილის რეალიზაციიდან მიღებული ფულადი სახსრები (იმ მიღებული თანხების გარდა, როდესაც გაყიდული ინსტრუმენტები ითვლება ფულადი სახსრების ეკვივალენტებად ან შეძენილი იყო კომერციული და სავაჭრო მიზნით),

ე) სხვა პირებზე ავანსებად და სესხებად გაცემული ფულადი სახსრები (იმ სესხებისა და ავანსების გარდა, რომლებიც გაცემულია საფინანსო დაწესებულებების მიერ),

ვ) სხვა პირებზე გაცემული ავანსებისა და სესხების დასაფარად მიღებული ფულადი სახსრები (იმ სესხებისა და ავანსების გარდა, რომლებიც მიიღეს საფინანსო დაწესებულებებმა),

ზ) ფიუჩერსული, ფორვარდული, საოფციო და სვოპ კონტრაქტებით გადახდილი ფულადი სახსრები, იმ შემთხვევების გარდა, როდესაც კონტრაქტები შეძენილია კომერციული და სავაჭრო მიზნით, ან ანგარიშსწორება კლასიფიცირებულია, როგორც საფინანსო საქმიანობა,

თ) ფიუჩერსული, ფორვარდული, საოფციო და სვოპ კონტრაქტებით მიღებული ფულადი სახსრები, იმ შემთხვევების გარდა, როდესაც კონტრაქტები შეძენილია კომერციული და სავაჭრო

მიზნით ან ანგარიშსწორება კლასიფიცირებულია, როგორც საფინანსო საქმიანობა.

3. საფინანსო საქმიანობის ფულადი ნაკადების ჯგუფში აისახება ფულადი სახსრები, რომელიც დაკავშირებულია საწარმოს პარტნიორობისა და კრედიტორებისაგან სახსრების მოზიდვასა და მათთვის თანხების გადახდასთან. მათი ცალკე გამოყოფა მნიშვნელოვანია, რადგან ის სასარგებლოა სამომავლო ფულადი სახსრების ნაკადების მიმართ საწარმოს კაპიტალის მომწოდებლის შესაძლო პრეტენზიების შესაფასებლად.

საფინანსო საქმიანობის ფულადი ნაკადების ჯგუფში აისახება:

ა) აქციებისა და საკუთარი კაპიტალის სხვა ინსტრუმენტების გამოშვების შედეგად მიღებული ფულადი სახსრები,

ბ) მესაკუთრეთათვის გადახდილი ფულადი სახსრები აქციების შეძენის ან გაუქმების მიზნით.

გ) სავალო ფასიანი ქაღალდების, სესხების, თამასუქების, ობლიგაციების, გირაოებისა და სხვა მოკლევადიანი ან გრძელვადიანი სესხების გამოშვების შედეგად მიღებული ფულადი სახსრები,

დ) სესხების დასაფარად გადახდილი ფულადი სახსრები,

ე) მოიჯარის მიერ ფინანსური იჯარის ვალდებულებების შესამცირებლად გადახდილი ფულადი სახსრები.

ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშების წარდგენის მეთოდები დადგენილია ბასს 7-ის მე-15 პუნქტით. კერძოდ:

ა) **პირდაპირი მეთოდით**, რომელშიც ნაჩვენებია ფულადი სახსრების შემოსავლისა და გასავლის მთლიანი ნაკადები ძირითადი კატეგორიების მიხედვით,

ბ) **არაპირდაპირი მეთოდით**, რომლის მიხედვითაც **წმინდა მოგება, ან ზარალი კორექტირდება** არაფულადი ოპერაციების შედეგებით, წარსული ან მომავალი პერიოდის საოპერაციო შემოსავლებისა და გადახდების გადავადების, ან დარიცხვის გათვალისწინებით. აგრეთვე იმ შემოსავლებისა და ხარჯების გათვალისწინებით, რომლებიც დაკავშირებულია საინვესტიციო, ან საფინანსო საქმიანობის ფულადი სახსრების ნაკადებთან.

საინვესტიციო ან საფინანსო საქმიანობის ფულადი სახსრების ნაკადებთან დაკავშირებით, სტანდარტით დაშვებულია მხო-

ლოდ ერთი ნორმა, რომელიც ითვალისწინებს საინვესტიციო ან საფინანსო საქმიანობის ფულადი ნაკადების ასახვას შემოსავლები-სა და გასავლების კატეგორიების მიხედვით (ბასს-7, პუნქტი 21).

უცხოური ვალუტით შესრულებულ სამეურნეო ოპერაციებ-თან დაკავშირებული ფულადი სახსრების ნაკადები წარდგენილ უნდა იქნას საწარმოს საანგარიშგებო ვალუტით (ლარით). გადასა-ანგარიშებლად გამოყენებულ უნდა იქნას ფულადი სახსრების მოძ-რაობის დღისათვის საანგარიშგებო ვალუტასა და უცხოურ ვალუ-ტას შორის არსებული გასაცვლელი სავალუტო კურსი (ბასს 7, პუნქტი 25).

ბასს-ით რეკომენდებულია საწარმოებმა ფულადი სახსრების ნაკადების ანგარიშგება შეადგინონ **პირდაპირი მეთოდით**. ამ მეთო-დით ანგარიშგების შედგენისათვის შეიძლება ორი მიდგომის გამო-ყენება, კერძოდ:

პირველი მიდგომის პროცესში ფულადი ნაკადების დაშლას აწარმოებენ მათი კატეგორიების მიხედვით და კატეგორიების კლა-სიფიკაციას საქმიანობათა კომპონენტებად (თანხის მიღება მყიდვე-ლებისაგან, თანხის გადახდა მომწოდებლებისათვის და თანამშრომ-ლებზე).

მეორე მიდგომა ითვალისწინებს ფულადი სახსრების მოძრა-ობის ანგარიშგების შედგენას ბალანსის, მოგება და ზარალის შე-სახებ ანგარიშგებისა და სხვა დამატებითი ინფორმაციის საფუძ-ველზე.

ა) ქვემოთ განხილულია ს/საზოგადოების ფულადი სახსრე-ბის მოძრაობის ანგარიშგების ელემენტები პირდაპირი მეთოდით.

ფრაგმენტი სააქციო საზოგადოება „AJN“
ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგებიდან
2006 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით
(პირდაპირი მეთოდით)

ფულადი სახსრების ნაკადები

საოპერაციო საქმიანობიდან

კლიენტებისაგან მიღებული ფულადი სახსრები

მომწოდებლებზე გადახდილი ფულადი სახსრები

2000 წ.

186.690

(49.180)

თანამშრომლებზე გაცემული ფულადი სახსრები	(33.640)
სხვა საოპერაციო საქმიანობიდან	
მიღებული ფულადი სახსრები	17.200
სხვა საოპერაციო ხარჯებისათვის	
გადახდილი ფულადი სახსრები	(7.985)
დანარჩენ გადასახადებში	
გადახდილი ფულადი სახსრები	(6.531)
სადილინგო ფასიანი ქაღალდების შესაძენად	
გადახდილი ფულადი სახსრები	(18.000)
საოპერაციო საქმიანობიდან შემოსული თანხები	88.554
გადახდილი პროცენტები	(3.542)
გადახდილი მოგების გადასახადი	(13.780)
ფულადი სახსრების ნაკადები	
განსაკუთრებულ მუხლამდე	71.232
მიწისძვრით მიყენებული ზარალი	(2240)
წმინდა ფულადი სახსრები	
საოპერაციო საქმიანობიდან	68.992.
ფულადი სახსრების ნაკადები	
საინვესტიციო საქმიანობიდან	
გრძელვადიანი ინვესტიციების შეძენა	(9.000)
ძირითადი საშუალებების შეძენა	(57.580)
ძირითადი საშუალებების გაყიდვით	
მიღებული სარგებელი	24.600
მიღებული პროცენტები	535
მიღებული დივიდენდები	1.300
საინვესტიციო საქმიანობისათვის	
გამოყენებული წმინდა ფულადი სახსრები	(40145).

ფულადი სახსრების ნაკადები

საფინანსო საქმიანობიდან

შემოსულობანი აქციათა ემისიის შედეგად	12.540
გრძელვადიანი სესხების გადახდა	(10.000)
შემოსულობანი მოკლევადიანი სესხებიდან	10.600
გადახდილი დივიდენდები	(12.259)
საფინანსო საქმიანობისათვის	

გამოყენებული წმინდა ფულადი სახსრები	881.
ფულადი სახსრებისა და მათი	
ეკვივალენტების წმინდა ზრდა $(68.992 + (40145) + 881)$	29.728.
ფულადი სახსრები და მათი	
ეკვივალენტები საანგარიშგებო	
პერიოდის დასაწყისისათვის (ბალანსის მუხლი)	69 700
ფულადი სახსრები და მათი	
ეკვივალენტები საანგარიშგებო	
პერიოდის ბოლოსათვის (ბალანსის მუხლი)	99.428

ბ. განვიხილოთ ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგების წარდგენა არაპირდაპირი მეთოდით

არაპირდაპირი მეთოდით საოპერაციო საქმიანობასთან დაკავშირებული წმინდა ფულადი სახსრების მოძრაობა განისაზღვრება წმინდა მოგებისა და ზარალის კორექტირებით, შემდეგი მუხლების საფუძველზე (ბასს. 7, პუნქტი 20)

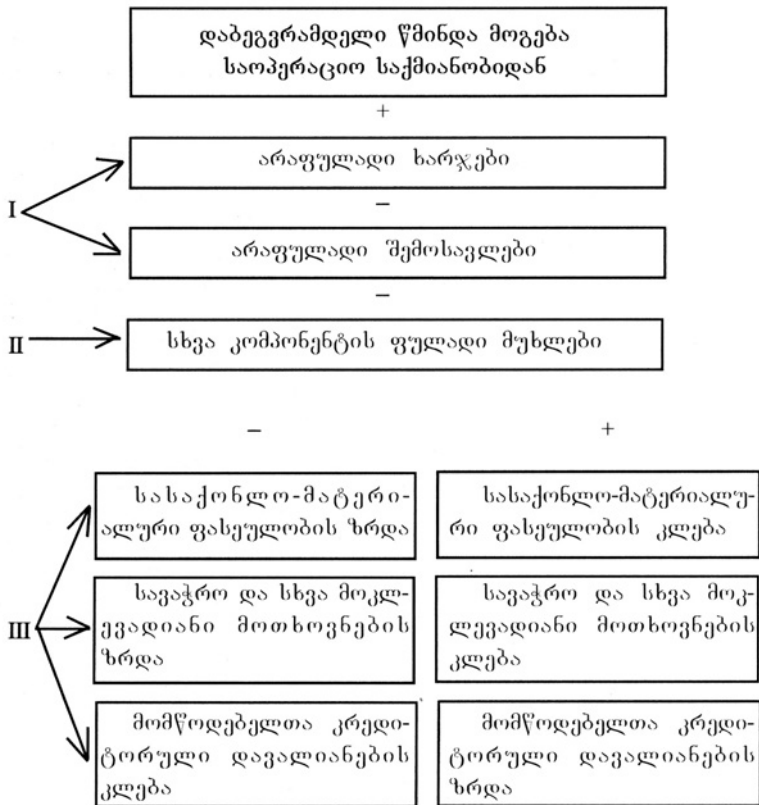
- ა) საანგარიშგებო პერიოდში სასაქონლო-მატერიალურ ფასეულობასა და საოპერაციო მოთხოვნებსა და გადასახდელებში მომხდარი ცვლილებები;
- ბ) არაფულადი მუხლები, როგორიცაა: ცვეთა, ანარიცხები, გადავადებული გადასახადები, უცხოურ ვალუტასთან დაკავშირებული სამეურნეო ოპერაციებიდან მიღებული არა რეალიზებული შემოსავლები და დანაკარგები, მეკავშირე საწარმოებს შორის გაუნაწილებელი მოგება, უმცირესობის წილი;
- გ) სხვა მუხლები, რომლებიც გვიჩვენებს საინვესტიციო და საფინანსო საქმიანობასთან დაკავშირებულ ფულადი სახსრების ნაკადებს. (იხილეთ სქემა 3.4.).

ასეთი მაკორექტირებელი მოქმედების შედეგად დგინდება საოპერაციო საქმიანობიდან შემოსული ფულადი სახსრების ოდენობა. იგი პირდაპირი მეთოდით შედგენილი ანგარიშგების პირველი კომპონენტის პირველი ნაწილის ტოლია. ამდენად, არაპირდაპირი მეთოდით ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგების შესაღვენად აუცილებელი პროცედურები, პირდაპირი მეთოდის დროს გამოყენებული პროცედურების იდენტურია.

არაპირდაპირი მეთოდით შედგენილი ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშების ნიშუში (იხ. ქვემოთ ფრაგმენტი ანგარიშგებიდან).

არაპირდაპირი მეთოდით ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშების შესადგენად, ვისარგებლოთ მონაცემებით, რომლებიც მოტანილია სააქციო საზოგადოების ქვემოთ მოყვანილ ანგარიშგებაში.

1. **დაბეგვრამდელი წმინდა მოგებ.** დაბეგვრამდელი წმინდა მოგების შესახებ ინფორმაციას ვიღებთ მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებიდან. იგი შეადგენს – 45.665 ლარს;
2. **კორექტირება არაფულადი მუხლებით** მოცემულობის თანახმად, არაფულადი მუხლების სახით უნდა გაკორექტირდეს ღარიცხული ცვეთა. შესწორებას ექვემდებარება აგრეთვე საპროცენტო ხარჯი, რადგანაც იგი ბასს 7-ის მოთხოვნის (პუნქტი 31) მიხედვით განცალკევებით უნდა იყოს ასახული.
კორექტირების მიზნით წმინდა მოგებას ემატება ცვეთის ხარჯი 17.300 ლარი და პროცენტის ხარჯი – 4.560 ლარი;
3. **კორექტირება ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშების სხვა კომპონენტების მუხლებით** – მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში შეტანილია ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან მიღებული სარგებელი, მიღებული პროცენტები და მიღებული დივიდენდები, რომლებიც ბასს-ის შესაბამისად, საინვესტიციო საქმიანობიდან მიღებულ ფულად ნაკადებს წარმოადგენს. ამიტომ, კორექტირების მიზნით, **წმინდა მოგებას** უნდა გამოაკლდეს ძირითადი საშუალებების გაყიდვიდან მიღებული სარგებელი – 4.600 ლარი, პროცენტის სახით მიღებული შემოსავალი – 860 ლარი და დივიდენდის სახით მიღებული შემოსავალი – 1.500 ლარი;

სქემა 3.4. წმინდა მოგების (ზარალის) კორექტირება

4. კორექტირება მიმდინარე აქტივებში მომხდარი ცვლილებით – კორექტირებისათვის გათვალისწინებული უნდა იქნეს ის საბალანსო მუხლები, რომელთა ცვლილება დაკავშირებული იყო საოპერაციო საქმიანობასთან. ბალანსისა და შესაბამისი დანართის მიხედვით, საანგარიშგებო პერიოდში **სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობის** ღირებულება გაზრდილია 13.365 ლარით. იგი უნდა გამოაკლდეს წმინდა მოგებას. მოთხოვნები (დებიტორული დავალიანება) შემცირებულია 1.705 ლარით. იგი უნდა

მიემატოს წმინდა მოგებას. წმინდა მოგებას ასევე უნდა მიემატოს ავანსების 1.000 ლარით შემცირება. სულ 2705 ლარი. ვინაიდან მოკლევადიანი ინვესტიციები განხილული გვაქვს როგორც სადილინგო, მათ მიმართ ვრცელდება მარაგისათვის დადგენილი ნორმა და, შესაბამისად, ნაშთში მომხდარი ცვლილებები – წმინდა მოგებას უნდა გამოაკლდეს ინვესტიციების 3.800 ლარით ზრდა;

5. **კორექტირება სავაჭრო და სხვა ვალდებულებებში მომხდარი ცვლილებით** – წმინდა მოგებას დაემატება მოწოდებიდან და მომსახურებიდან წარმოქმნილი ვალდებულებების ნაშთის ზრდა 35.320 ლარით, გადასახდელი ხელოვნების ნაშთის ზრდა – 1.220 ლარით, დანარჩენი გადასახადების ნაშთის ზრდა – 6.309 ლარით და გამოაკლდება მიღებული ავანსების ნაშთის შემცირება 400 ლარით. ანუ ნეტო მაკორექტირებელი თანხა შეადგენს **42.449** ლარს.

მაკორექტირებელ გაანგარიშებათა საფუძველზე მიღებული ინფორმაციის ბაზაზე შედგენილი ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგება შემდგენიარად შეიძლება წარმოვადგინოთ:

ფრაგმენტი სააქციო საზოგადოება AJNIN
 ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგებიდან¹
 2000 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით
 (არაპირდაპირი მეთოდით)

ფულადი სახსრების ნაკადები

საოპერაციო საქმიანობიდან

წმინდა მოგება დაბეგვრამდე და	
განსაკუთრებულ მუხლამდე	45.665
შესწორებები შემდეგი მუხლებისათვის:	
ცვეთა	17.300
საპროცენტო ხარჯები	4.560
შემოსავალი ინვესტიციებიდან (დივიდენდები)	(1.500)

¹ ფრაგმენტი აღებულია რ. ძამაძის სახელმძღვანელოდან. იხ. „ფინანსური აღრიცხვა და ანგარიშგება“, ბაფ-ი, თბ., 2000. გვ. 503-509.

შემოსავალი პროცენტებიდან	(860)
სარგებელი ძირითადი	
საშუალებების გაყიდვიდან	(4.600)
მოგება საოპერაციო საქმიანობიდან	
საბრუნავ კაპიტალში ცვლილებამდე	60.565
მყიდველთა და სხვა დებიტორების	
დავალიანებების შემცირება	2.705
სასაქონლო-მატერიალური	
ფასეულობის მატება	(13.365)
ინვესტიციების მატება	(3.800)
მომწოდებელთა კრედიტორული	
დავალიანების მატება	42.449
საოპერაციო საქმიანობიდან	
შემოსული ფულადი სახსრები	88.554
გადახდილი პროცენტები	(3.542)
გადახდილი მოგების გადასახადი	(13.780)
ფულადის ახსრების ნაკადები	
განსაკუთრებულ მუხლამდე	71.232
მიწისძვრით მიყენებული ზარალი	(2.240)
<i>წმინდა ფულადი სახსრების</i>	
<i>საოპერაციო საქმიანობიდან</i>	68.992
ფულადი სახსრების ნაკადები	
საინვესტიციო საქმიანობიდან	
გრძელვადიანი ინვესტიციების შეძენა	(9.000)
ძირითადი საშუალებების შეძენა	(57.580)
ძირითადი საშუალებების გაყიდვით	
მიღებული სარგებელი	24.600
მიღებული პროცენტები	535
მიღებული დივიდენდები	1.300
საინვესტიციო საქმიანობისათვის	
გამოყენებული წმინდა ფულადი სახსრები	(40.145)
ფულადი სახსრების ნაკადები	
საფინანსო საქმიანობიდან	
შემოსულობანი აქციათა ემისიის შედეგად	12.540
გრძელვადიანი სესხების გადახდა	(10.000)

შემოსულობანი მოკლევადიანი სესხებიდან	10.600
გადახდილი დივიდენდები	(12.259)
საფინანსო საქმიანობისათვის გამოყენებული წმინდა ფულადი სახსრები	881
ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების წმინდა ზრდა (99428-69700)	29.728
ფულადი სახსრები და მათი ეკვივალენტები საანგარიშგებო პერიოდის დასაწყისისათვის (ბალანსის მუხლი)	69.700
ფულადი სახსრები და მათი ეკვივალენტები საანგარიშგებო პერიოდის ბოლოსათვის (ბალანსის მუხლი)	99.428

ამრიგად, ანგარიშგება ფულადი სახსრების მოძრაობის შესახებ ინფორმაციის შესაბამის მომხმარებლებს აძლევს შესაძლებლობას შეაფასონ საწარმოს ფინანსური მდგარდობის გადახდის უნარობის მაჩვენებლები.

3.4. ანგარიშგება საკუთარ კაპიტალში ცვლილებების შესახებ

საკუთარი კაპიტალის ცვლილების შესახებ ანგარიშგება წარმოადგენს ფინანსური ანგარიშგების ცალკე კომპონენტს და მისი ინფორმაცია მნიშვნელოვანია განსაკუთრებით საწარმოს მესაკუთრეებისათვის. მასში ასახული ინფორმაცია საშუალებას იძლევა გაანალიზდეს კაპიტალის ცვლილებაზე მოქმედი ფაქტორები. კერძოდ: ა) საკუთარ კაპიტალს ზრდის ფაქტორები (საერთო წმინდა ფინანსური მოგება და პარტნიორის დამატებითი შენატანები) და ბ) შემცირების (საერთო წმინდა ფინანსური ზარალი და პარტნიორის მიერ საწესდებო კაპიტალის შემცირება და დივიდენდის მიღება) ფაქტორები.

საკუთარ კაპიტალში ცვლილების შესახებ ანგარიშგების შინაარსი განსაზღვრულია ბასს 1-ით (პუნქტი 86), რომელშიც ასახული იქნება:

ა) მოცემული საანგარიშგებო პერიოდის წმინდა მოგება ან ზარალი,

ბ) შემოსავლებისა და ხარჯების, შემოსულობების ან ზარალის თითოეული მუხლი, რომელთა აღიარება, სხვა სტანდარტების (ბასს. 8, 16,25) თანახმად, ზდება პირდაპირ საკუთარ კაპიტალში და ამ მუხლების საერთო ჯამი,

გ) სააღრიცხვო პოლიტიკაში მომხდარი ცვლილებების შედეგები და არსებითი შეცდომების კორექტირება ბასს 8-ის საბაზისო მეთოდის შესაბამისად,

დ) მესაკუთრებთან და მათთვის კაპიტალის განაწილებასთან დაკავშირებული ოპერაციები,

ე) საანგარიშგებო პერიოდის დასაწყისისა და ბალანსის შედგენის თარიღისათვის აკუმულირებული მოგება-ზარალის ნაშთი და მისი ცვლილება საანგარიშგებო პერიოდის განმავლობაში,

ვ) შედარება თითოეული კლასის სააქციო კაპიტალის საბალანსო თანხას, საემისიო შემოსავალსა და თითოეული სახის რეზერვს შორის, საანგარიშგებო პერიოდის დასაწყისისა და დასასრულისათვის, თითოეული ცვლილების ცალ-ცალკე გახსნით.

საკუთარ კაპიტალში ცვლილების შესახებ ინფორმაციის წარდგენა შესაძლებელია **ორი ვარიანტით**. პირველი ანუ საბაზისო ვარიანტი ითვალისწინებს სტანდარტით დადგენილი ყველა ინფორმაციის წარდგენას ანგარიშგების ერთიანი ფორმატის გამოყენებით. მეორე ანუ **ალტერნატიული ვარიანტის** საფუძველია ანგარიშგებისათვის სტანდარტით დაშვებული შესაძლებლობა, რომ ბასს 1-ის 8რ-ე პუნქტის (დ) – (ვ) ქვეპუნქტებით მოთხოვნილი ინფორმაცია ასახოს ახსნა-განმარტებით შენიშვნებში.

საკუთარ კაპიტალში ცვლილების ანგარიშგების შედგენის საფუძველია საკუთარ კაპიტალში შემავალი მუხლების შესაბამისი ანგარიშებიდან აღებული სათანადო ინფორმაცია და მოგებისა და ზარალის შესახებ ანგარიშგება.

განვიხილოთ საკუთარი კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშგება
ა) საბაზისო და ბ) ალტერნატიული ვარიანტების გამოყენებით.

ა) საბაზისო ვარიანტი: დავუშვათ, სააქციო საზოგადოება “გამა“-ს 2000 წლის საკუთარი კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშგების შესაღებნად გვაქვს შემდეგი საწყისი ინფორმაცია.¹

1. საკუთარი კაპიტალის ნაშთი 1998 წლის 31 დეკემბრისათვის:

მუხლების დასახელება	თანხა (ლარი)
ა) სააქციო კაპიტალი	250.000
ბ) საემისიო კაპიტალი	17.200
გ) გადაფასების რეზერვი	27.800
დ) აკუმულირებული მოგება	30.500
სულ	325.500

2. ძირითადი საშუალებებისა და ინვესტიციების გადაფასების შედეგი, რომელიც ასახულია გადაფასების რეზერვის ანგარიშზე:

შინაარსი 1999 წ.	2000 წ.
(ლარი)	(ლარი)
ძირითადი საშუალებების გადაფასებით მიღებული ნამეტი (დანაკლისი)	(7.200) 10.900
ინვესტიციების გადაფასებით მიღებული ნამეტი (დანაკლისი)	(3.500) 800

3. აქციების გამოშვებით მიღებული კაპიტალის ზრდა:

შინაარსი 1999წ.	2000 წ.
(ლარი)	(ლარი)
გამოშვებული აქციები ნომინალური ღირებულებით	50.000 60.000
საემისიო კაპიტალი	4.700 5.200

¹ გამოყენებულია მასალები სახელმძღვანელოდან – იხ. რ. ძამაძია “ფინანსური აღრიცხვა და ანგარიშგება“, ბაფი, თბ., 2002, გვ. 515-519.

4. გაცემული დივიდენდები: 1999 წ. 25.000 ლარი; 2000 წ. 35.500 ლარი;

5. წმინდა მოგება მოგებისა და ზარალის ანგარიშგების მიხედვით: 1999 წ. 38.300 ლარი; 2000 წ. 40.800 ლარი;

6. სააქციო საზოგადოება 2000 წლამდე ახდენდა გადახდილი პროცენტების კაპიტალიზაციას იმ სესხთან დაკავშირებით, რომელიც აღებული იყო ახალი საწარმოო შენობის ასაგებად. მშენებლობა მიმდინარეობს მეოთხე წელია. იგი ექსპლუატაციაში შევა 2002 წლის დასაწყისში. მშენებლობისათვის აღებულ სესხზე დარიცხულია შემდეგი ოდენობის პროცენტი:

ა) 1999 წლამდე 7.800 ლარი (კაპიტალიზებულია);

ბ) 1999 წელს 6.500 ლარი (კაპიტალიზებულია);

გ) 2000 წელს 8.000 ლარი (აღიარებულია ზარჯად).

სააქციო საზოგადოებამ გადაწყვიტა შეცვალოს სააღრიცხვო პოლიტიკა საპროცენტო ზარჯთან დაკავშირებით და აირჩია მისი ასახვის **საბაზისო მეთოდი** (ე.ი. აღიარებს მათ ზარჯად). ამასთან, ირჩევს სააღრიცხვო პოლიტიკის ცვლილების ასახვის საბაზისო მეთოდს და სააღრიცხვო პოლიტიკის ცვლილების შედეგს ასახავს საკუთარ კაპიტალში (მოგების გადასახადის ნორმა ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში უცვლელია და შეადგენს 20%-ს).

მოცემულ შემთხვევაში, ბასს 8-ის მოთხოვნებიდან გამომდინარე, აუცილებელია **შესადარისობის** შენარჩუნება და შესაბამისად **აკუმულირებული მოგების საწყისი ნაშთის კორექტირება**. კორექტირება უნდა მოხდეს კაპიტალიზებული პროცენტის ნაწილში. ამასთან, მაკორექტირებელ თანხად აღებულ უნდა იქნეს არა მთლიანად კაპიტალიზებული პროცენტი, არამედ **იგი უნდა შემცირდეს მოგების გადასახადის თანხით**. ეს ლოგიკურია, რადგან თავის დროზე პროცენტი ზარჯად რომ ყოფილიყო აღიარებული, იგი შეამცირებდა დაბეგვრამდელ მოგებას დარიცხული პროცენტის თანხით და დაბეგვრამდელი მოგება ნაკლები იქნებოდა, ვიდრე სინამდვილეში დაიბეგრა. აღნიშნული ნათლად გამოჩნდება ჩვენი მაგალითიდანაც, თუ ვივარაუდებთ, რომ 1999 წლის წმინდა მოგებაზე გავლენა არ მოუხდენია განსაკუთრებულ მოვლენებს. ე.ი. თუ მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში არ ფიგურირებდა განსაკუთრებული მუხლი, მაშინ 20%-იანი მოგების ნორმის პირობებში

1999 წლის მოგება დაბეგვრამდე იქნებოდა 47.875 (38.300*100/80) ლარი. ამავე წელს დარიცხული პროცენტი ხარჯად რომ გველიარებინა, მოგება დაბეგვრამდე იქნებოდა 41.375 (47.875-6.500) ლარი, ხოლო წმინდა მოგება კი – 33.100 (41.375-8.2750) ლარი. ეს იგივეა, რაც მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებით განსაზღვრულ წმინდა მოგებას (38.300) გამოკლებული 1999 წლის კაპიტალიზებული პროცენტი მოგების გადასახადის გარეშე (6.500-1.300=5.200).

აღნიშნულიდან გამომდინარე, 1999 წლის დასაწყისისათვის აკუმულირებული მოგების საწყისი ნაშთის მაკორექტირებელი თანხა იქნება 6.240 (7.800-ს გამოკლებული მისი 20% ანუ 1.560) ლარი, ხოლო 1999 წლის წმინდა მოგება აისახება 33.100 ლარის ოდენობით. შესაბამისად, საბაზისო ვარიანტით შედგენილი კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშგება შემდეგ სახეს მიიღებს (ცხ. 3.3.):

სააქციო საზოგადოება “ომეგა“
საკუთარ კაპიტალში ცვლილებების ანგარიშგება
 2000 წლის 31 დეკემბერს დასრულებული წლისათვის
 ცხრილი 3.3.

1998 წლის 31 დეკემბრის					
ნაშთი	250.000	17.200	27.800	30.500	325.500.
ცვლილებები სააღრიცხვო					
პოლიტიკაში		(6.240)		(6.240)	
ახალი ნაშთი ცვლილებების					
შემდეგ	250.000	17.200	27.800	24.260	319.260
ქონების გადაფასებით					
მიღებული დანაკლისი		(7.200)		(7.200)	
ინვესტიციების გადაფასებით					
მიღებული დანაკლისი		(3.500)		(3.500)	
მოგებისა და ზარალის					
ანგარიშგებაში აუდიარებული					
წმინდა შემოსულობა და					
ზარალი		(10.700)		(10.700)	
მოცემული პერიოდის					

წმინდა მოგება	33.100		3.100	
დღივდენდები	(25.000)		(25.000)	
სააქციო კაპიტალის გამოშვება	50.000	4.700	54.700	
1999 წლის 31 დეკემბრის ნაშთი	300.000	21.900	17.100	32.360 371.360
ქონების გადაფასებით მიღებული ნამეტი	10.900		10.900	
ინვესტიციების გადაფასებით მიღებული ნამეტი	800		800	
მოგება და ზარალის ანგარიშგებაში აუდიარებული წმინდა შემოსულობა და ზარალი	11.700		11.700	
საანგარიშგებო პერიოდის წმინდა მოგება	40.800		40.800	
დღივდენდები	(35.500)		(35.500)	
სააქციო კაპიტ. გამოშვება	60.000	5.200	65.200	
2000 წლის 31 დეკემბრის ნაშთი	360.000	27100	28.800	37.660 453.560

ბ) ალტერნატიული ვარიანტი: ალტერნატიულად ანგარიშგება შეიძლება წარმოვადგინოთ შემდეგი სახით:

სააქციო საზოგადოება “ომეგა“				
აღიარებული შემოსულობისა და დანაკარგების ანგარიშგება 2000 წლის 31 დეკემბერს დასრულებული წლისათვის				
			(ლარებში)	
		2000	1999	
ნამეტი/(დანაკლისი) ქონების გადაფასებიდან			10.900 (7.200)	
ნამეტი / (დანაკლისი) ინვესტიციების გადაფასებიდან		800	(3.500)	
მოგება და ზარალის ანგარიშგებაში				

აუღიარებელი წმინდა შემოსულობა
და ზარალი

11.700
(10.700)

საანგარიშგებო პერიოდის

წმინდა მოგება

40.800 33.100

სულ აღიარებული წმინდა შემოსულობა

და დანაკარგი

52.500
22.400

სააღრიცხვო პოლიტიკის ცვლილებით
გამოწვეული შედეგი

(6.240)

კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშგების მიმართ ბასს 1–ით დადგენილი მოთხოვნების გათვალისწინებით, აუცილებელია ფინანსური ანგარიშგების ახსნა-განმარტებით შენიშვნებში მოტანილ იქნეს კაპიტალის რეზერვისა და აკუმულირებული მოგების საწყისი და საბოლოო ნაშთების შედარება. იგი შემდეგი სახით შეიძლება იყოს წარდგენილი:

საკუთარი კაპიტალის შესადარისი მონაცემები

დასახელება	2000 წ. (ლარი)	1999 წ. (ლარი)
სააქციო კაპიტალი*	360.000	300.000
საემისიო კაპიტალი	27100	21900
გადაფასების რეზერვი	28.800	17.100
აკუმულირებული მოგება	37.660	32.360
სულ კაპიტალი	453560	371360

3.5. ფინანსური ანგარიშგების ახსნა – განმარტებითი შენიშვნები

ცნობილია, რომ ბალანსში, მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებასა და ფულადი სახსრების მოძრაობის შესახებ ანგარიშგებაში ასახული ინფორმაცია ზოგჯერ სრულად ვერ უზრუნველყოფს სა-

* სააქციო კაპიტალი წარმოდგენილი უნდა იყოს აქციების კლასების მიხედვით.

მართლიანი წარდგენის პრინციპების მოთხოვნებს და საკმარისი არ არის საწარმოს შესახებ შედარებით სრული ინფორმაციის მისაღებად. ამიტომ საწარმო ვალდებულია ფინანსური ანგარიშგების **სხვა კომპონენტების მსგავსად**, სისტემატურად მოამზადოს ფინანსური ანგარიშგების ახსნა-განმარტებითი შენიშვნები.

ბასს 1-ის შესაბამისად (პუნქტი 91), საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების ახსნა-განმარტებითი შენიშვნებში უნდა აისახოს შემდეგი ინფორმაცია:

მოგება-ზარალზე მიკუთვნებული გაუფასურება	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)
მოგება-ზარალზე მიკუთვნებული გაუფასურების უკუგატარება	X	X	X	X	X
გასვლა (გაყიდვა, გადაცემა)	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)
ნაშთი წლის ბოლოს	X	X	X	X	X
ცვეთა					
ნაშთი წლის დასაწყისში	X	X	X	X	X
დარიცხვა წლის განმავლობაში გასვლა (გაყიდვა, გადაცემა)	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)
ნაშთი წლის ბოლოს	X	X	X	X	X
საბალანსო ღირებულება					
წლის დასაწყისში	X	X	X	X	X
წლის ბოლოს	X	X	X	X	X

ცხრილში 3.4. ჩაწერილი სათანადო ინფორმაცია უზრუნველყოფს ძირითადი საშუალებების ჯგუფების მიხედვით მათ ღირებულებასა და აკუმულირებულ ცვეთაში წლის განმავლობაში მომხდარი ცვლილებების გაცნობას.

ფინანსური ანგარიშგების ახსნა-განმარტებითი შენიშვნები მზადდება და წარედგინება იმ მიზნით, რომ **ინფორმაციის გახსნით დაეხმაროს მომხმარებელს** ანგარიშგებით წარდგენილი ინფორმაციის უკეთ გაგებაში და შეუქმნას წინაპირობა სხვა საწარმოთა ანალოგიური ანგარიშგებისათვის შესადარებლად.

- ა) ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისათვის არსებული საბაზისო ინფორმაცია და მნიშვნელოვანი სამეურნეო ოპერაციებისა და მოვლენების ასახვისთვის შერჩეული და გამოყენებული შესაბამისი **სააღრიცხვო პოლიტიკა**;
- ბ) ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნებით გათვალისწინებული ახსნა-განმარტებითი ინფორმაცია, რომელიც წარდგენილი არ არის უშუალოდ ფინანსურ ანგარიშგებაში;
- გ) დამატებითი ინფორმაცია, რომელიც ასახული არ არის უშუალოდ ფინანსურ ანგარიშგებაში, მაგრამ აუცილებელია საწარმოს შესახებ ინფორმაციის **სამართლიანი წარდგენისათვის**.

ფინანსური ანგარიშგების ამ კომპონენტში **ბასს 1-ის მიხედვით (პუნქტი 94), აუცილებელია შემდეგი ახსნა-განმარტების ასახვა:**

- ა) იმის აღნიშვნა, რომ ანგარიშგება **მომზადებულია ბუღალტრული აღრიცხვის** საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად;
- ბ) შეფასების საფუძვლები და გამოყენებული **სააღრიცხვო პოლიტიკა**;
- გ) დამატებითი დამამტკიცებელი ინფორმაცია უშუალოდ ფინანსურ ანგარიშგებაში წარმოდგენილი მუხლებისათვის ისეთივე თანამიმდევრობით, როგორც მოცემულია ფინანსური ანგარიშგების თითოეული მუხლი და თითოეული ფინანსური ანგარიშგება;
- დ) სხვა ახსნა-განმარტებები რომლებიც მოიცავს:

I) გაუთვალისწინებელ მოვლენებს, ვალდებულებს, რომლებიც ექვემდებარება შესრულებას და სხვა სახის ფინანსური შინაარსის ახსნა-განმარტებებს,

II) არაფინანსური შინაარსის ახსნა-განმარტებებს.

როგორც უკვე აღინიშნა, ბასს განსაკუთრებულ ყურადღებას ანიჭებს შეფასების მეთოდებისა და სააღრიცხვო პოლიტიკის გახსნას ახსნა-განმარტებით შენიშვნებში. მათი გახსნა აუცილებელია იმიტომ, რომ სტანდარტებით **დაშვებულია შეფასებისა და ფინანსურ ანგარიშგებაში ასახვის ალტერნატიული მეთოდები**. ამასთან,

სტანდარტები არ ზღუდავს ისეთი სააღრიცხვო პოლიტიკის შერჩევასა და გამოყენებას, რომელიც სტანდარტებში არ არის განხილული, მაგრამ კონკრეტულ გარემოებაში მისი გამოყენება შესაძლებლობას იძლევა უფრო ზუსტად აისახოს საწარმოს საქმიანობის შედეგები და ფინანსური მდგომარეობა. შესაბამისად, **უშეცდომო გადაწყვეტილების** მისაღებად, ინფორმაციის მომხმარებელი ინფორმირებული უნდა იყოს იმის თაობაზე, თუ რამდენად შეესაბამება წარდგენილი ფინანსური ანგარიშგება ბასს-ით დადგენილ მოთხოვნებს და ანგარიშგების კონკრეტული მუხლის შეფასებისა და წარდგენისათვის რომელი სააღრიცხვო პოლიტიკა იყო გამოყენებული.

ახსნა-განმარტება კეთდება თავისუფალი ფორმით. იგი შესაძლოა წარმოდგენილი იყოს ტექსტის, ან ცხრილის სახით. მაგალითად, ძირითადი საშუალებების საწყისი და საბოლოო საბალანსო ღირებულების შესაბამისობის გასახსენლად საწარმომ შეიძლება ახსნა-განმარტება შემდეგი ფორმით წარმოადგინოს:

ცხრილი 3.4

ცვლილება ძირითად საშუალებებში

(ათასი ლარი)

	მიწა და შენობები	მანქანა-დანადგარები	სატრანსპორტო საშუალებები	აქტივები და მოვლა	შუქ
ღირებულება					
ნაშთი წლის დასაწყისში	X	X	X	X	X
შემოსვლა	X	X	X	X	X
შეძენა საქმიანობის გაერთიანებით	X	X	X	X	X
ღირებულების გადაფასება; აფასება	X	X	X	X	X
ჩამოფასება	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)
კაპიტალზე მიკუთვნებული გაუფასურება	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)

კაპიტალზე მიკუთვნებული გაუფასურების უკუგატარება	X	X	X	X	X
მოგება-ზარალზე მიკუთვნებული გაუფასურება	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)
მოგება-ზარალზე მიკუთვნებული გაუფასურების უკუგატარება	X	X	X	X	X
გასვლა (გაყიდვა, გადაცემა)	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)
ნაშთი წლის ბოლოს	X	X	X	X	X
ცვეთა					
ნაშთი წლის დასაწყისში	X	X	X	X	X
დარიცხვა წლის განმავლობაში					
განმავლობაში გასვლა (გაყიდვა, გადაცემა)	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)
ნაშთი წლის ბოლოს	X	X	X	X	X
საბალანსო ღირებულება					
წლის დასაწყისში	X	X	X	X	X
წლის ბოლოს	X	X	X	X	X

3.6 შუალედური ფინანსური ანგარიშგება

შუალედური ფინანსური ანგარიშგება შეიცავს სრულ, ან შემოკლებულ ფინანსურ ანგარიშგებას საწარმოს სრულ სამეურნეო წელზე უფრო მცირე პერიოდისათვის.

ბასს არ განსაზღვრავს, რომელი ხანმოკლე პერიოდისათვის ან რა სიხშირით უნდა მომზადდეს საწარმოს შუალედური ფინანსური ანგარიშგება, (ეს საკითხები უნდა გადაწყვიტოს ხელისუფლებამ, ფასიანი ქაღალდების მიმოქცევის მარეგულირებელმა ორგანოებმა, საფონდო ბირჟებმა და ბუღალტერთა ორგანიზაციებმა). მიუხედავად ამისა, ბასს-კის მიერ შემუშავებული და გამოსაყენებლად დამტკიცებულია სპეციალური სტანდარტი შუალედური ფინანსური ანგარიშგებისათვის (**ბასს 34**), რომლის გამოყენება აუცილებელია იმ საწარმოების მიერ, რომელთაც დაევალიათ **შუალედური ფინანსური ანგარიშგების** წარდგენა.

საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ეროვნული კომისია, როგორც წლიური, ნახევარწლიური და მიმდინარე ანგარიშის შედგენისა და წარდგენის წესების დამდგენი უფლებამოსილი ორგანო 2004 წლის 21 იანვრის №4 დადგენილებით შუალედურ ფინანსურ ანგარიშგებას განიხილვას ანგარიშგაღებული საწარმოს ნახევარწლიური ანგარიშგების შემადგენელ კომპონენტად.

საწარმოს (ფირმის) ბასს არ უკრძალავს შუალედური ფინანსური ანგარიშგების წარდგენას ბასს 1-ით განსაზღვრული ფინანსური ანგარიშგების სრული კომპლექტის სახით. ამასთან, **საწარმო უფლებამოსილია აირჩიოს შუალედური ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის სხვა ფორმატი, რომელშიც ასახული იქნება წლიურ ფინანსურ ანგარიშგებასთან შედარებით მცირე ინფორმაცია.**

ბასს 34-ის მიხედვით (პუნქტი 8), შუალედური ფინანსური ანგარიშგება უნდა მოიცავდეს შემდეგ ელემენტებს, როგორც აუცილებელ მინიმუმს:

- ა) შემოკლებულ ბუღალტრულ ბალანსს,
- ბ) შემოკლებულ მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებას,
- გ) შემოკლებულ ანგარიშგებას, რომელიც უზრუნველყოფს ინფორმაციას (I) საკუთარ კაპიტალში ნებისმიერი ცვლილების შესახებ ან (II) საკუთარი კაპიტალის ცვლილების შესახებ, რომელიც არ არის გამოწვეული მესაკუთრეთა მიერ კაპიტალთან დაკავშირებულ სამეურნეო ოპერაციებსა და მათთვის კაპიტალის განაწილებასთან,
- დ) ფულადი სახსრების მოძრაობის შემოკლებულ ანგარიშგებას,
- ე) შერჩეულ ახსნა-განმარტებით შენიშვნებს.

ბასს 34-იდან (პუნქტი 20) გამომდინარეობს, რომ შუალედური ანგარიშგება (შემოკლებული ან სრული) უნდა ითვალისწინებდეს შემდეგი პერიოდების **შუალედური ფინანსური ანგარიშგების წარდგენას:**

- ა) ბალანსი მიმდინარე შუალედური საანგარიშგებო პერიოდის დასასრულისათვის და წინა ფინანსური წლის შესადარისი წლიური ბალანსი,
- ბ) მიმდინარე შუალედური საანგარიშგებო პერიოდის მოგებისა და ზარალის ანგარიშგება და მიმდინარე ფინანსური წლის

მოცემულ თარიღამდე მოგებისა და ზარალის ანგარიშგება ნაზარდი ჯამით, უშუალო წინა ფინანსური წლის შესადარი-სი შუალედური საანგარიშგებო პერიოდის შესადარის მოგე-ბისა და ზარალის ანგარიშგებასთან ერთად (მიმდინარე და გასული წლის),

გ) ანგარიშგება, რომელიც გვიჩვენებს მიმდინარე ფინანსური წლის განმავლობაში მოცემულ თარიღამდე საკუთარი კაპი-ტალის ცვლილებებს ნაზარდი ჯამით, უშუალო წინა ფინან-სური წლის შესაბამისი პერიოდის შესადარის ანგარიშგებას-თან ერთად,

დ) ფულადი სახსრების ანგარიშგება ნაზარდი ჯამით, მიმდინა-რე ფინანსური წლის მოცემულ თარიღამდე უშუალო წინა ფინანსური წლის შესადარის ანგარიშგებასთან ერთად.

შემოკლებული შუალედური ფინანსური ანგარიშგება არ მო-ითხოვს **ახსნა-განმარტებითი** შენიშვნების წარდგენას ისეთი სრუ-ლი მოცულობით, როგორც იგი წლიური ფინანსური ანგარიშგე-ბისთვისაა გათვალისწინებული. ამიტომ განსაზღვრულია, რომ სა-წარმომ წარადგინოს შერჩეული ახსნა-განმარტებითი შენიშვნები. იგი ეყრდნობა ვარაუდს, რომ შუალედური ფინანსური ანგარიშგე-ბის მომხმარებლისათვის ხელმისაწვდომი იქნება საწარმოს ყველა-ზე ბოლო ფინანსური ანგარიშგებაც და აუცილებელი არ არის შუალედური ფინანსური ანგარიშგების ახსნა-განმარტებით შენიშ-ვნებში აისახოს წლიურ ანგარიშგებაში წარდგენილი ინფორმაციის უმნიშვნელო ცვლილებები. ამიტომ შუალედურ ფინანსურ ანგარიშ-გებას დაერთვის ახსნა-განმარტებითი შენიშვნები, რომელშიც განი-მარტება ის მოვლენა და ოპერაცია, რომელიც მნიშვნელოვანია ბო-ლო წლიური ფინანსური ანგარიშგების შემდგომი პერიოდის შუა-ლედური ანგარიშგების გაგების თვალსაზრისით.

საწარმოს არ ევალება შუალედურ ფინანსურ ანგარიშგებაში აღწეროს სააღრიცხვო პოლიტიკა. ამასთან, შუალედური ფინანსუ-რი ანგარიშგების შედგენასთან დაკავშირებით, ბასს 34-ით (პუნქტი 28) დადგენილია, რომ საწარმომ შუალედურ ფინანსურ ანგარიშ-გებაშიც უნდა გამოიყენოს იგივე სააღრიცხვო პოლიტიკა, რომელ-საც აყენებს წლიური ფინანსური ანგარიშგებისათვის, გარდა სააღ-რიცხვო პოლიტიკაში მომხდარი ისეთი ცვლილებების მიმართ,

რომელთაც ადგილი ჰქონდა ყველაზე ბოლო წლიური ფინანსური ანგარიშგების თარიღის შემდგომ და უნდა აისახოს შემდგომი პერიოდის წლიურ ფინანსურ ანგარიშგებაში.

მაგრამ განსაკუთრებულ ვითარებაში (როდესაც სააღრიცხვო პოლიტიკის შეცვლას მოითხოვს კანონმდებლობა ან სტანდარტების შემშუშავებელი ორგანო ან როდესაც მიჩნეულია, რომ სააღრიცხვო პოლიტიკის შეცვლის შედეგად საწარმოს ფინანსურ ანგარიშგებაში მოვლენები და სამეურნეო ოპერაციები უფრო მისაღები ფორმით იქნება წარდგენილი) დასაშვებია სააღრიცხვო პოლიტიკის შეცვლა. ასეთ შემთხვევაში საწარმოს ევალება შუალედური ფინანსური ანგარიშგების შერჩეულ ახსნა-განმარტებით შენიშვნებში აღწეროს ამ ცვლილებების შინაარსი და შედეგი.

3.7. კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება

სამეწარმეო მიზნებიდან გამომდინარე, ზოგიერთი მსხვილი საწარმო ქმნის შვილობილ საწარმოს. **შვილობილი საწარმო** ისეთი საწარმოა, რომლის საქმიანობას აკონტროლებს სხვა საწარმო (რომელსაც ძირითად, სათავო საწარმოს უწოდებენ). ძირითადი (სათავო) საწარმო შეიძლება აკონტროლებდეს ერთ, ან მეტ შვილობილ საწარმოს.

კონტროლი ნიშნავს საწარმოს ფინანსური და სამეურნეო პოლიტიკის მართვის უფლებამოსილებას ამ საქმიანობიდან ეკონომიკური სარგებლის მიღების მიზნით.

როდესაც საუბარია საწარმოზე, ყოველთვის იგულისხმება ცალკე აღებული იურიდიული პირი და არა შვილობილ საწარმოსთან (საწარმოებთან) ერთად. პირი, რომელიც აპირებს რომელიმე მათგანის აქციის შეძენას, დაინტერესებულია წარმოდგენა იქონიოს არა მარტო ცალკე აღებულ საწარმოზე, არამედ მთლიანად საწარმოთა ჯგუფზე.

საწარმოთა ჯგუფს უწოდებენ ძირითად და შვილობილ საწარმოებს ერთად.

ინვესტორის დაინტერესებას, ჰქონდეს სრულყოფილი ინფორმაცია საწარმოთა ჯგუფის შესახებ, უზრუნველყოფს კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება.

კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება არის ერთი საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების სახით წარმოდგენილი საწარმოთა ჯგუფის ფინანსური ანგარიშგება.

ასეთ ფინანსურ ანგარიშგებაში არ ჩანს ცალკეული იურიდიული სუბიექტის სამართლებრივი საზღვრები. მარტივად რომ ვთქვათ, კონსოლიდირებული ბალანსის მუხლი “ძირითადი საშუალებები“, ერთიანად ასახავს როგორც ძირითადი საწარმოს, ისე მისი შვილობილი საწარმოების ძირითადი საშუალებების ღირებულებას. ასევე მოგებისა და ზარალის ანგარიშგების მუხლი “რეალიზაციიდან ამონაგები“ მოიცავს ჯგუფში შემავალი ყველა საწარმოს რეალიზაციიდან ამონაგებს.

კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება ესაჭიროება აღმინისტრაციასაც, ვინაიდან ძირითადი საწარმო მართავს შვილობილი საწარმოს ფინანსურ და სამეურნეო პოლიტიკას.

კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგების წარდგენის პირობებს განსაზღვრავს **ბასს 27** “კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება და დაბანდებული ინვესტიციების ბუღალტრული აღრიცხვა შვილობილ საწარმოებში“. მოცემული სტანდარტის მიხედვით, კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგების წარდგენა სავალდებულოა ყველა ძირითადი საწარმოსათვის, იმ გამონაკლისის გარდა, რომელთა მიმართ ასეთი რამ დაშვებულია სტანდარტის ნორმებით. კერძოდ, ბასს 27-ის მე-8 პუნქტით განმარტებულია, რომ ძირითადი საწარმო, რომელიც მთლიანად ან ფაქტობრივად მთლიანად ეკუთვნის სხვას, როგორც შვილობილი საწარმო, არ არის ვალდებული წარადგინოს კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება იმ შემთხვევაში, თუ ძირითადი საწარმო მიიღებს უმცირესობის წილის მესაკუთრეთა თანხმობას. ასეთმა ძირითადმა საწარმომ, ახსნა-განმარტებით შენიშვნებში, უნდა აღწეროს შვილობილი საწარმოების ცალკეული ფინანსური ანგარიშგების შედგენის საფუძვლები და რატომ არ არის წარდგენილი კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება, აგრეთვე თავისი ძირითადი საწარმოს საფირმო სახელწოდება და იურიდიული მისამართი.

ძირითადად საწარმო, რომელიც თვითონ მთლიანად ეკუთვნის სხვა საწარმოს, შეიძლება არ წარადგინოს კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება, თუ ამას არ მოითხოვს მისი ძირითადი საწარმო და ამის გაკეთება არ იქნება აუცილებელი ძირითადი საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებელთა მოთხოვნების უკეთ დაკმაყოფილებისთვის. ფაქტობრივად, მთლიანად სხვა საწარმოს კუთვნილებაში ყოფნა ხშირად ნიშნავს, რომ ხმის უფლების 90% და მეტი ძირითადი საწარმოს ხელშია.

კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგების შედგენაზე გადაწყვეტილების მისაღებად მნიშვნელოვანია პასუხი გაეცეს ორ კითხვას:

1. წარდგენილ უნდა იქნეს თუ არა კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგება,

2. რომელი შეილობილი საწარმოები უნდა ჩაირთოს კონსოლიდირებულ ანგარიშგებაში.

ამდენად, კონსოლიდირებული ფინანსური ანგარიშგების შედგენის ამოსავალი პირობა არის არა ხმის უფლების ნახევარზე მეტის ფლობა, არამედ საწარმოს ფინანსური და სამეურნეო პოლიტიკის მართვის უფლება.